

קובץ גליונות

פרשת בהר-בחוקותי

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

ניתן להשיג את הקובץ במוקדים הבאים:

ירושלים: גל פז מלכי ישראל, ים סוף 10, ביהכנ"ס ויזניץ רח' אדמור מויזניץ, ביהכנ"ס בית ישראל, הפיסגה 46, הרואה 20 ג', צפרירים 18 א', טללים 25, מירסקי 39, ויקטור ויליוס 8, כפר עברי, גבעת שאול 22

כרמיאל: צהל 17

מודיעין עילית: בבתי הכנסת: חניכי הישיבות, אוהל תורה, תורה ותפילה, יהודה הנשיא 26, יהודה הנשיא 37, יהודה הנשיא 47, מרומי שדה 15, קצות החושן 1, ביהכנ"ס קהילת קצות החושן, מסילת יוסף 5, חזון איש 18, נתיבות המשפט 30, מסילת יוסף 58

מצפה רמון: משפ' יגוסלבסקי

נוף הגליל הר יונה: פנחס מילר 6

נתיבות: משפ' טרבלסי, קהילות יעקב 3

נתניה: גורליץ 20

עפולה: משפ' הרב רוטשילד

פתח תקווה: מקוה בעל שם טוב, אונטרמן 5

צפת: משפ' ללוש

קרית שמונה: משפ' ויסקי

רחובות: הרואה 3

תל אביב: ר' ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תפרח: רמב"ם 71

אופקים: דרך הנביאים 40, ביהכנ"ס קיויתי, חיד"א 1607, אלנקוה 44

אלעד: בן זכאי 9, יהודה הנשיא 26, ביהכנ"ס אחיעזר, רמב"ם 13, חוני המעגל 16

אשדוד: הלל 4, בעל הנס 18, אחיעזר 5

באר שבע: משפ' הקלי

בית שמש: אחיעזר 4

בית דגן: משפ' מוצרי

בית חלקיה: משפ' מן

בני ברק: בבתי הכנסת: משכנות יעקב, נאות יוסף, לדרמן, הליגמן, אוהל תמר, הליכות חיים, כולל בית הלל, כולל חזון איש, זוננפלד 14, שלמה בן יוסף 12, ישיבת תפארת ציון, יהושע 3, גל פז ר"ע 88, מצליח 9, גניחובסקי 7, הרצוג 19, בחניה, חנות שאבעס חזו"א 49, עוזיאל 67, קהילות יעקב 71, יהודה הנשיא 52, קיבוץ גלויות 7, חזון איש 29

בת ים: ניסנבוים 44, השלושה 24

הרצליה: משפ' פרוי נווה עמל-חפץ חיים

זכרון יעקב: הזית 9

חיפה: הקישון 6, ביהכנ"ס צא"י רח' ביתר

סלז סטון: כל בו אלן

ירוחם: ההגנה 741

המעוניינים להיות שותפים בזיכוי הרבים

יפנו לטל' 053-3145900

או במייל: k.gilyonot@gmail.com

במוקד שאין קופה

התשלום באשראי בטלפון מס' 03-7630585 שלוחה 486

או במכשירי האשראי ע"ש "קובץ גליונות"

מחבר ספר? הפרסום יקר?

פרסום במדור אוצר הספרים
ממוקד ומגיע בדיוק לקהל היעד
שאתה צריך!
וכל זה במחיר מוזל במיוחד
לתועלת המחברים.

פנה עוד היום למערכת 'קובץ גליונות'

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד
הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -
ניתן לפנות למייל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות.

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכזתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

עליונים שש... בסבלת תורה מסיני

מתיקות המועדים חג השבועות

עולם התורה התברך בימים אלו בהוצאה מחודשת של כרך נוסף
מסדרת הספרים 'מתיקות' של הרב"ג רבי זאב ארי' שטיגליץ
שליט"א, לאחר שהמהדורות הקודמות נתקבלו בחיבה יתירה
אצל ציבור תופשי התורה.

מתיקות המועדים - שבועות

בו יבואר מעלת חג השבועות ונתינת התורה

סדרת המתיקות כשמה כן היא שובה לב מעייניה, כל רואיה
יכירו במעלת הספרים, השזורים במלאכת אומן שעובדות
והנהגות מגדולי התורה והיראה, על עבודת חג השבועות וזמן
מתן תורתנו העומד לפתחינו.

'מתיקות' אינו ספר ליקוט, ואינו מאסף הררים של עובדות
והנהגות, מתיקות כשמה כן היא, מגדל הבנוי לתלפיות, מלאכת
מחשבת בהעמדת עבודת הזמנים הקדושים בצורה המעוררת
מתיקות בעבודה, לא הרי 'קבלת התורה' הבאה מתוך פיזור
הנפש ונסיון לחטוף מה שאפשר מקנייני התורה 'לשבועות' הבא
מתוך מתיקות העבודה, הבנת גודל השעה, והעמקת האחריות
לנוכח האוצר הטמון בימים מרוממים אלו.

מתיקות פותח צוהר אל עבודת הלב של גדולי היראה מדורי
דורות, ומשמשת כפתח להבנת העבודה בבית מדרש.

אכן מתיקות אינו ספר הבא לבנות תאוריות אשר
מחדשים זה באו, להקל ולהסיר את היראה המכוננת
בימים אלו, מתיקות הינו נותן טעם לשבת וחדווה
בעמל המיוחד בימים אלו תחת כנפי המלך הממציא
עצמו לבני בריתו בימים מיוחדים אלו. הרגשת קרבת
האלוקים השווה ביד אמן בין בתרי הספר ממלאת את
הלומד בהרגשת חדות ה' היא מעורבם במנה גדושה,
ומנוושת את עבודת הימים לעבודה המשארת חותם של
אורה על הצועד בשביליה.

סדרת הספרים זכתה לגלריה מרשימה של ברכות מגדולי התורה
ובראשם מרן שר התורה רבינו הגר"ח קנייבסקי שליט"א אשר
מעיד על הספר ומחברו, בשבחים מפליגים, ואף מעיד כי כשמו
כן הוא נותן מתיקות להעמלים בו.

בהכירנו מכבר את ספריו הקודמים של המחבר שליט"א אשר
נתקבלו בחבה מרובה, בטוחנו כי המביא ספר זה אל ביתו,
מביא ברכה מרובה לביתו, ויזכה הוא ונלווים עמו לקבלת תורה
מאבה, ולראות בשום ה' ציון בקרוב.

להשיג אצל הרב המחבר שליט"א

רח' מיימון 29 ב"ב 0612-054-842

אוצר הספרים יו"ל ע"י מערכת קובץ גליונות. לפרסום ספרים ניתן

לפנות לטלפון 05331459000 או במייל

k.gilyonot@gmail.com

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 383 פרשיות בהר בחוקות
תש"פ שנה שמינית

גליון זה יר"ל לזכות ולהצלחת
ידידינו החשוב
שיראה ברכה והצלחה
בכל הענינים

דברי שי"ח

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מנחת חינוך המושלם

בימים אלו נתבשרו על הוצאתו לאור עולם של סדרת ספרי מנחת חינוך להגאון הנודע בשערים בספרו הענק על סדר מצוות התורה.

הספר, שכבר הופיע במהדורות רבות, הופיע במלבוש חדש: תוספת של מאות הערות מכתב ידו של מרן שליט"א, שהועתקו משולי הספר הפרטי בו השתמש ולמד, וכן השלמות מכל עשרות ספריו בכל מקצועות התורה, מסודרות דבר דבור על אופניו כל הערה במקומה בשולי הגליון של ספר מנחת חינוך.

בשיחה עם הגאון המוציא לאור רבי יעקב חלופסקי שליט"א, מתברר כי לפני כחמש שנים הוא הוציא בספר נפרד ("שיח המנחה") את גליונות מרן שליט"א על מנחת חינוך. הספר, כך התברר, עשה הד עצום וקנה לו שביתה אצל אלפי עמלי התורה שביקשו מהרב המו"ל שידיפס את הגליונות עם המנחת חינוך כדי להביא דבר מושלם.

המחבר, לא חסך כל טירחה, והושיב שש תלמידי חכמים שעמלו בראשותו במשך ארבע שנים להדיפס מחדש את כל הספר מנחת חינוך מצוות עשה ולא תעשה, ועברו היטיב וניקו כל שגגת הדפוס, ושילבו בשולי הגליון מתורת מרן שליט"א.

מתברר, כי "דברי תורה כל זמן שאתה ממשמש בהם אתה מוצא בהם טעם" וגם על ספר כדוגמת מנחת חינוך ניתן להרחיב ולהוסיף מדברי תורתו של רבינו שליט"א בכל נושא.

נברך את הרב המו"ל שליט"א שיזכה להמשיך להוציא לאור עוד ועוד ספרים מתורת מרן שליט"א להרבות תורה בישראל.

מעניני הפרשה

"ונתנה הארץ פריה ואכלתם לשבע וישבתם לבטח עליה"
(כה, יט)

ממבטו התורני, באר רבנו כמה מקראות שמתעסקים סביב רוחתם של עמלי התורה:

בפרשה זו נזכר שיהיה כל מה שצריך ולא יחסר כלום, אבל לא נזכר שיהיה שפע ועשר כמו שכתוב בברכות של פרשת כי תבא (יצו ה' אתך את הברכה באסמך ובכל משלח ידך וגו'), יפתח השם את אוצרו וכו' והלוית גוים רבים וכו' - כי תבא).
הבאור פשוט:

הלא כאן עוסקים בתלמידי חכמים, כמו שכתוב: אם בחקותי תלכו - שתהיו עמלים בתורה (רש"י), ולתלמידי חכמים אין זו ברכה שיהיה לו יותר מהצריך, כי זה יגרם לו לבטול תורה, והברכה הכי טובה היא שיהיה לו כל צרכו, לא פחות ולא יותר. ומה שאין כן בפרשת כי תבא - מדברים אל הכלל, שמתנהגים כראוי אך אינם עמלים בתורה, להם הברכה היא עשירות. שאלו את רבנו מהי הברכה 'ואכלתם לחמכם לשבע', ומפרש רש"י, אוכל מעט ומתברך במעיו, הרי יהיה שבע גדול (כמו שכתוב קדם, והשיג לכם דיש את בציר וגו'), ומדוע צריך ברכה שיאכל מעט?

תשובה: 'מתברך במעיו' - שלא יצטרך לבטל זמן רב על האוכל, אלא יוכל מיד לשוב לתלמודו.

ידועה העבדא באבדך תלמיד חכם, שהוגיע לגבאי בית הכנסת שהוא חפץ בעליה בשבת קדש, ואינו חושש לעלות לתורה בפרשה של הקללות, ואף שמנהג ישראל שהבעל קורא עולה לתורה, הוא הודיע שאינו חושש מלקבל עליה זו. ואכן, קראו לו לעלות, ועלה בפרשה של הקללות.

וסיים רבנו: לא עברו ימים מועטים, והודיעו לו שנפלה לו ירושה בחוץ לארץ, על ידי קרוב משפחתו שמת, ונסע להתעסק בה ונעשה בעל ממון, אבל עזב את הלימוד. ואין לך קללה גדולה מזה!
(שבענו מטובך)

וספרתם לכם

במ"ח קנינים התורה נקנית

במעוט תענוג

יש תחת ידי מכתב שכתב רבינו שליט"א למרן הגרא"ל שטיינמן זצוק"ל, וכמדומה שלא נדפס בשום מקום (ושוב אחר שנדפס כאן במהדור"ק, הובא בספר אגרות וכתבים ח"א איגרת ע"ג), וזת"ד.

בס"ד. כ"ט שבט תשע"ה, שמיטה.

כבוד מרן מחותני שליט"א, ישר כח על הספר החדש ימלא פי תהלתך. מה שהעיר מרן שליט"א בדף ס"ג א' על מה שאמרו באבות כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל וכו', ובזמנינו אין אנו רואים זה, לכאורה כוונת חז"ל שזה דרכה של תורה שאפי' אם רק פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה אתה מקבל עליך שתלמד תורה, וזה בודאי יכול לקבל עליו גם בזה"ז. והקב"ה יזכהו להדיפס עוד ספרים אחרים עד ביאת הגואל בב"א.

חיים קניבסקי.

במשנה באבות פ"ו מ"ד תנן "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל, ואם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא". ושאלתי לרבינו שליט"א דצ"ע מהא דאי' בברכות דף ס"ב ע"ב "תניא בן עזאי אומר על כל משכב שכב חוץ מן הקרקע", והשיב רבינו שליט"א בזה"ל "עם סדין תחתיו או עם בגדיו". ועי' עוד בספר מחשבת עם עמ' של"ד שהשיב על זה רבינו שליט"א בזה"ל "זה החידוש אע"ג שלא בריא מ"מ עבור התורה תעשה כן אם א"א אחרת".

עוד שאלתי לרבינו שליט"א דצ"ע היאך רשאי האדם לצער את גופו והלא בגמ' איתא (עי' תענית י"א ע"א, ב"ק צ"א ע"ב) דהמצער את עצמו נקרא חוטא. והשיב רבינו שליט"א בזה"ל "ע"י התורה אינו מרגיש צער".

(קניני חיים מהדורה חדשה מאת ידידינו חר"ה"ג רבי יצחק אוהב ציון שליט"א)

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com

ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"נ, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושו"ת מרבינו.

ש. מה המקור למה שאומרים אותיות מחכימות.

ת. סברא. (עיין מגדל עוז על הרמב"ם הלכות אישות (פ"ד הל' ט'), "אלא דבריו נכונים ותלמוד ערוך הוא, אלא שאתה צריך להתבונן על ההלכות, ולדעת כי אותיות מחכימות". ועיין בשל"ה מסכת שבועות תורה אור אות קע"ז.)

ש. האם יש ענין של אותיות מחכימות גם בתורה שבעל פה.

ת. אחרי שהתירו זה גם בכלל. (כלומר אחרי שהתירו לכתוב תורה שבעל פה.)

ש. איתא בילקוט שמעוני (תהלים רמז תתס"ב), "אמר ר' יוסי בן חלפתא לר' שמואל בריה, מבקש אתה לראות את השכינה בעולם הזה, עסוק בתורה בארץ ישראל, שנאמר דרוש ה' ועוזו בקשו פניו תמיד". וצ"ב היכן מוכח בפסוק שמירי דוקא בארץ ישראל.

ת. כתוב קרא אחרינא דרוש ה' בהמצא, וזהו בארץ ישראל.

ש. במכילתא כ"ב - ג' איתא "גנב דברי תורה זכה לעצמו" מהו לשון גנב וממי גנב.

ת. עי' תוספתא ב"ק פ"ז סוף ה"ג. (ו"ל שם: "אבל המתנגב מאחר חבר, והולך ושונה פרקו, אף על פי שנקרא גנב זוכה לעצמו, (שחבירו רוצה לטייל עמו, והוא אומר שצריך לילך למקום אחד, ואינו הולך אלא יושב ולומד, אף על פי שגנב דעת חבירו, הרי זה זכה לעצמו ע"י לימודו, פי' זה ינחמנו), שנאמר לא יבוזו לגנב כי יגנוב וגו', סוף שמתנה פרנס על הצבור, ומזכה את הרבים, הוכה לעצמו ומשלם על מה שבידו, שנאמר ונמצא יושלם וגו', ואין שבעתים אלא דברי תורה שנאמר (תהלים י"ב) אמרות ה' אמרות טהורות" וגו').

(אריה שאג)

ש. מדוע פסקו לסגור את ישיבת וואלוז'ין, הא עת לעשות לה' הפרו תורתך.

ת. בשביל זה סגרו.

ש. מה הטעם שמבקשים בלימוד התורה והערב נא, יותר מבשאר מצוות.

ת. כי בלי טעם אינו לימוד.

ש. כתוב בספר 'קן מפורשת' בסוף ההקדמה, שילמדו בספרו של בנו, ויבקשו לישועה ג' פעמים. למה אין בזה דין אין מתרפאין בדברי תורה.

ת. אין זה סגולה אלא זכות התורה. ש. תפלה שלפני הלימוד ואחרי הלימוד, האם אומרים אותה בכל סדר, או פעם אחת ביום בבוקר בכניסה ובערב ביציאה.

ת. בתחילת היום וסוף היום.

ש. כשיש מילים בלע"ז ברש"י, האם צריך לקרותן, ואם כן מדוע, הרי אינו מבין.

ת. כן (עי' ע"ז י"ט א' ואע"ג דלא ידע וכו').

ש. מה הדין כשמשאיר ספר פתוח, רק כשכריכתו פתוחה, האם הוי בזיון לספר ואסור, או שרי.

ת. ג"כ בזיון.

ש. כשכותב הערות וחדושים בש"ס, ולפעמים כותב איזו קושיא, ואח"כ רואה שכבר הקשו כן התוס' במקום, האם למחוק זה.

ת. להוסיף שר' בתוס'.

ש. האם יש ענין ללמד לבנותיו אותיות הא' ב', או כיון שלא חייבות בת"ת אין צריך, וימתין שילמדו אותם אותיות בבית הספר.

ת. טוב.

ש. לפי איזה סדר ראוי ללמוד הנ"ך, דשמעתי שיש בזה כמה סדרים.

ת. לפי הסדר בסוף פרק קמא דבבא בתרא.

ש. כמה זמן ביום צריך בן תורה ללמוד נ"ך, וכמה זמן חומש.

ת. כרצונך.

ש. איך קונים שקיעות בלימוד, שלא כל דבר יסיח דעתו בלימודו.

ת. תתפלל.

ש. כשאומר בלימודו "רשב"ג בר"ת, האם מקיים ד' מצוות של תלמוד תורה, או כיוון שאמרו במילה אחת, זוהי מצוה אחת.

ת. אין לומר כן. (עיין בהליכותיו והנהגותיו של הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל המובאים בספר דרכי החיים (ח"א עמ' רצ"א): "פעם בשעת מבחן תלמידים, אמר אחד התלמידים שדעת רשב"ג כן וכך, ואמרו בראשי תיבות רשב"ג, ולא אמר שם המלא רבן שמעון בן גמליאל, ומו"ר זצ"ל ראה בזה ענין של קרירות כבוד לתנא, ואמר לו בקפידא מי זה רשב"ג?...")

ש. האם מותר להסביר דבר תורה או פסוק על דרך חידוד או בדיחותא, או מיקרי מגלה פנים בתורה שלא כהלכה.

ת. יאמר שזה ע"ד חידוד.

ש. כשאומר בלימודו "רמב"ם בר"ת, האם מקיים ד' מצוות של תלמוד תורה, או כיוון שאמרו במילה אחת, זוהי מצוה אחת.

ת. כל אות מצוה.

ש. מה ר"ת ודו"ק.

ת. אינו ר"ת אלא סימן שיחשבו.

יפה מראה

מנהגי חלאקה - ליום ל"ג בעומר

בימים החולפים עבר עלינו יום י"ח באייר - שמחת ל"ג בעומר שבו אין נוהגים מנהגי אבילות. [הדברים הבאים היו אמורים להתפרסם בשבוע שעבר ומחוסר מקום נכתב רק השבוע].

אחד הדברים הבולטים ביותר בביתו של מרן שליט"א בשנים האחרונות היה התור הארוך של מאות ילדי חמד שבאים להתברך לקראת יום ההולדת של גיל שלוש 'חלאקה', ולבקש ממרן שליט"א שיגוז מעט משערות הראש. כל ימי השנה ובפרט ביום ל"ג בעומר.

למעשה, בביתו של מרן שליט"א לא נהגו מנהגים אלו כלל, ולא עשו שום ענין ביום הזה מלבד מצות תספורת הראש כדן. הוא לא הלך אצל רבנים וגם לא עלה על קבר רבי שמעון בשביל שמחת חלאקה.

אמנם, מכיון שהרבה מהציבור מבקש, מרן שליט"א לא מסרב ועושה עמם חסד ומברך וגם גוזז קצת משערות הראש.

בתמונה הנדירה לפני למעלה מיובל שנים: אחד מבני מרן שליט"א סמוך לגיל שלוש, אפשר להבחין בקפידא המיוחדת של מרן, להלביש כיפה המביא לידי יראת שמים, אף שעוד לא הגיע לגיל שלוש.

ליציאת קשר: ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

053-3145900 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש לחצות על לחצן 'קופות נוספות' ובהיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 7630585-03 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

חובתנו בעת פורענות בעולם

אמרו חז"ל במסכת יבמות (סג, א) אין פורענות באה לעולם אלא בשביל ישראל, אם יש בעולם צרות ופורענות, המטרה בזה היא בשביל ישראל, כמו שכתוב "הכרתי גויים וגו' אמרתי אך תיראי אותי תקחי מוסר", היינו שהמטרה בכל פורענות שבעולם היא 'תיראי אותי' – שכלל ישראל יהיה להם יראת שמים, כי כשרואים פורענות מבינים שזה בהשגחה, ויש יראת שמים ומפחדים ועושים תשובה.

והיראה היא מצוה בפני עצמה, מצות יראת שמים. זה לא רק אמצעי וסיבה שיעשו מעשים טובים ושלא יהיו חטאים, אלא היראה עצמה היא מצוה, תיראי אותי! וזו הסיבה של הפורענות, 'תיראי אותי' שיהיה יראת שמים, ו'תקחי מוסר' זה עוד דבר, תיקון החטאים למעשה, שלא יהיה חטא.

יש 'יראת שמים' ויש 'יראת חטא', ובמסילת ישרים פרק כ"ד ביאר שיראת שמים פירושה שאדם מפחד לעשות עבירות, או שעושה מצוות, מיראת שמים. אבל יראת חטא פירושה שאפילו כשעושה מצוה הוא חושש שמא המצוה אינה בשלמות, וגם כשאינו עושה עבירה, הוא חושש שמא עשיתי פעם עבירות וצריך לחזור בתשובה עליהן, ושמא לא חזרתי בתשובה כמו שצריך, או שמא אכשל מחר, ודואג על עצמו מה יהיה מחר, שמא מחר ייכשל בחטא, וצריך להוסיף הרבה יראת שמים כדי שלא יהיה חטא, זה נקרא יראת חטא.

וזהו 'תיראי אותי תקחי מוסר', שיהיה לנו יראת שמים ויראת חטא, ונפחד מדיני שמים, ואמנם הרמב"ם בהלכות תשובה (י, א) וכן המסילת ישרים שם כתבו, שיראת העונש זה דבר פשוט מאד שגם נשים ועמי הארץ יש להם את זה, ויראת העונש אינה מדרגה כלל, רק יראת הרוממות ויראת חטא נחשבים למדרגה, אבל בזמנינו כבר אמר רבי ישראל סלנטר שגם יראת העונש נחשבת למדרגה, וצריכים לעבוד על כך שתהיה יראת העונש, ועל זה נאמר תיראי אותי תקחי מוסר, שיהיה יראת שמים ותיקון המעשים.

וכן כתוב בקריעת ים סוף (שמות יד, לא) וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה השם במצרים ויראו העם את השם, והיינו שכאשר ראו בני ישראל את כל המכות וטביעת המצרים בים, קיבלו מזה יראת שמים, ויראו את השם, כי כשרואים כזו פורענות על הגויים זה מביא ליראת שמים, ויראו העם את השם!

אבל המציאות היא שיש אנשים שחושבים שאין להם בכלל חטא, יש כאלה, שחושבים אני בסדר וכל היום מסודר אצלי ואין לי שום חטא, ויש אנשים שיודעים שיש להם חטא אבל הם חושבים מה בכוחי לעשות, אני לא יכול לתקן ואין בכוחי לחזור בתשובה. וכל זה טעות, שהם טועים, כי אין מי שאין לו חטא, ואין מי שלא יכול לחזור בתשובה, לכל אחד יש חטא, ואפשר לתקן.

השיפור במצב – מפני זכותה של ארץ ישראל

והנה עכשיו לאחר כל הפורענות שהייתה, ברוך השם המצב השתפר פה בארץ, וכבר יש פחות חולים ממה שהיה קודם, וגם פחות ביטול תורה, קודם היה הרבה ביטול תורה אבל עכשיו כבר יש ישיבות וחדרים, ישיבות קטנות וישיבות גדולות, שכבר התחילו ללמוד באיזו צורה שהיא.

ואמנם יחד עם זה כמובן צריכים להיזהר מאד, וכללי הזהירות הם חיוב חמור מאד, להיזהר בכל כללי הזהירות ולא להקל בהם חס ושלום, כי זהו פיקוח נפש. אך על כל פנים פה בארץ המצב השתפר הרבה יותר ממה שהיה קודם, וכבר הרבה פחות חולים ברוך השם.

והסיבה לזה שיש פה שיפור יותר מאשר בחוץ לארץ, זהו מפני שיש זכות ארץ ישראל, ארץ ישראל נותנת זכויות! שעושים בה יותר מעשים טובים, והאדם שגר בארץ ישראל משתפר, והוא אדם יותר טוב ממי שגר בחוץ לארץ, זוהי המציאות והזכות של ארץ ישראל.

ומצינו שתי גמרות על זה. הא' בנדרים דף כ"ב שמובא שם מעשה בשני בני חוזאי שעלו מבבל לארץ ישראל ובדרך קם אחד מהם והרג את חברו, ורבי יוחנן התפלא כיצד יכול להיות דבר כזה שבארץ ישראל תהיה רציחה, מתוך כעס ולב רגז, הרי בפרשת התוכחה כתוב (דברים כח, סה) ונתן השם לך שם לב רגז, היינו שרק 'שם' בחוץ לארץ יהיה לב רגז ולא בארץ ישראל, וכיצד יכול להיות דבר כזה בארץ ישראל.

ואמרו לרבי יוחנן כי אמנם כן, בשעת הרציחה עדיין לא עברו את הירדן, והרוצח היה בעבר הירדן, אבל אם היה עובר את הירדן באמת זה לא היה קורה, כי בארץ ישראל היה האופי משתנה!

ועוד גמרא במכות דף ז', שמי שנגמר דינו למיתה בחוץ לארץ, שעבר עבירה שחייבים עליה מיתה והסנהדרין שבחוץ לארץ דנו אותו וגמרו את דינו למיתה, והוא כבר גברא קטילא שחייב מיתה, אם הוא ברח לארץ ישראל לפני שהרגו אותו [ובא לפני בית דין אחר] סותרים את דינו, וצריכים עוד פעם לדון אותו.

ומפרשת הגמרא שם הטעם בזה 'מפני זכותה של ארץ ישראל', והיינו כי עכשיו כשהוא בארץ ישראל אם ידונו אותו יכול להיות שהוא ייצא זכאי בדינו, כי בארץ ישראל הוא משתפר ומקבל זכויות נוספות, ויתכן שמן השמים כבר רוצים שיחיה ולא ימות, זוהי הזכות והמעלה של ארץ ישראל.

מדוע שומרי תורה נפגעו יותר מן המחלה

והנה יש עוד דבר שצריכים להבין אותו, שהמציאות פה בארץ היא שהחרדים שנפטרו מן המחלה הם אחוז הרבה יותר גדול ביחס לכלל הציבור, וגם בחוץ לארץ החרדים שנפטרו הם יותר מכל הציבור.

והסיבה לזה, כיון שהרי כתב החזון איש^א שבזמנינו אלו שעדיין לא חזרו בתשובה הם שוגגים וכתינוקות שנשבנו, והם לא אשמים, כי הם לא קיבלו חינוך, והחטא שלהם זה חטא בשוגג, החטאים של מי שאינו חרדי זה שוגג, אבל חרדי שיש לו חטא אינו שוגג^ב, כי הוא מכיר ויודע את חובתו בעולמו, והתביעה עליו גדולה יותר. לכן מידת הדין פוגעת יותר בחרדים, וגם בחוץ לארץ רואים את זה יותר.

ועכשיו ברוך השם יש הרבה מקומות שכבר התחילו ללמוד, אבל צריכים מאד להיזהר ולשמור על כללי הזהירות. ויש הרבה שלמדו וגם עכשיו ממשיכים ללמוד בטלפון, עם חברותות בטלפון ושיעורים בטלפון, התלמידים מקשיבים בטלפון והראש ישיבה אומר את השיעור בטלפון, ככה יש שממשיכים ללמוד, וזו זכות גדולה מאד, יש הרבה שעושים כך, לומדים ומתחזקים, וכבר התחזקו בזה.

ויש עוד זכויות לנשים, עכשיו כשהתלמידים נמצאים בבית וצריכים ללמוד, שלא יפריעו להם ללמוד, הנשים נותנות להם את האפשרויות שלא יפריעו להם ללמוד^ג, וזו זכות התורה לנשים, כמו שאמרו חז"ל (ברכות יז, א) נשים במאי זכיין באקרויי בנייהו וכו' ובאתנויי גבריהו, ובזה הנשים זוכות, בזכות התורה שהן מתאמצות בכל כוחן שהבנים יוכלו לעסוק בתורה בלי בטלה.

בעזרת השם נזכה גם הלאה לסייעתא דשמיא שנמשיך הלאה להתחזק ונזכה להצלחה בכל העניינים.

^א חזון איש יורה דעה סימן ב' ס"ק כ"ח. ומביא שם מדברי הרמב"ם פ"ג מהלכות ממרים "אבל בני אותן הטועים ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו במינות וגידלו אותן עליו, הרי הן כתינוק שנשבה לבין הגויים וגידלוהו הגויים על דתם שהוא אנוס, ואף על פי ששמע אחר כך שהיה יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גידלוהו על טעותם", עכ"ל.

^ב עיין ב"מ דף ל"ג ע"ב מאי דכתיב (ישעיה נח, א) הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם הגד לעמי פשעם אלו תלמידי חכמים ששגגות נעשות להם כזדונות ולבית יעקב חטאתם אלו עמי הארץ שזדונות נעשות להם כשגגות.

^ג וכה דברי רבינו שליט"א במכתבו בשבוע שעבר עם מרן הגר"ח ש"ק שליט"א: קריאה גדולה לבית יעקב אלו הנשים, אשר מגדלות את בניהן כל השנה כולה לתורה ומצוות, ולאור המצב יש להן כעת תפקיד מיוחד להיות לעזר בלימוד התורה, על ידי שייחדו חדר בבית שבו ילמדו הבנים בשעות הסדריים. ולפי גודל הקושי כך יגדל מאד שכרם של הנשים בעולם הבא וגם בעולם הזה ויראו נחת לרוב מכל יוצאי חלציהם אכ"ר. ובזכות נשים צדקניות נגאלו אבותינו ובזכותן עתידין להיגאל. ע"כ.

לעילוי נשמת מרת

שרה הניה ב"ר **פסח הלוי** ע"ה
נלב"ע י"ט אייר תשנ"ג
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **רחל** בת ר' **נחמיה** ע"ה
נלב"ע י"ד אייר תשע"ז
ולע"נ ר' **יהודה** ב"ר **יוסף** ז"ל

לעילוי נשמת הרה"ח

רבי **יצחק מאיר** ב"ר **עזריאל לוי** זצ"ל
נלב"ע ח"י באייר תשכ"ב - תנצב"ה
הוקדש על ידי בנו שליט"א

לעילוי נשמת הגאון הגדול רבי

שמואל יעקב בורנשטיין זצ"ל
בן הרה"ח **יששכר דב** זצ"ל
נדבת ידידנו החפץ בעילום שמו

ממגד

גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו
מנחם ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

פיקודי ה' טורים משמחי לב – אימתי הן
טורים כשיוצאין מפי ישר

(מדברי מנחם שליט"א ע"פ חז"ל בילקוט
תהלים)

פרשת בהר - בחוקותי תש"פ לפ"ק * גליון 29 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

וישבתם בארצכם

הבטחת התורה - הבטחון ללא מורא למרות הסכנה

מרגלא בפומיה דמנחם שליט"א - אנו נמצאים במצב ביטחוני מסוכן, וכל קיומנו כאן בארץ ישראל הוא בדרך נס, כל אחד ואחד יודע מזה. הנס הוא מה שאנחנו בטוחים ולא עושים חשבונות.

ואמר פעם מנחם הרב מפוניבז' זצ"ל, שזוהי הבטחת התורה "וישבתם לבטח בארצכם", שאנו חיים כאן בבטחה ללא מורא ופחד, והרי כל אדם אחר בעולם היה מפחד לחיות במקום כזה, שזהו מקום של הר געש ממש, כמו שאמרו חז"ל (אסתר רבה י, יא) "כבשה אחת בין שבעים זאבים", והיינו זאבים רעבים, בכל העולם שונאים אותנו, ולא רק בין שבעים זאבים, אלא כל העולם, גם הידידים שלנו, אינם אוהבים אותנו, וכל מה שעומדים לצידנו זה להנאתם ולטובתם, מפני שיש להם חשבונות.

עוד סיפר מנחם שליט"א - שמעתי מאחד תושב הארץ שיש לו אזרחות חוץ, וקיבל מכתב משגרירות המדינה שלו שהם קוראים לו שיחזור לארצו, מפני שהם רואים את הסכנה ודואגים לשלומם, ואעפ"כ אנו חיים כאן בבטחה ללא מורא ופחד, כהבטחת התורה "וישבתם לבטח בארצכם".

אכן זהו רק לבני התורה שעוסקים בתורה וחיים עם האמונה, נותנים להם מן השמים הרגשה טובה של ביטחון כדי שלא יפריע להם המצב הביטחוני, אבל אלו שבטוחים בכוחי ועוצם ידי וסומכים על הצבא, הרי זהו ביטחון מזויף ולא ביטחון אמיתי, וגם הצבא בעצמם אינם בטוחים.

איש כי יפליא

חיוב קטן ועכו"ם בתשלום נדרי ערכין

במנח"ח (מצוה ש"נ) הביא דברי הרמב"ם (פ"א מערכין ה"ו) דקטן מופלא הסמוך לאיש שהעריך או נדר חייב לשלם, והקשה על זה, כיון דקטן לאו בר חיובא הוא למה כאן חייב לשלם, והרי גם בהקדש אין דין מופלא הסמוך לאיש אלא לענין שהקדשו חל, אבל הוא עצמו אינו מוזהר על הקדשו כמפורש בסוגיא דנדה פ' יוצא דופן, וה"נ בערכין נהי דיכול להעריך, היינו רק לענין שיהיה ערכו קדוש, אבל חיוב לשלם מנל.

וכן הקשה במשנה למלך (פ"י ממלכים ה"ז) למ"ד עכו"ם מעריך, והרי אינו בכלל האיסור דכל יחל דברו ומדוע יתחייב לשלם הערך שנדר, ונקט המל"מ שבאמת אין חיוב על העכו"ם לשלם מה שהעריך, אלא שאם הפריש ערכו חל עליו קדושה.

וראיתי בספר משמר הלוי שהקשה על זה מהמבואר בריש חולין שלא שייך בערכין הפרשה וחלות הקדש אלא אם היה כבר נדר של ערכין ע"ש, וא"כ על כרחך הא דעכו"ם מעריך היינו שמתחייב בנדר שהעריך, וכן מוכרח במופלא הסמוך לאיש, ודלא כהמל"מ והמנ"ח.

ונראה שמכח הכרח זה יש ליישב קושיות האחרונים הנ"ל, דכיון דילפינן מקרא דמופלא הסמוך לאיש מעריך (כמבואר נזיר סב. ובתו"כ פ' ערכין), וכן ילפינן מקרא דעכו"ם מעריך, א"כ בהכרח גזרת הכתוב הוא בערכין שקטן ועכו"ם מתחייבין בהן, שהרי הפרשה בלא חיוב אי אפשר, וא"כ אף דליתנהו בלאו דכל יחל דברו ובעשה דככל היוצא מפיו יעשה, מ"מ חיובא איכא עלייהו מגזרה הנ"ל.

ובאמת נראה שגם אילו לא נכתב בתורה כלל הלאו דכל יחל ועשה דככל היוצא מפיו יעשה, הוה ידענין חיוב קיום נדר דערכין מעצם מה שכתבה התורה פרשת ערכין, דבזה לבד כבר נתפרש לנו שיש חיוב לשלם הערך שנדר, וא"כ כיון שגם קטן ועכו"ם נתרבו לפרשה זו על כרחך שנתרבו לחיובא שהרי הפרשה

דיני שביעית בפירות באים מחמת דין הקרקע

נחלקו הראשונים אימת הוי ראש השנה לאילנות לגבי שביעית, שיטת הר"ה בר"ה (טו:) וכן שיטת הר"ש בשביעית (פ"ב מ"ה) ע"פ התו"כ שר"ה לאילן לשביעית הוא שבת, כמו לענין מעשרות וערלה, אך הרמב"ם סובר (פ"ד משמיטה ויובל) שלענין שביעית גם לאילן ר"ה הוא תשרי, ויש לבאר טעמו של הרמב"ם לחלק בין שביעית למעשרות, שהרי התוס' בר"ה (יד.) כתבו הטעם ששבת ר"ה לאילן, משום שהפירות הגדלים עד שבת גדלו על מי השנה שעברה, וכדאיתא בירושלמי פ"ק דר"ה, וא"כ ה"ה לשביעית יהיה תלוי בגידולי השנה שעברה, ומדוע יהיה ר"ה לענין זה בתשרי, וע' בחזו"א ובתורת זרעים מ"ש בזה.

ונראה, דחלוק דין שביעית ממעשרות, שמעשרות הוא דין התלוי בפירות עצמן, ולכך כל שהפירות חשובין פירות השנה שעברה דינם למעשר כשנה שעברה, ומשא"כ לענין שביעית שיעקיר דינה הוא על הקרקע כדכתיב 'וישבתה הארץ', ויש לומר שגם קדושת שביעית של הפירות אינו רק משום שהפירות מתייחסים לשנה השביעית, אלא מפני שהם גידולי הקרקע שיש עליה תורת שביעית, וכיון ששנת השביעית של הקרקע הוא מתשרי שוב גם פירות האילן תהיה קדושת שביעית שלהן תלויה בזמן גידולם מן הקרקע ולא בחניטתם מגשמי השנה ההיא, ועדיין צ"ע.

(הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם, ע"ש שהארץ עוד לענין ערלה ואכ"מ)

ירדפו מכם חמשה מאה כו'

ריבוי ציבור מקיימי התורה מוסיף בהשראת השכינה

פירש רש"י וכו' כך הוא החשבון, והלא לא היה צריך לומר אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו? אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרובין העושים את התורה, היינו שחמישה מאה זה פי עשרים, ומאה רבבה זה פי מאה, כי מרובין העושים את התורה הם במדרגה אחרת, ויש להם יותר זכויות והשראת השכינה.

וכמו שאמרו חז"ל (אבות ג, ו) עשרה שיושבים ועוסקים בתורה שכינה שרויה ביניהם שנאמר אלקים נצב בעד א-ל, ומנין אפילו חמישה וכו', ומנין אפילו שלושה וכו', ומנין אפילו שניים וכו', ומנין אפילו אחד שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. והיינו, שבעסק התורה זוכים להשראת השכינה, ואפילו אדם אחד שעוסק בתורה לבדו שכינה שרויה עימו, ואם שנים או שלושה יושבים יחד ועוסקים בתורה, יש יותר השראת השכינה, וככל שמספר העוסקים בתורה גדול יותר, עשרה או מאה וכו', כך השראת השכינה גדולה יותר.

ומטעם זה מצינו לענין ברכת הזימון (ברכות מט, ב) שבעשרה מוסיפים הזכרת השם "נברך אלקינו", ויש תנא שסובר שגם במאה מוסיפים ואומרים "נברך ה' אלקינו", וכן מאלף או מעשרת אלפים ומעלה מזכירים שם נוסף, כי ריבוי ציבור מקיימי התורה מוסיף בהשראת השכינה, וכלל ישראל יש להם דרגת השראת השכינה של רבבה.

ואמנם להלכה בזימון אין הבדל בנוסח הברכה בין עשרה ליותר, ומכל מקום הכל מודים שכשהציבור גדול יותר ועוסקים בתורה ובמצוות, דרגת הציבור גדולה יותר, רק שלענין נוסח הברכה אין חילוק בין עשרה ליותר, אבל ככל שציבור העוסקים בתורה גדול יותר, כך יש יותר השראת השכינה, כמבואר כאן בפסוק ובפירוש רש"י וכו'.

(משיחות רבינו שליט"א)

בלי חיוב ליכא וכמשנ"ת.

ועל דרך זה יישב א"ז הגאון זצ"ל (בסוף ספרו חידושי בן ארי) מה שהקשה עוד המל"מ שם, ע"ד התוס' בע"ז (ה) דעכו"ם שנדר קרבן חייב לשלם נדרו, והקשה הא כיון שאין עכו"ם בלאו דכל יחל מהיכן יתחייב לקיים נדרו ע"ש, ותיירץ א"ז זצ"ל דבלאו חיובא דכל יחל נמי, מהך קרא גופיה ד'איש איש' דילפינן מיניה לרבות שהעכו"ם נודרין ונודרין כישראל, מהתם ילפינן נמי

שחייב העכו"ם לקיים נדרו, דהא אף בישראל ידעינן החיוב דנדרים הקדש גם בלא עשה דכלל היוצא כו' והאיסור דכל יחל, דכיון שכתבה תורה שיש קרבן הבא בנדר מפורש בזה שיש חיוב לקיים הנדר, וממילא כשנתברו עכו"ם לנדר ולנדרוב כישראל הרי גם הם בכלל חיוב זה.

(הערות וביאורים ע"ס הרמב"ם)

הנה זמן קצין דהשתא, משונה בצורתו מאד מצורת הזמן הישבותי הרגיל, מצב זה שאין אנו מכירים ב"ה, גורם לקשיים רבים ומשונים בהתמדה, בשקיעות בלימוד וכלל הנהגת בן הישיבה, בפרט בימים אלו אשר אנו מכינים עצמנו לקבלת התורה הדבר קשה שבעתים, ונדרש לכך חיוזק גדול, ליקטנו כאן איפה, מעט מדברי מרן שליט"א בהודמנויות שונות, על הקשיים שהיו מנת חלקם של בני הישיבות בדור העבר, על מעלת עמל התורה מתוך הרחק, ועל כך שזוהי הדרך המסוגלת להצלחה ועליה בתורה, ומי יתן ונזכה אף אנו להחזיר בעט שמיר בשרשרת הודרות, העוסקין בהודותא דקוב"ה בכל מצב, על אף דמשתכחין בצערא דילהון, חזרת התורה תנן עלינו להושיענו מכל צרה.

מעיו, יתפלל שלא יכנסו אכילה ושתיה בתוך מעיו, לפנינו כמה מדברי מרן בענין זה:

יש לבאר מה שאמרו עד שאדם מתפלל על דברי תורה שייכנסו לתוך מעיו יתפלל על אכילה ושתיה שלא יכנסו לתוך מעיו, היינו, כי יש אדם ששבע מאכילה ושתיה ויש אדם ששבע מדברי תורה, וצריך להתפלל שלא יהיו אצלו האכילה והשתיה הגשמית באופן שזה מה שמשביע אותו ואינו רעב לדברי תורה, בפרט אם אוכל יותר מהנצרך ובא לידי כבודות שכבר אינו יכול לעסוק בתורה, אלא צריך שעיקר השביעה תהיה מדברי תורה, וזהו מה שישביע אותו.

זהו הענין שייכנסו דברי תורה לתוך מעיו, שרק התורה תשביע את נפשו, וממילא יתחשק לו ללמוד עוד ועוד, אבל מי שאכילה ושתיה נכנסים לתוך מעיו, היינו שזה עיקר שאיפתו, ואינו משביע נפשו מדברי תורה, אלא נמשך אחרי התאוות הגשמיות, הרי זה משפיע עליו שנעשה מגושם, והגשמיות מקלקלת את הנפש, כמו שכתב בשערי תשובה (א, ל) "כי כל זמן שאדם הולך אחר התאוות, נמשך אחרי תולדות החומר, וירחק מדרך הנפש המשכלת, ואז יתגבר יצרו עליו", וכבר האריכו בזה בספרי המוסר שהגשמיות מזיקה לנפש האדם.

ואמנם אין ברירה, ומוכרחים לאכול לצורך שמירת הבריאות, ואם אדם נשאר רעב בלי לאכול אינו יכול להתקיים, אבל האוכל הוא רק מפני שמוכרחים וכפי הנצרך ליישוב הדעת, ולא מתוך תאוות האכילה הגשמית, ובאמת לצעירים קשה לעמוד בזה, שלא לאכול מה שמתחשק רק כפי הצורך ההכרחי, ויש עוד הרבה מדרגות שצריכים לעבוד עליהם לפני שיגיעו למדרגה זו, אך מכל מקום צריכים לדעת שיש מדרגה כזאת.

ושמעתי בילדותי מאבי מורי זצ"ל שהזכיר דברי הגמרא (גיטין ע) סעודתך שהנאתך ממנה משוך ירך הימנה, וגם הוא בעצמו היה ניכר עליו שהוא אוכל רק לשם קיום הגוף ולא להנאותו, וכמו שכתב רבינו יונה בסיוד התשובה בשם הראב"ד כי העצה לשבירת התאוות הגשמית היא, כאשר אדם אוכל דבר טעים ומתחשק לו להמשיך לאכול, שלא יגמור את הכל, אלא ישאיר מעט בסוף האוכל, ואמנם זוהי מדרגה, ומעשה היה באחד שניסה לעשות כן, והזיק בזה לעצמו, מפני שהפריז יתר על המידה, אבל הענין בזה הוא להזכיר לעצמו שאינו אוכל מפני התאוות, רק מה שמוכרח לקיום הגוף, והעיקר הוא תורה ומצוות ומעשים טובים ולא תאוות והנאות העולם הזה.

עוד בענין זה: מצינו בדברי המשנה (אבות ו, ד) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה וכו', הרי מבואר כי דרכה של תורה זה בשבירת התאוות הגשמיות, ודאי כשאדם רעב הוא מוכרח לאכול, אבל אם אכילתו היא מתוך אהבת הגשמיות הרי זה מפרע להצלחה בתורה, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (א, ל) "כי כל זמן שהאדם הולך אחרי התאוות נמשך אחרי תולדות החומר וירחק מדרך הנפש המשכלת", וכבר כתב החובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג חשבון כ"ה) כי אהבת העולם הזה ואהבת העולם הבא הם תרתי דסתרי כשתי נשים צרות זו לזו, אהבת העולם הזה מזיקה לאהבת תורה, ומחלישה כל אהבה של מצוה. לכן צריכים לראות שיהיו כל צרכי הגוף לא מתוך תאוות גשמיות, אלא עם חשבונות לשם שמים לצורך התורה והעבודה, ועל ידי זה יש הצלחה.

שח מרן שליט"א: אני זוכר זמנים קשים שעסקו בתורה מתוך הדחק, כשלמדתי בלומז'ה בתקופת השואה כמעט שלא היה מה לאכול בישיבה, והיו מסתדרים עם מה שהיה ולא באו בטענות, למדו בהתמדה מתוך שמחה, והיו מתמידים גדולים שלא ישנו בצהריים, ולמדו כל היום ברציפות מהבוקר עד הערב, ויצאו גדולי תורה מפורסמים.

בהזדמנות אחרת שח מרן: הדרך לזכות להצלחה בתורה היא רק על ידי ייסורים וקשיים, ועכשיו בדורנו זה התרגלנו להיות מפונקים.

אני זוכר כי מלפנים לומדי התורה סבלו מעניות גדולה מאד, לא היה כסף לקנות בגדים, היו שלבשו חולצות כהות בימות החול מפני שלא היה כסף לקנות חולצות לבנות, והיו כאלו שהוצרכו לפרוס מגבת על הספסל כדי שהבגדים לא יתבלו, כי זה היה הבגד היחיד וצריכים לשמור עליו

[ובענין זה עיין בקובץ 'לאורו', שהביא בשם מרן הגרב"ד פוברסקי שליט"א שסיפר עד כמה היה מרן מופקע מעניינותו "זכר בצעירותו, וכאשר בא בבית האירוסין ודחק בקלותבגד חדש שכבוד שמחתו, הלך לחנותו שבשם חולצה בצבעתכלת...]. וכשהיו הנעליים נקרעות, למי היה אפשרות לקנות חדשות? תיקנו טלאי ועוד טלאי ועוד טלאי... היו מליצות ידועות על נעליים עם חורים...

גם האוכל וחדרי הפנימיות לא היו בתנאים נוחים, לא היו מים חמים לרחיצה, והמיטות היו עם מזרנים כאלה שהרגישו את הברזלים, בדידי הוה עובדא שלא היה שולחן בחדר לכתוב עליו, וכשהייתי צריך לכתוב מכתב, כתבתי על הברכיים או שהלכתי לדואר ששם היה מקום לכתוב בעמידה,

[במכתב ששלחו בבחרותם מרן ולהבחל"ח אחיו הגר"י זצ"ל מהישיבה לאביהם לרמת השרון, ציין הגר"י כי הוא מקצר משום שאין שולחן בחדר לכתוב עליו, וגרשון נ"י הלך לבית הדואר לשלוח את המכתב ושם הוא כבר יאריך...]

אבל היו מאושרים ושמחו בחלקם! וכך למדו, עם פת במלח ומים במשורה ואשרין בעולם הזה.

בימינו נעשו יותר מפונקים, אבל צריכים לדעת כי מי שיש לו קשיים בגשמיות זוהי זכות גדולה מאד, ומן השמים נתנו לו קשיים כדי שיוכל לזכות להצלחה בתורה. ואמנם יש עצה להחליף את הייסורים בעמלה של תורה, וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ד, יא) "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעיניו יעלה במקום ייסורים", אדם שמנצל את הזמן ולומד כמה שהוא יכול

[לא יותר מכוחו שזה מזיק לבריאות הגוף ולהצלחה בתורה אבל כפי הכוחות הוא לומד עד המקסימום האפשרי],

וישן רק כמה שמוכרח ולא יותר, עמל התורה כזה נקרא ייסורים, שמועילים לכפרת עוונות, ועל ידי זה גם זוכים להצלחה בתורה.

פעם שח מרן שליט"א במאמרו השבועי, אודות צעירים שבאים ומשיחים את צערם לפניו כי חסר להם טעם והנאה בלימוד, וחשקם למצוא עצה לזה, והרי ידוע כי מרן רגיל לתלות את הדבר בלימוד שלא כפי טבעו, שזה מבא את האדם לידי חוסר סיפוק ושליומות, אך הפעם פתח מרן שליט"א בדברים כדורבנות, והרחיב כי הסיבה לכך, מחמת שיותר מדי משקיעים בגשמיות ובמילוי התאוות, וכאמרם ז"ל (תנ"ך רבה פכ"ו) - עד שאדם מתפלל שייכנסו דברי תורה בתוך

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודה

פרשת בחר – בחוקותי תש"פ

קודש תהיה לכם וגו' [כ"ה י"ב]

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'קודש תהיה לכם', תופסת דמיה כהקדש, יכול תצא לחולין, תלמוד לומר 'תהיה', בהוייתה תהא, עכ"ל. ומקורו ב'תורת כהנים' כאן (פרשתא ב' פ"ג ה"ג), ובגמ' בכמה דוכת.

ומבאר מזה, דהא דההקדש תופס את דמיו, אינו פועל יוצא מיציאתו של הקודש לחולין, אלא להיפך, דיציאת הקודש לחולין היא פועל יוצא מתפיסת דמיו, דבתחילה הקודש תופס את דמיו, ועל ידי זה הרי הוא יוצא לחולין, דאילו היתה תפיסת דמי הקודש פועל יוצא מיציאתו לחולין, לא היה שייך למילף שביעית מהקדש, שתהא שביעית תופסת דמיה מבלי שתצא לחולין, ועל כרחך דהוא דין בפני עצמו ד'הקדש תופס דמיו', ועל כן שפיר מצינן למילף מקרא ד'קודש תהיה לכם' דכשם שהקדש תופס דמיו, כך שביעית נמי תופסת דמיה, ורק דבהקדש מהניא תפיסת הדמים להוציא את הקודש לחולין, והיה סלקא דעתך דגם בשביעית תהני תפיסת הדמים להוציא לחולין, ונתמעט מקרא ד'תהיה' בהוייתה תהא, דלא מהניא תפיסת דמיה שתצא לחולין, ורק בעצם הדין ד'תפיסת דמים' הוא דשויה להקדש.

והנה בפסחים דף פ"ט ע"ב תניא, המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה ולא כלום, ומעות כל שהן יפלו לנדבה. ופריך הגמ' שם, וכי מאחר ד'לא עשה ולא כלום', מעות אמאי יפלו לנדבה. ומשני רבא, קנסא. וכתבו התוס' שם, וזה לשונם – 'ומאחר דלא עשה ולא כלום אמאי יפלו לנדבה'. פירוש, אי אמרת בשלמא דעשייתו מועלת, אתי שפיר דקנסינן ליה שלא ירגיל לעשות כן פעם אחרת, אבל כיון דלא עשה ולא כלום, אמאי קנסינן ליה, כיון שאין ממש בעשייתו. ומשני, דמכל מקום קנסינן ליה, עכ"ל. ומבאר מדבריהם, דגם אי הויה עשייתו מועלת, לא היו המעות נופלין לנדבה מדינא, אלא רק משום קנסא שלא ירגיל לעשות כן פעם אחרת. אולם ברמב"ם פ"ד ממעילה ה"ח כתב, וזה לשונו – המוכר עולתו ושלמיו, לא עשה ולא כלום, ודין תורה שיחזרו המעות חולין כמות שהיו, וקנסו אותו חכמים שיפלו המעות לנדבה, עכ"ל. ומשמע מדבריו, דאילו הויה עשייתו מועלת, היו המעות נופלין לנדבה מדינא, ורק דמכיון שלא עשה ולא כלום, על כן הוי דין תורה שיחזרו המעות חולין כמות שהיו. וביאר אא"ז הגרי"ז זצ"ל בשם אחיו הגר"מ זצ"ל, דמלבד הדין 'פדיון' שיש בהקדש, עוד יש דין בהקדש שהוא 'תופס דמיו', ועל כן אילו היתה מכירת עולתו ושלמיו מועלת, היו הדמים נתפסין בקדושת העולה והשלמים, אף דלא הוי 'פדיון', עכ"ל. אולם אנו ביארנו דכן הוא בכל פדיון, ועל כל פנים בפדיון שהוא דרך מקח, דבתחילה הקודש 'תופס את דמיו', ועל ידי זה הוי פדיון ויוצא לחולין.

ולא תרבו איש את עמיתו וגו' [כ"ה י"ז]

עיי' בפירוש רש"י, דכאן הוזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ.

והנה בפירוש רש"י לעיל בפרשת קדושים כתב, דהלאו ד'לפני עור לא תתן מכשול' הוא, שלא ליתן לפני הסומא בדבר עצה שאינה הוגנת לו, אל תאמר 'מכור שדך וקח לך חמור', ואתה עוקף עליו ונוטלה הימנו, ע"ש. וצ"ב מה שכתב רש"י כאן, דבהך קרא ד'לא תבנו איש את עמיתו' הוזהיר שלא ישיא את חברו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, דהא כבר הוזהיר הכתוב על כך לעיל בלאו ד'לפני עור', ולמה הוצרך הכתוב כאן לחזור ולהזהיר על כך.

והנראה לומר בזה, דהנה שני מיני מצוות שבין אדם לחברו איכא, דיש מצוות שהן מוטלות אקרקפתא דגברא, וחבירו אינו אלא ההיכי תימצוי לקיום המצוה, ויש מצוות שעשתה תורה את הדבר כחייב לחבירו, שהאדם חייב דבר זה לחבירו, ומצוות אלו נקראים בלשון הגמרא בב"מ דף ל' ע"א 'ממונא', דהוו דוגמת חיוב ממון לחבירו, ובהנך מצוות מהניא מחילת חברו לפוטרו מעיקר המצוה, דכיון דהמצוה היא חיוב לחבירו, הוי חברו בעלים למחול על זה (ויסוד הדבר מתבאר מדברי הרמב"ן בב"מ שם, ומדברי אא"ז הגרי"ז זצ"ל בפ"ה מת"ת ה"א בביאור דעת הרמב"ם שם, ומדברי הגר"ד ב'ברכת שמואל' ב"מ

סוף סימן מ"ח בביאור פלוגתת הרמב"ם והגאונים בפ"ד ממלוה ולוה ה"ג, וכתבנו בזה במקו"א).

ואשר לפי זה יש לומר, דאיסור נתינת עצה שאינה הוגנת הנלמד מקרא ד'לפני עור', הינו ביסודו איסור אקרקפתא דגברא שלא יכשיל את הסומא בדבר בעצה שאינה הוגנת לו, דוגמת האיסור להכשילו בעבירה, ובזה לא הוי חבירו אלא ההיכי תימצוי להאיסור, אולם האיסור להשיא את חברו עצה שאינה הוגנת לו הנלמד מקרא ד'לא תבנו איש את עמיתו', הינו איסור כלפי חברו, והיינו שהתורה עשתה את חברו לבעל דבר התובע שלא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ.

לא תרדה בו בפרך וגו' [כ"ה, מ"ג]

והנה להלן פסוק מ"ו כתיב 'ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך', ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'איש באחיו', להביא נשיא בעמיו, ומלך במשרתיו, שלא לרדות בפרך, עכ"ל. ורובנו יונה ב'שערי תשובה' (שער שלישי סימן ס') כתב, וזה לשונו – 'ובאחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך', לא ישתעבד אדם בחבירו, ואם אימתו עליהם, או שהם בושם לקחל דָּכְרוּ, לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה, אלא לרצונם ותועלתם, ואפילו לקחם צפחת מים, או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד ככר לחם, עכ"ל.

ונראה לבאר, דשני איסורים חלוקים הם, דבפסוק כאן מיירי בעבד עברי דוקא, ואיסור רדייתו בפרך הוא דין בדיני עבדותו של העבד העברי, דאף שמצד קניני העבדות יש להאדון רשות להשתעבד בו אף בפרך, מכל מקום אסרה תורה לרדותו בפרך, ד'עבדות' כזו אסרה תורה, אבל בבן חורין לא שייך איסור זה כלל, שהרי גם אם יכריח את חברו לעשות מלאכתו שלא ברצונו, אין בזה משום 'עבדות' שאסרה תורה. ובקרא ד'באחיכם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך' נאמר איסור אחר, שגם באחיו שאינו עבדו, כל שאימתו מוטלת עליו, או שהוא בוש לקחל דָּכְרוּ, כגון נשיא בעמיו או מלך במשרתיו, אסור לצוות אותו לעשות קטנה או גדולה שלא לרצונו ותועלתו.

אולם הרמב"ם בפ"א מעבדים סוף ה"ז כתב, וזה לשונו – במה דברים אמורים בעבד עברי וכו', אבל ישראל שלא נמכר, מותר להשתמש בו כעבד, שהרי אינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו, עכ"ל. והנראה מדברי הרמב"ם אלו, דבאמת מן הדין היה לאו זה ד'לא תרדה בו בפרך' נוהג בין בעבד ובין בבן חורין, ורק דבבן חורין ליכא היכי תימצוי שיעבוד בו בפרך, שהרי אינו מחויב לעשות את אשר יצוהו, ונמצא שאינו עושה מלאכה זו אלא ברצונו ומדעת עצמו, אבל לו יצויר שיהא חברו מוכרח לעשות מלאכתו שלא ברצונו, כמו בעבד, שפיר היה נוהג בו גם כן איסור זה, באופן דנמצא, דגדר איסור רדיית העבד בפרך לשיטת הרמב"ם, הוי כמו גדר איסור רדיית חברו לשיטת רש"י ורובנו יונה.

אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו וגו' [כ"ו, ג']

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'אם בחוקותי תלכו', יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר 'ואת מצוותי תשמרו' וגו', הרי קיום המצוות אמור, הא מה אנו מקיים 'אם בחוקותי תלכו', שתהיו עמלים בתורה, עכ"ל. ומקורו ב'תורת כהנים' על אתר.

ולכאורה צ"ב, דהן אמת דמוכח מסיפא דקרא ד'ואת מצוותי תשמרו', דרישא דקרא לא מיירי בקיום המצוות, ועל כרחך דמיירי בתלמוד תורה, מכל מקום הא לכאורה אפשר היה לפרש ד'אם בחוקותי תלכו' היינו שתהיו לומדים תורה, ומנא לן דכוונת הכתוב בזה שתהיו 'עמלים' בתורה, שהוא לכאורה ענין נוסף על עצם לימוד התורה.

אכן באמת אין זו קושיא כלל, דענין העמלות בתורה אינו רק תוספת מעלה באופן לימוד התורה, אלא דזו היא הצורה של תלמוד תורה, וכמו ששנינו בפ"ו דאבות – כך היא דרכה של תורה וכו' ובתורה אתה עמל, וכן איתא בגמ' ברכות

דף ס"ג ע"ב מגין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה, שנאמר 'זאת התורה אדם כי ימות באהל' (במדבר י"ט), ויתכן לבאר דדריש הא דכתיב 'זאת התורה', כלומר, זאת היא צורתה של התורה, שהלומדה ממית עצמו באהליה. וממילא פשוט דכיון דמוכח דקרא ד'אם בחוקותי תלכו' מיירי בתלמוד תורה, הרי בעל כרחך דכוונת הכתוב בזה שתהיו 'עמלים' בתורה, שהרי זו היא הצורה של תלמוד תורה.

ועל דרך זה יש לפרש הא דאיתא בקהלת רבה פ"א סימן א' – 'שלח לחמך על פני המים', אמר רבי ביבי, אם בקשת לעשות צדקה, עשה אותה עם עמלי תורה, שאין 'מים' האמור כאן אלא דברי תורה, שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ישעיה נ"ה), ע"כ. דלכאורה צ"ב, היכן נרמז בהך קרא ד'שלח לחמך על פני המים' שיעשה צדקה עם 'עמלי תורה' דוקא, הא שפיר אפשר לאוקמי קרא ד'על פני המים' דקאי על לומדי תורה אף על פי שאינם עמלים בה. אכן להאמור הענין מבואר, דכיון שהצורה של תלמוד תורה היא באופן של עמל, לכן כיון דדרשינן הכתוב ד'שלח לחמך על פני המים' דמיירי בענין עשיית צדקה עם לומדי התורה, ממילא מובן שהכוונה ללומדיה מתוך עמל, שהרי זו היא הצורה של תלמוד תורה.

והכרתי את בריתי יעקב וגו' [כ"ו, מ"ב]

עיין בפירוש רש"י, דבחמשה מקומות נכתב 'יעקב' מלא, ובחמשה מקומות נכתב 'אליה' חסר, משום שיעקב אבינו נטל את משמו של אליהו בתורת 'ערבון' שיבוא ויבשר גאולת בניו. וענין זה נזכר גם ב'בעל הטורים' פרשת פינחס על הפסוק 'הנני נותן לו את בריתי שלום', שיעקב נטל וא"ו מאליהו למשכון עד שיבוא עם המשיח ויגאל את בניו, ע"ש. ומבואר, שנטילת הערבון מיד אליהו על הגאולה היתה על ידי יעקב דוקא, יותר משאר האבות, וצ"ב בטעם הדבר.

והנה בגמ' ברכות דף ס"ד ע"א אמר רבי אבין הלוי, מאי דכתיב 'יענך השם ביום צרה ישגבך שם אלקי יעקב' (תהלים כ'), אלקי יעקב, ולא אלקי אברהם ויצחק, מכאן לבעל הקורה שיכנס בעביה של קורה. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – כלומר, יעקב שכל הבנים שלו, וטרח בגידולם, יבקש עליהם רחמים, עכ"ל. והיינו דאף על פי שגם אברהם ויצחק הם 'אבות', מכל מקום יעקב אבינו, שטרח בגידול הבנים, הוא 'בעל הקורה', ועל כן כשביט ישראל נתונים בצרה, צריכה בקשת הרחמים עליהם להיות על ידי 'יעקב' ביחוד, מכיון שהוא 'בעל הקורה', ועליו מוטל להכנס בעביה של קורה.

ולפי זה מובן היטב מה דנטילת הערבון מיד אליהו על הגאולה היתה על ידי יעקב דוקא, יותר משאר האבות, שהרי יעקב אבינו הוא 'בעל הקורה', ועל כן הוצרך הוא להכנס בעביה של קורה ולדאוג שאליהו יבוא לבשר גאולת בניו.

ועיין במדרש 'שוחר טוב' תהלים מזמור י"ד, דאיתא שם – 'יגל יעקב ישמח ישראל', יגל אברהם ישמח יצחק אין כתיב כאן, אלא יעקב. למה, לפי שיעקב שמח מכל האבות. אמר רבי שמעון בן לקיש, בשעה שישאל חוטאין, מרגיש יעקב ממערת המכפלה וכו', וכן לכשתבוא השמחה לישראל, שמח יעקב מכל האבות. ובילקוט ישעיה סימן תס"ו איתא – לפי שיעקב מצטער בזמן שישאל מצטערין, לפיכך כשתבא הגאולה לישראל הוא שמח עמהם. וכעין זה איתא במדרש איכה רבה פ"ב סימן ז' אמר רבי שמעון בן לוי, כשהפורענות באה, אין מרגיש בה אלא יעקב. וכשהטובה באה, אין מרגיש בה אלא יעקב, הדא הוא דכתיב 'יגל יעקב ישמח ישראל'. הרי מפורש במדרשים אלו, שיעקב אבינו מצטער בצרתן של ישראל ושמח בשמחתן יותר משאר האבות, ולפי דברינו יש לומר הביאור בזה, דמכיון שיעקב אבינו הוא 'בעל הקורה', על כן הוא זה שמרגיש ומצטער בפורענות הבאה עליהם בשעת גלותם, והוא זה שירגיש וישמח בטובה ובשמחה שתבא להם בעת גאולתם.

עוד איתא במדרש שם – שיעקב אבינו מזומן לסעודה לעתיד לבא, וקאמר שם, משל למי שמשא את בתו, מי שמח, אלא אביה של כלה וכו', הוי אומר, כשתבא הגאולה לישראל, יעקב שמח בה מכל האבות, לכך נאמר, 'יגל יעקב ישמח ישראל', ע"כ. הרי מפורש דיעקב אבינו נחשב 'אביה של כלה', ולכן יהא הוא מזומן לסעודה שיעשה הקדוש ברוך הוא לצדיקים לעתיד לבא, ויהא הוא שמח בגאולתן של ישראל יותר משאר האבות. וזה ממש כדברינו, דיש ענין ביעקב אבינו יותר מבשאר האבות, שהוא נחשב 'בעל הקורה' ו'אביה של כלה'.

ואף את בריתי יצחק וגו' [כ"ו, מ"ב]

הנה בתרגום יונתן בן עוזיאל כאן איתא, 'ואף ית קיימא דקיימית עם יצחק בטור מוריה', ע"כ. ומבואר דמפרש ד'בריתי יצחק' האמור כאן היינו מה

שנאמר בפרשת העקידה – 'והרבה ארבה את זרעך', ואף דהבטחה זו נאמרה לאברהם, מכל מקום חשיבא ברית עם יצחק.

ובכתבי אא"ז הגרי"ז צ"ל בפרשת חיי שרה למד מזה, דהכי נמי יש לומר לגבי ההבטחה שהבטיח הקדוש ברוך הוא לאברהם מיד בבואו לארץ ישראל – 'לזרעך אתן את הארץ הזאת' (בראשית י"ב), דגם היא הינה 'קיימא עם יצחק', וממילא הויה לה הבטחה זו שנאמרה לאברהם בגדר נבואה טובה לאחרים, דהיינו לזרעו, שאי אפשר לה שתתבטל, וכמבואר בהקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות, עכ"ד.

ויש להעיר בזה, דבפירוש רש"י בפרשת העקידה שם כתב, וזה לשונו – 'והרבה ארבה', אחת לאב ואחת לבן, ע"כ. ומקורו במדרש בראשית רבה פנ"ו סימן י"א. ואם כן הרי יש לומר, דהא דחשיבא הבטחה זו ד'והרבה ארבה' את זרעך – קיימא עם יצחק, היינו משום דכתיב שני פעמים 'והרבה ארבה', אחת לאב ואחת לבן, ואין מזה ראייה דהיא דכתיב רק הבטחה לאב, כמו בהבטחת 'לזרעך אתן את הארץ הזאת', דכלולה בזה גם הבטחה לבן, וצ"ע.

ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו [הפסוק]

יש לפרש הכתוב 'והיה ה' מבטחו', על דרך ביאורו של אא"ז צ"ל על הפסוק 'קוה אל השם חזק ויאמץ לבך וקוה אל השם' (תהלים כ"ז), דהא דכתיב בסיפא דקרא 'קוה אל השם', הוא פירוש שכרו של הבוטח בהשם, דהיינו שבזכות הבטחון בהשם יזכה לבטחון עוד יותר גדול. ועיין שם בדבריו שהאריך לבאר, שאלו הם התשלומים היותר גדולים שיכולים להשיג על ידי מידת הבטחון, שהרי על ידי הבטחון אפשר להשיג כל דבר, ואם כן הרי לא ימנע ממנו כל טוב שבעולם, ועוד יתר ערכו של הבטחון על כל עשירות שבעולם, וכמו שכתב ב'חובות הלבבות' בשער הבטחון, שכל בעלי העושר בעולם הזה יש להם פחד מבני אדם ומגנבים וליסטים ושאר דאגות, אולם בעל הבטחון יש לו תמיד מנוחה שלימה ואין לו דאגה משום דבר, ע"ש. והכי נמי יש לפרש מאי דכתיב הכא 'ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו', כלומר שכרו וברכתו של הגבר אשר יבטח בה' הוא שיזכה לבטחון עוד יותר גדול, וזהו 'והיה ה' מבטחו'.

והוסיפו, שלפי זה אפשר לבאר המשך הכתוב כאן 'והיה כעץ שתול על מים ועל יובל ישלח שרשיו, ולא יראה כי יבוא חום והיה עלהו רענן, ובשנת בצורת לא ידאג ולא ימיש מעשות פרי', שהכתוב מוסיף לפרש בזה מהות מעלת אותו השכר הגדול המיועד לבעל הבטחון, שהוא כעץ השתול על מים, שאינו ירא פן יבוא חום, ובשנת בצורת לא ידאג, וכמו שכתב ב'חובות הלבבות' שבענין זה יתר ערכו של הבטחון על כל עשירות שבעולם, שכל בעלי העושר יש להם פחדים ודאגות, ואילו בעל הבטחון יש לו תמיד מנוחה שלימה ואין לו דאגה משום דבר.

עוד יש לומר בזה, על פי מה שכתב רבנו אברהם בן הרמב"ם בספר 'המספיק לעובדי השם' (בענין הבטחון) בשם אביו הרמב"ם, על הכתוב לעיל 'ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן השם יסור לבו', כי לולא שנאמר 'ומן השם יסור לבו', היו כלולים בקללה זו רוב בני האדם, וכמעט כולם, כי הבן בוטח על אביו, והאשה על בעלה, והשותף על שותפו, וכיוצא בזה, אמנם כיון שנאמר 'ומן השם יסור לבו', לא נכלל בקללה זו אלא מי ששם כל מבטחו רק באדם, ומן השם יסור לבו, אבל מי שבוטח בהשם, אלא שנסמך גם על האדם, אינו נכלל בקללה זו, ע"כ. (וכן הוא מבואר בלשון התרגום יונתן בן עוזיאל סוף פרשת וישב, 'ובגין דשבק יוסף חסדא דלעיל, ואתרחיץ ברב מזוגיא – בבשר עביר – בגין כן לא אידכר רב מזוגיא ית יוסף ואנשייה, עד זמן די מטא קיצא מן קדם השם למתפרקא, הרי דלא נענש יוסף על ד'אתרחיץ בבשר עביר' גרידא, אלא 'בגין דשבק חסדא דלעיל').

ולפי זה אולי יש לפרש מה שנאמר כאן 'והיה השם מבטחו', דלענין הברכה המיועדת לבעל הבטחון לא סגי בזה שעיקר מבטחו הוא בהשם, אלא בעינן שכל מבטחו לא יהא אלא בהשם, ולא יסמוך על זולתו כלל, אבל אם נסמך גם על האדם, אף על פי שיעצא מכלל 'ארור', לכלל 'ברוך' לא בא. וזהו שאמר 'ברוך הגבר אשר יבטח בהשם' – והיה השם מבטחו, כלומר, ברכת הבוטח בהשם לא תבא אלא על מי ששם כל מבטחו בהשם, ולא יסמוך על אחר זולתו כלל.

שואלין ודורשי

פנינים משיחותיו ותשובותיו של מורינו הגאון הגדול רבי בן ציון הכהן קוק שליט"א
ראש בית הוראה הכללי ירושלים, רב דק"ק אבי עזרי מרכז פתח תקוה

גיליון 119, פרשת בה"ב - חזק תש"פ

מי שאינו נסמך על חסדי אנוש, יקבל הישועה בשלמות

הכרובים במקדש כרביא להיות שהקטנים הם קיום השכינה.

ויש להבין בדבריו, שהרי לכאורה לילד קטן אין דעת וממילא אין לו דאגות ופחדים כלל, וכאן מתחדש בדברי הגר"א שהוא "בוטח על בוראו מאד". ושמעתי ממרן הגר"ח קניבסקי שכנראה כוונת הגר"א הוא על ילדים שהגיעו לכלל דעת כעונת הפעוטות. אך גם זה

מלכים בזה שמאכילים ומלבישים אותם ודואגים למלא את רצונם בכל עת, והקב"ה מסובב כך מכיון שאין להם דאגות.

ומפורש בן בדברי הגר"א (ביאורי אגדות בבא קמא צב, ב) "כשהאדם קטן, בוטח הוא על בוראו מאד, ומנהיגו הקב"ה בהשגחה עצומה פרטית. וכשגדל בוטח בעצמו, וכמו כן ההשגחה מתמעטת מעליו. ולכן היו

"ואיש כי לא יהיה לו גואל והשיגה ידו כדי גאולתו" (ויקרא כה, כו)

בזמן הזה בו מחד עולה שמחה על האטת קצב ההדבקה, מאידך גובר הפחד מהבלתי נודע בכל הקשור לגיף המשתולל בחוצות, בהתבוננות על דרך העולם נראה שכל הנמצא בצרה מנסה להיאחז ולתלות בטחונו בכל מה שאפשר או בכל מוכר וקרוב שיסייע לו לצאת מצרתו. בפסוק זה, מבאר הנצי"ב, טמונה הבטחה למי שאין לו קרוב וגואל, "והשיגה ידו כדי גאולתו" - הקדוש ברוך הוא יסייע לו לגאול את עצמו. "כי מי שיש לו גואל והוא בוטח עליו, מסיר הקב"ה ישועתו ממנו, ונותן לגואל שיגאלו, משא"כ כשאין לו גואל וכל בטחונו הוא רק בהקב"ה."

כי מי שלא תולה בטחונו רק בה', אלא חושב שעסקן או ידיד או כל בן אנוש אחר, יסייע לו בעניין זה או אחר, אומר לו הקב"ה כביכול: אם אתה מצפה שהקרוב יעזור לך, אזי הוא יעזור לך. אך אם אתה מצפה אך ורק לישועתי, אני אסייע לך ואדאג שתצליח לפדות את עצמך ולהיחלץ מהמצור.

וכבר כתב בן בתורת משה לחתם סופר "אם אין לאיש קרובים לגאול אותו, אזי השם ברחמיו יעזרהו שתשיג ידו וגואל הוא את עצמו, ולכן לא כתיב אם השיגה ידו, אלא לשון הבטחה שאם אין לאיש גואל, יהא בטוח והשיגה ידו שישגה ידו לגאול". וכפי שאומרים בסליחות "ואם בקרובים גואל, אתה קרובי וגואלי" ככתוב "לבני ישראל עם קרובי".

החוק בעולם קובע שבנסיעה באוטובוס, לא משלמים על נסיעה לילד פחות מגיל חמש, ולכאורה הדבר תמוה, שהרי גם הוא תופס מושב בנסיעה. הקב"ה קבע כך בעולם, כיון שילד בן חמש עדיין לא דואג, ובשעה שהוא עולה לאוטובוס הוא לא מתעניין האם משלמים על הנסיעה וכמה, אך מעל גיל זה כבר מתפתח שכלו מעט יותר והוא כבר שואל את הוריו האם הם משלמים על הנסיעה עבורו. כביכול אומר לו הקב"ה אם אתה מצפה שאמך תשלם על הנסיעה - אזי היא תשלם, אבל אם אתה לא דואג מי ישלם - אני אשלם עבורך, ואתה פטור מלשלם על הנסיעה. אכן ניתן לומר שאת הילדים הרכים משרתים כעין

הלכה למעשה משולחן ראש בית ההוראה במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

ברכת 'הגומל' למחלימי הקורונה

שאלה מי ממחלימי נגיף הקורונה, חייב לברך הגומל.

תשובה אמנם שמחה רבה היא על הרבים המחלימים בימים אלו מהנגיף, בתפילה שייכלה הנגיף מתוכנו לעד. אך בברכת הגומל מחויב רק מי שהיה בתוך סכנה וניצל הימנה, ומי שהיה קרוב לסכנה וניצל בזה שלא נכנס לסכנה אינו מברך (שיעורי טור הגר"ש אלישיב תרלט). וכבר כתב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה יג) על אותם המברכים כשניצלו מלהיכנס לסכנה "כל זה הוא מנהג של עמי הארץ". ולכן אין לברך אלא דווקא מי שהיה מודרס ומונשם או מי שנכנס לסכנת נפשות ממש, אך מי שלא בא לכלל זה אין לו לברך.

ויש להמתין מלבד כל עוד מרגיש חולשה וכדו' אף לאחר שניצל מהסכנה עד שיחלים לגמרי, כמבואר במשנה ברורה (רי"ב ב) שאין לברך עד שהולך על בוריו. אכן אם הקדים ובידך לאחר שניצא מהסכנה קודם שהלך על בוריו, יצא ידי חובה ואינו חוזר ומברך (שיעורי מרן הגר"ש אלישיב - ברכות תרמב, כו).

איסור אבלות עד ראש חודש סיון

שאלה האם בשמחת שבע ברכות הנערכת לאחר ל"ג בעומר לבן אשכנז שנישא בל"ג בעומר, מותר לגן בכלי זמר.

תשובה כיון שנכנסו לחופה בל"ג בעומר קודם השקיעה, מותר לשמוח בשמחת הנישואין במוצאי ל"ג בעומר, וכן בשמחת שבע ברכות בכל הימים שלאחר מכן אף בכלי זמר כיון שהיא שמחה של מצוה (אגרות משה א אורח חיים קנט).

תשובה יש לציין כי מתוך שהיה רבינו זהר מאד בשמירת מנהגים ואף התבטא ואמר "אני מפחד ממנהגים" והביא

את המסופר על הגר"א ספקטור בדברשות הרבר אברהם (עמ' 33) על הוזהרות המופלגת הנדרשת בקיום מנהגי ישראל תורה (ציוני הלכה - נישואין יד), נהדר מאוד והקפיד הן על עצמו והן בהוראה לרבים, על קיום מנהג ירושלים לבני אשכנז לשמור אבלות ספירת העומר באיסור נישואין, תספורות וכלי זמר מפסח ועד ראש חודש סיון, מלבד בל"ג בעומר שמותר בו הכל. ושמעתי בשמו שכן ראוי לנהוג אף מחוץ לירושלים, ובוודאי מי שהוא בן תורה.

וכבר בפרי מגדים (אשל אברהם חצ"ה) כתב שכן הוא מנהגם ואמנם תמה על מנהג זה, אך לא כתב לשנותו. ובשו"ת דר המור להג"ד מרדכי בנעט (י) הביא שכן הוא מנהג פרשבורג וביאר את שורש המנהג בזה. והוזכר מנהג זה אף במשנה ברורה (תצנ"ט טו) "ויש מקומות שנהגים להקל רק בר"ח אייר ובל"ג בעומר ובר"ח סיון עד שבועות. ובעניינים אלו יתפוס כ"א כפי מנהג מקומו". ובלוח ארץ ישראל (אסרו חג פסח) כתב "אין נושאים נשים ואין מסתפרין בימי הספירה וזולת בל"ג בעומר, עד ר"ח סיון".

ואמנם מותר להשתתף ולרקוד בשמחת נישואין המתקיימת לאחר ל"ג בעומר, כיון שהכל נידון לפי חזתן שלמנהגו אין זה זמן האסור בשמחה.

ויש שנהגו להחמיר עד שלשת ימי הגבלה, ואמנם יש מקום להחמיר בזה בשמחה של רשות כשמעית כלי זמר, מלבד בשמחת מצוה כנישואין שאין להחמיר בזה כלל.

'שהחיינו' על מכוונת תספורת בימי הספירה

שאלה האם מי שקנה בימי אבלות ספירת העומר מכוונת תספורת איכותית ושמחה בזה מאד שעליו לברך שהחיינו, לא יברך עד הימים שיותר לו להשתמש בה.

תשובה אין להמתין עם הברכה עד שיותר לו להשתמש בה, כיון שהכלי ראוי לשימוש ורק האדם

כתב באגרותיו השונות, ו"ל בשיתוף מכון ציוני הלכה.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה
0722-133-466
ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:
Beithorah@gmail.com

הוא חידוש לומר שילדים קטנים בוטחים כך מאוד על בוראם, וצריך לומר בזה שהקדוש ברוך הוא ברא לכל נברא הכרה פנימית שהוא הן ומפרנס לכל כדברי הפסוק (תהילים קד, כא) "הכפירים שואגים לטרף ולבקש מקל אכלם".

וכי לאריות יש שכל להכיר ולדעת זאת? אלא שמונח בטבע הנברא הכרה פנימית שמקבל-ל מגיע כל אוכלו וצרכו בשלמות. וכתב מרן הגרא"ל **שטינמן** (יפלא פי תהלתך תפילה קלו) "לבני עורב אשר יקראו - אע"פ שאינם קוראים מתוך דעת, מכל מקום הקב"ה הכניס בטבעם לקרא לקב"ה, ללמדנו שנבקש מהקב"ה ונקבל". וממילא נראה שכשהקטן בוכה זו קריאה לקב"ה, והוא קעין המובא ברמב"ן (שמות כב, כב) על הנאמר באלמנה ויתום "שמוע אשמע צעקתו - והנה הוא נעזר יותר מכל אדם, כי שאר האנשים יטרחו אחרי מושיעים שיושיעו ואחרי עוזרים לנקום נקמתם, ואולי לא יועילו והצל לא יצילו, וזה בצעקתו בלבד נושע בה". כי האלמנה והיתום אין להם אחרי מי לחזור, ולכן הקב"ה בכבודו ובעצמו הוא מושיעם. משום שכך קבע הקב"ה בעולמו: כל מי שבוטח בו נושע על ידו, וכיון שהוא "רב להושיע" אין מה שמונע ממנו למלא תקוותו של המאמין בו. וכפי שנראה בסיום הפטרת פרשת בהר בה מובאת הנבואה הקצרה ביותר בת ארבע מילים בלבד (ויקרא לב, טו) "הממוני יפלא כל דבר" למרות שהנבואה מתארכת עוד, אך כיון שההפטרה מסתיימת בזה נראה כי זהו המסר הברור, שבידו לעשות הכל וגם במה שלא נראה מציאותי, הרי ממנו לא יפלא כל דבר, ואף אם הנגיף התפשט בארבעת החודשים לממדים עצומים, הרי בכוחו יתברך להעלימו ברגע קט בדיוק באופן שבו הביאו לעולם. וכשם שלפני חודשים ספורים לא ידעו כלל על קיומו של קורונה, כך ברגע קט יכול הנגיף להיעלם מהעולם, כדברי הפסוק (שמואל א' ד, י) "אין מעצור לה' להושיע ברב או במעט", ואין לקב"ה הבדל כלל אם הורג נגיף בודד או רבי רבבות נגיפים הפוזרים בעולמו.

וכעין שהיה במלחמת סיסרא שבליה קודם שפרצו חיילי סנחריב להרוג ולכלות את ישראל, בעת שישנו במחנה "מן שמים נלחמו המוכבים ממסילותם" (שופטים ה, ט) והם הרגום ובבוקר נמצאו כל החיילים מתים. תיאור על גודל צבאו של סנחריב נראה במלכים (רש"י ב' יח כד) "ראשי גייסות מאה ושמנונים וחמשה אלף שנפלו עם סנחריב, והקטן שבהם שר על אלפיים איש שעמו". אם הקב"ה יכול היה בליה אחד להרוג מניין חיילים עצום כל ק, בוודאי בידו להרוג ברגע קט את הנגיפים הרבים למנוע מגפה מעלינו.

«אם יש בורא עולם, מה לך לדאוג»

שמעתי מהמשגיח הגה"צ ר"ד סגל שסיפר לו ד"ר חזן מתל אביב, מוהל ורופא ירא שמים שנטר גלמוד ועיריירי לאחר מלחמת העולם הראשונה. הוא נכנס לבית הכנסת בביאליסטוק שבור ורצון. לפתע נפתחה דלת בית הכנסת, ונראתה שם דמותו של הסבא מנובהרדוק. "הוא הסתכל עלי ותיקף קלט את מצבי, כשנעמד לידי אמר: 'ינגרמן! (צעיר) אתה מאמין שיש בורא עולם? עניתי: ודאי! אמר הסבא: איז וואס זארגסטו (אם כן, מה אתה דואג)'. הוא לא שאל האם אתה מאמין בקיומו של אלוקי ישראל ובקיומה של ההשגחה המיוחדת על כלל ישראל, אלא האם אתה מאמין שיש "בורא עולם", כלומר אם תסתכל על העולם תגלה שכל העולם מסודר בתכלית הדקדוק וההתבנה על ידי הבורא עולם, אם כן מה לך דדואג שרק אותך הוא לא יסדר?!

יותר מזה יש להתחזק בזה שהבורא עולם איננו מרוחק ומזרם מעם, אלא הוא אבינו אב הרחמן, וביאר החפץ חיים במשל לילד חולה שנכנס לחדר הניתוח. ומראה הסכינים והמכשירים השונים בתוך החושך העמום מילאו את ליבו בפחד עצום, וכשניגש אליו המנתח כשהוא עומה מסכה על פניו ממנה ניבטות רק שתי העיניים, הבחין הילד שהמנתח הוא אביו ומיד נרגע הילד. זהו שאמר הכתוב (תהלים קטז, ג) "אפפוני חבלי מוות ומצרי שאול מצאוני... שובי נפשי למנוחתי כי ה' גמל עליי". למרות שהצרות לא נעלמו והקושי לא חלף, אך הידיעה שמאחורי מסכת הייסורים עומד אב הרחמן, גורמת למנוחת הנפש.

מי שיתבונן בדברים ויתחזק בכך שאבינו אב הרחמן הביא עלינו מגיפה זו, ובידו אף לסלקה מעמנו ברפואת הגוף והנפש ובהשלכות הכלכליות וכל כיו"ב, בוודאי בטחון רב יכנס ללבו וממילא אף יזכה לראות במהרה בישיעתו יתברך.

שו"ת הלכה למעשה

»»»

מנוע מלשתמש בו, כשם שמדינת ישראל יכול לברך על ראיית פרי חדש בעודו על האילן אפילו בשבת, כמבואר בבבא מציעא (דף כג, ב) "אף אם רואה בשבת שאין יכול לתלוש ולאכלו, אפילו הכי יברך כיון שכבר נגמר הפרי, אלא דאריה הוא דרביע עלה". ודווקא על כלי הטעון טבילה אין לברך קודם טבילתו, משום שהכלי אינו ראוי להשתמש בו (שער הציון רכג, כא).

סמיכות תחנון לשמונה עשרה

שאלה במניין בו מתאחדים אנשים מעדות ומנהגים שונים, ואמנם למנהג רוב המתפללים יש לומר תחנון, אך אחד המתפללים נוהג שלא לומר תחנון, כגון אבי הבן המסופק אם יתקיים הברית באותו יום מחמת שהתניק צהוב, ובכדי לכבדו רוצים לדלג על תחנון. האם ניתן להשלים זאת מיד לאחר תום התפילה.

תשובה אם אין שם ס"ת ואינם נופלים אפיים כמבואר לעיל ניתן לומר זאת לאחר התפילה, ומה שפסק השלחן ערוך "אין להפסיק בין נפילת אפיים לתפילה" (אורח חיים קלא, א) הוא רק בנפילת אפיים. ואם יש שם ס"ת אין לעשות נפילת אפיים שלא בסמוך לשמונה עשרה. בספק ברית, יש לומר תחנון משום שכל הטעם שאין אומרים תחנון הוא משום שמחה, וספק שמחה אינו מוגדר כשמחה (פרן הגר"ש אלישיב).

טלטול מסכה בשבת לא לשם הגנה

שאלה מי שחובש מסכה, אך לא עושה זאת מתוך זהירות אלא אך ורק מחמת שחושש שייקנס בהיעדרה, האם יכול לטלטלה בשבת.

תשובה מותר כעין שהתיר השלחן ערוך (אורח חיים שא, כא) לצאת בבגדים גסים "מפני שדרך הדורעים לצאת בהם מפני הגשמים" וביאר המשנה ברורה שכיון שנחשב להם מלבוש, מותרים גם לכל אדם אף כשיוצאים בהם שלא מפני הגשמים. וכתב רבינו (קובץ תשובות ה, מט) שרק בנשים אמרין שמה שראוי לאיש לא ראוי לאשה, אך בכל אדם מה שראוי לאחד ראוי אף לשני למלבוש להתייר. וכיון שהמסכה נידונה ככדור המגן על הפה, הותר לנושאה אף אם לא עושה זאת לשם מלבוש.

תזמורת בסיום מסכת בספירת העומר

לבקשת הלומדים בעקבות ההוראה שפורסמה בגיליון הקודם, מובאת תשובתו המלאה של מורינו הרב שליט"א

שאלה ב'מלונית' במעלה החמישה מתאכנסים בני תורה שנדבקו בנגיף הקורונה, ולומדים בהתמדה. עתה מסיימים 60 מסכתות שנלמדו שם. האם מותר להביא כלי זמר לשמחת הסיום אע"פ שהם ימי אבלות העומר (אמרו בני הישיבות בירושלים עיה"ק).

תשובה שמעתי ממנו ד"ר מרן הגר"ש אלישיב זצוקלה"ה שלכבוד סיום מסכת מותר לנגן בכלי זמר באבלות ימי העומר, אף על פי שאין רגילים בכך בכל סיום, כלשוננו "לכבוד התורה אין הגבלות". על אחת כמה וכמה כשסיימו שיש מסכתות שבמעמד כזה השמחה רבה ורגילים לנגן בכלי זמר, יש להתיר אף בבין המצרים.

המקור לאסור מוזיקה וכלי זמר בימי העומר הוא המג"א שכתב (תנצ"ח) "לעשות ריקודין ומחולות של רשות נהגו לאסור" וכלי זמר בכלל מנהג זה, שהם מעשי שמחה. והמהנהג הוא דווקא ב"של רשות" לא כשנעשים לכבוד המצוה. ואילו בבין המצרים סתם המג"א (תקטא, ע) "ונראה לי דאסור לעשות ריקודין ומחולות מ"ז בתמוז ואילך" מדלא פירש "של רשות" הרי שדיעם חמור יותר. יצוין שבשמחת בר מצוה שמעתי ממנו ד"ר זצלה"ה שאין להתיר מוזיקה, אלא כשרגילים בכך באותה קהילה, אך בלאו הכי אסור, אע"פ שהיא שמחה של מצוה וכפי שהתבטא "שם התזמורת היא בשביל ההורים".

יש להדגיש דעת רבינו: לא נחשב סיום מסכת להתיר כלי זמר, ואף לא לפטור מתענית בכורות בערב פסח, אלא כשהבין את הנלמד. בסיום הדף היומי המרכזי אמר רבינו "יש להניח שבין המסיימים נמצאים גם כאלו שהבינו".

ביטול תחנון ב'סיום'

אגב כך, נביא גם תשובה אודות ביטול אמירת 'תחנון' בתפילה בסעודת סיום.

שאלה האם ניתן לבטל אמירת תחנון בתפילה הנערכת בסיום מסכת?

תשובה כשמתפללים במעמד סיום מסכת או לקראתו (מנהג וכו"ב), שמעתי מרבינו שאפשר לפטור מ'תחנון'. וכן צידד בחתן סופר (א, סב).

ויש ללמוד כן מוט"ו באב שנהגו לא ליפול בו על פניהם (ש"ע א"ח קלא, ז' ובמ"ב) משום שהיה יום טוב גדול בזמן המקדש שהשלימו באותו יום את כריתת העצים למערכה (תענית כה, א) כ"ש ביום השלמות המסכת "אין לך מצוה גדולה מזו. ובפרט היכא שדעתו להתחיל אחר כך ספר אחר" (ים של שלמה סוף בבא קמא).

המקור בפרשה: ולא תונו איש את עמיתו (כה יז), ב"מ נח ב.

מסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה בעיון בהלכה באגדה ובסוסר

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי הענין

עיקרי הענין אונאת דברים

א. מקור הענין. בפרשתנו (כה יז) **"ולא תונו איש את עמיתו"**. ופירש רש"י: "כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ". "ואם תאמר, מי יודע אם נתכוונתי לרעה, לכך נאמר ויראת מאלקך, היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב, שאין מכיר אלא מי שהמחשבה בלבו, נאמר בו ויראת מאלקך". ולכן חמורה אונאת דברים יותר מאונאת ממון, כמאמר הגמרא (ב"מ נח ע"ב) "אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, גדול אונאת דברים מאונאת ממון, שזה נאמר בו ויראת מאלקך, וזה לא נאמר בו ויראת מאלקך. ורבי אלעזר אומר, זה בגופו וזה בממונו. רבי שמואל בר נחמני אמר, זה ניתן להישבון וזה לא ניתן להישבון". משנה מפורשת במסכת בבא מציעא (פ"ד מ"י) "כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים. לא יאמר לו בכמה חפץ זה, והוא אינו רוצה ליקח. אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים, לא יאמר לו זכור מעשה אבותיך, שנאמר וגר לא תונה ולא תלחצנו". ומבואר בסוגיית הגמרא, כי "אונאת דברים" הוא איסור מהתורה לצער את הזולת ולהקניטו, הנלמד מהכתוב.

ב. חומר האיסור. כתב ערוך השולחן (סי' רכח ס"א) "וקבלה ביד רז"ל, שהצועק לפני הקב"ה על אונאת דברים נענה מייד, שנפרעים מהמאנה בעולם הזה, וכך אמרו חז"ל (ב"מ נט ע"א) כל השערים ננעלו חוץ משערי אונאה". ופירש"י: "הצועק על אונאת דברים, אין השער ננעל לפניו". - עוד אמרו בסוגיא (שם) "אמר רב, לעולם יהא אדם זהיר באונאת אשתו [באונאת דברים לצערה, רש"י], שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה" [לבוא פורענות אונאתה ממחר לבוא, רש"י]. ודינים אלו נפסקו להלכה בשו"ע חושן משפט (סימן רכח). וכתב החזו"א באגרות (ח"א ריא) "צריך

להתחזק בלימוד התורה.. וביחוד בבין אדם לחברו, להיזהר שלא לגרום צער לחברו בדיבור קל ואפילו לרגע".

ג. גדר האיסור. הנה בספר ערוך השולחן (שם); היטיב להגדיר את דיני אונאה, שיש בהם שתי אונאות - בענייני מסחר ובענייני הנפש. בענייני מסחר - הדין הראשון המובא במשנה "לא יאמר לו בכמה חפץ זה, והוא אינו רוצה ליקח" [ונדון בענין זה לקמן]. ובענייני הנפש - הדין השני המובא שם "היה בעל תשובה, לא יאמר לו זכור מעשיך הראשונים". בספר החינוך (מצוה שלח) מפורש כי האיסור הוא באמירת "דברים שיכאיבוהו ויצערוהו ואין בו כח להעזר מהם", ולא עוד אלא ש"ראוי להיזהר שאפילו ברמז דבריו לא יהיה נשמע חירוף לבני אדם". [ועוד כתב החינוך: "ואפילו בקטנים ראוי להיזהר שלא להכאיבם בדברים יותר מדי, זולתי במה שצריכים הרבה כדי שיקחו מוסר. ואפילו בבני ובנותיו ובני ביתו של אדם, המיקל בהם שלא לצערם בעניינים אלה, ימצא חיים ברכה וכבוד"]. ולשון הרמב"ם בספר המצוות (מצוה רנא) "שנאמר לו מאמרים שיכאיבוהו ויכעיסוהו ולא יוכל לעמוד מפני שמתבייש מהם". ורבי אליעזר ממייץ כתב בספר היראים (סי' קפ) "וכשם שאונאה בדברים, כך אונאה בעין רע שמראה לו פנים רעים".

ד. אונאת דברים בתוכחה. הרמב"ם בספר המצוות (ל"ת שג) הזהיר בזה שלא לבייש קצתנו וכו' ואזהרה בזה הוא אמרו הוכח תוכיח וכו' יכול אפילו אתה מוכיחו ופניו משתנות ת"ל ולא תשא עליו חטא וכו' בסמ"ג ויראים שאפילו במקום תוכחה לא יצער ולא יבייש חברו חינוס. ובחפץ חיים בפתיחה (לאוין בבאר מים חיים סק"ד) ביאר דקאי בלאו דלא תונו, והא דכתבה התורה להלאו דלא תשא עליו חטא, כדי למסמכיה לדין הוכחה, להוריתו דאפילו במקום תוכחה אסור לבייש. ובספר מגן אבות להתשב"ץ (פ"ג מט"ו) כתב לחלק, דאם מביישו דרך תוכחה, אזהרתו מלאו דלא תשא עליו חטא, ואם דרך בזיון, הוא בכלל אונאת דברים.

מרון שר התורה רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א

ביאור הקרא "עמיתו" באונאת דברים

שאלה: כתוב ב' בהר, וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו (כה, יד). מה טעם הכא דאירי גבי אונאת ממון [כדפרש"י הכא] כתיב אל תונו איש את "אחיו", ואילו להלן (בפסוק יז) גבי אונאת דברים [כדפרש"י התם] כתיב ולא תונו איש את "עמיתו", מאי שנא אונאת ממון דנקט "אחיו", מאונאת דברים דנקט "עמיתו", וצ"ב.

תשובה: שניהן לאפוקי גוי, אבל באונאת דברים צריך שיהא גם עמיתך בתורה ומצות, אבל לרשע מותר לענותו בדברים.

(קובץ עיון הפרשה - נה)

אונאת דברים לאחיו

בפ"א אמר רבינו שליט"א [בישוב הקושיא הנ"ל מדוע באונאת ממון כתיב לשון "אחיו", ובאונאת דברים כתיב "ולא תונו איש את עמיתו"]. תשובה: העולם אומר שאי אפשר להזהיר שלא יקניט את אחיו, וזה אפשר רק באינו אחיו, "ואהבת לרעך כמוך", אבל את אחיך סגי ש"לא תשנא את אחיך בלבבך".

ואמרת להרב שליט"א שבשל"ה הק' כתב להיפך, שאונאת דברים אינה מצויה באח, ורק שיין אונאת ממון, כמו שמצינו "ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו" (דברים א, ט"ז) ופירש רש"י "אף על עסקי דידה בין חלוקת אחים", ואמרת להרב גם לדברי המהרש"א (ב"מ נ"ט א), ע"ש, ונהנה.

(דרך שיחה)

ביאור הסוגיא בפסחים

גמ' פסחים ע' ע"ב, אמר אביי אבין תכלא לימא כי הא מילתא, פ' רש"י "אבין תכלא, קובר את בניו היה". וקשה איך אמר לו שמשום שקבר בניו אינו מדבר כהוגן, דלכאורה עבר על אונאת דברים?

תשובה: לכף זכות דנו שלכך טעה.

(שאלת רב)

הגאון רבי אברהם ארלנגר שליט"א

מראשי ישיבת קול תורה

בגדר איסור אונאת דברים

בספר החינוך (מצ' של"ח) כתב בביאור שורש מצות אונאת דברים, כי הוא לתת שלום בין הבריות וגדול השלום שבו הברכה מצויה בעולם וקשה המחלוקת, כמה קללות וכמה תקלות תלויות בה, וכן בחי' אגדות למהר"ל כתב, אין המתאנה נחשב בעיניו לכלום, וכל דבר שהבירו שפל ופחות ונבזה בעיניו, ואמר לו דברים עד שנראה לחבירו שאינו נחשב לו כלום זה הוי אונאה וכו', עכ"ל. ולהלן שם כתב דאפילו חשוב אבל לא כל כך מפני מעשיו הראשונים ג"ז בכלל.

ומתבאר מדבריהם, דשורש איסור דלא תונו מחמת מידות רעות כלפי חבירו ומחמת שמביא למחלוקת ואינו בשלום כראוי, והרי כלל גדול אמרה התורה, ואהבת לרעך כמוך, וכאן עושה ההיפוך, דמשפילו ומכאיבו ומביישו.

אמנם יש לדייק במשנה וברמב"ם דשורש העון יותר מאשר פגם במידות ובדרכי שלום, דהנה לשון המשנה בב"מ, כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים, וצ"ב מה בא להשוות זה לזה, הלא ב' ענינים הם כי אונאה במקח שייך לגזלת ממון כמבואר בב"מ (ס"א ע"א), ומה זה שייך לענין מידות, ונהי דיש אותו לשון בלאו, אבל מה רצה לומר בהשוואה זו.

והרמב"ם הביא איסור זה בהלכות מכירה (פ"ד ה"ג) ולמה לא כתבו בהלכות דעות, ואעפ"י שלמד מרבנו הקדוש שקבעו בבבא מציעא בפרק הזהב עם דיני אונאת ממון ולא במסכת אבות, שרק הזכיר שם (פ"ג מ"א) שהמלכין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעולם הבא, אבל לא כל ענין אונאה בעלמא בצנעא, מיהו מזה גופיה יש ללמוד, ויותר מזה מהרמב"ם שלא תמיד נמשך אחרי סדר המשנה, אלא כאן הרי גם מלשון המשנה יש הוכחה שבא לומר כאן יסוד הבנת האיסור שראוי לדמות אונאת דברים לאונאת ממון.

והנראה מוכח מזה שיסוד האיסור ממין איסור אונאת ממון, ממין מזיק הוא, וכמו גזלן שמפסיד לחבירו את ממונו, וכן כל מזיק, שלרבנו יונה אפילו עובר על לא תגזול כי האיסור בשניהם מצד הפסד חבירו, כמו כן הוא מזיק לחבירו את מנוחת נפשו, ובצער ובושתו הוא מפסידו. והרי החובל בחבירו גם חייב לשלם בושט וצער, ונהי דבדיבור אין דין תשלומין, אבל האיסור הוא כמוהו.

ונפקא מינה לדינא גם כן, במי שלא התכוון כלל לצער ולבייש, ובתומו דיבר באופן שחבירו ע"ז התבייש או הצטער, דאם הנדון מצד המידות, הרי ששגג, ומה עוד אם יש כונה טובה, אבל אם זה בגרר מפסיד ומזיק, א"כ גם באופן זה עליו לפייסו כל זמן שלא היה אנוס ממש.

והנה לשון המסילת ישרים, שאם עושה מעשה שיגרום לחבירו שיבוש עובר על לא תונו. ונראה להוכיח כדבריו מתוך הסוגיא בב"מ, שהרי אמרו אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו, לא יאמר להם לכו אצל פלוני שהוא מוכר תבואה, ויודע בו שלא מכר מעולם, וזוהי הרי בשעה שאומר לו אין לו שום צער כלל, ורק כשבא לחבירו לקנות והוא משלחו בתמיה או צוחק עליו כיצד מבקש ממנו תבואה, אז הוא מתבייש ומצטער, ובע"כ חזין שגם גרמא אסורה. ולכאורה צ"ב מאי שנא מלאכת שבת דאמרו (שבת ק"ב ע"ב) עשייה הוא דאסור, גרמא שרי, ומאי שנא באונאה דגם גרמא אסורה.

ונראה לבאר בזה לפמש"ב, אמנם מצינו בב"ב (כ"ב ע"ב) שאמרו גרמא בנזקין אסור, וכן מצינו בבבא קמא (נ"ה ע"ב) ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואילו הן, הפורץ גדר בפני בהמת חבירו, והכופף קמתו של חבירו בפני הדליקה, והשוכר עדי שקר, ויודע עדות לחבירו ואינו מעיד לו, ובגמ' שם הוסיפו עוד כמה דברים, ומבואר ממלם דגרמא בנזקין חייב בדיני שמים.

ויסוד ההבנה בחילוק איסור שבת ואיסור מזיק, דבאיסור שבת המלאכה היא המעשה, וכל שגורם ולא עשה בידים, לא חילל השבת, אבל במזיק האיסור מצד התוצאה הרעה שהבירו מפסיד על ידו, וכן ברצח האיסור מצד התוצאה, וכל כי האי, גם אם חיוב התורה על תשלומי נזק אינו אלא על מעשה בידים, אבל העבירה מצד התוצאה, לכן גרמא בנזקין אסור, ולכן חייב בדיני שמים.

ולפמש"נ דגם אונאת דברים דומה למזיק וגזלן, הרי מובן בפשיטות שגרמא אסורה מעיקר דין הלאו. ומיהו גם המדה הרעה הרי היא מצד מה שמשפיל את חבירו, ופשוט דהגרמא בכלל עיקר האיסור דלא תונו, ונשא עונו עם כל החומר של אונאת דברים.

(ברכת אברהם מאמרים - מידות והשקפות, עיי"ש הרחבה)

ה) אופנים שאין את האיסור. כתב החינוך (שם) מעיקר הדין מותר "לענות בסיל באוולתו", כי "אין במשמע שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חברו בדברים הרעים שלא יענהו השומע, שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה הופכים". עי' בדבריו מהי הדרך הראויה לנהוג בשעה שמצערין ומחרפים אותו. וממדת החסידים שלא להשיב דבר, ועליהם אמרו חז"ל "הנעלבים ואינם עולבים, שומעים חרפתם ואינם משיבים, עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". **אונאת רשעים** - בסוגיית הגמרא (ב"מ נט ע"א) מובא: "אמר רב חננא בריה דרב אידי, מאי דכתיב ולא תונו איש את עמיתו, עם שאתך בתורה ובמצות אל תונוהו". והרמ"א (שם סע"א) כתב: "ויש אומרים דאין מצווים על אונאת דברים אלא ליראי השם. ומי שמאנה את עצמו מותר להוניהו". ובערוך השלחן (שם) כתב בטעם הדבר: "אבל לרשע מותר לאנות בדברים, **דשמא על ידי זה ישוב בתשובה**, ולכן אם כוונתו לשם שמים, יכול לעשות כן". ובהמשך ביאור דברי הרמ"א, כתב ערוך השלחן: "וכן מי שמאנה את עצמו, **שהולך בדרך לא טוב וסובר שהולך בדרך הישר**, מותר לאנותו, שאדם כזה אינו מכלל הישוב ודרך ארץ".

ה.) **גזל שינה**. עיין בספר שבט הלוי ח"ז בס'י רכז שגזל ל"ש אלא כשלוקח משהו מהנגזל, שאמנם כאן זה איסור חמור אבל גזל גמור אין כאן, ומ"מ צידד שלא גרע מהמבואר בברכות ו ע"ב שמי שאינו משיב שלום לחבירו על ברכתו נקרא גזלן. אמנם בספר דרך שיחה (פ' קדושים) מובא בשם הגר"ח קנייבסקי כי "ענין גזל שינה הוא חידוש מבית מדרשם של בעלי המוסר, והוא רק ענין של חסד ושל "ואהבת לרעך כמוך". אמנם בספר פתחי חושן (גניבה ואונאה פט"ו) הרחיב הגאון האדיר רבי יעקב בלוי, בנדון "גזל שינה", וכתב שיש בזה משום איסור אונאת דברים דאורייתא, שמצער את חברו [אמנם העיר שם, כי הלשון "גזל" אינו מדויק כל כך, ואולי לזה התכוין הגר"ח]. ועוד דן שם, האם יש איסור, ומה הדין כאשר מעוניין לערוך בביתו שמחה בשעת לילה מאוחרת, באופן שהרעש עלול להפריע את מנוחת השכנים. ומה הדין בבית מדרש או ישיבה הסמוכים לבתי מגורים, האם מותר ללמוד בקול רם. וכיצד ינהגו אם מתגוררים חולים או אנשים מבוגרים בסמיכות מקום.

ו.) **בירור והשוואת מחירים ללא כוונה לקנות**. כאמור בדברי המשנה (שם בב"מ) ונפסק בשו"ע ((סי' רכח; סע"ד) "לא יאמר בכמה אתה רוצה ליתן חפץ זה והוא אינו רוצה לקנותו". ובטעם הדבר, כתב המאירי (נ"ח ע"ב) כי "**גורם לו פסידא בדבריו**, שהרי מתוך שהוא בוש לומר

‘אונאת דברים’

המשנה בפרק הזהב בבבא מציעא אומרת: ‘כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים’. כשיש בין שני אנשים מו"מ לקנייה ומכירה של חפץ או דירה כל אחד יודע שאסור לקונה או למוכר להונות את חברו. ‘הונאה’ נחשבת למעשה נפשע. זה כתוב בתורה: ‘וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל חונו איש את אחיו’.

כאשר זה מגיע לדין ודברים שיש בין אדם לחברו, על כל נושא, גם אם אינו וויכוח כספי. אנחנו לא תמיד שמים לב שאנחנו עלולים להיכשל באיסור של ‘הונאה’. אם רק נגרום צער לחברנו בדיבור, הרי עברנו על הלאו של ‘לא חונו איש את עמיתו’. לא הזקתי אותו, לא גרמתי לו הפסד או נזק ממוני, רק פגעתי וציערתי אותו בדיבורי. הקנמתי אותו הצעתי לו עצה שאינה הוגנת, עברתי על הלאו. כי כשם שיש אונאה במקח יש אונאה בדברים.

המחבר בהלכות אונאה ומקח טעות בשו"ע כותב: ‘וגדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזה ניתן להשבון וזה לא ניתן להשבון זה בגופו וזה בממונו’. אונאת דברים יותר חמורה מאונאת ממון היא פוגעת בנפש האדם בגופו ואי אפשר להשיבה.

עוד שם בשו"ע: ‘יזהר שלא לכנות שם רע לחברו אף על פי שהוא רגיל באותו כינוי אם כוונתו לביישו אסור’. קראת לחברך ‘שמן’ והוא נעלב, זו ‘אונאת דברים’.

ה‘פלא יועץ’ כותב: ‘מועה החושב שאם מצער דרך שחוק, לא נחשב לצער. ורבים מעמי הארץ זה דרכם כסל למו שמצערם את חבריהם דרך שחוק וקלות ראש כדי להרבות שמחה והוללות וענוש ייענש ר"ל’.

ה‘חפץ חיים’ בסוף הלכות לשון הרע כותב: ‘אחרי שעזרני השם לבאר בכלל זה כמה וכמה עניינים מהלכה זו, אמרתי לבאר עוד דבר אחד. אף שאין זה מענין הספר שמיוחד על פרטי אסור לשון הרע. אף על פי כן לא נמנעתי מזה מפני שהוא דבר שנכשלים בו הרבה בני אדם’.

‘והוא כשהיצר מסיתו להלעיג ולהתלוצץ מחברו. הוא מפתהו גם כן שלא יאמר לו בפרוש הלעג וההיתול ההוא’ כי אם יתחכם להוציא את הדברים בלשון ערמה שלא יובן כוונתו רק אחר התבוננות, כדי שחברו יהיה נשאר בביזיון וכלמה’. מסכם ה‘חפץ חיים’: ‘חשבון העוונות של המלעיג הזה רבו מספר: א. עוון ליצנות ב. עוון של אונאת דברים’.

עוד בשו"ע שם: ‘והצוהק על אונאת דברים נענה מייד’. ומביא שם בסמ"ע: ‘לפינן לה בגמ' מדכתיב הנה ד' ניצב על...משמע שאינו ניתן להמתין ולישא עוונה אלא כביכול חפס העברה דאונאה בידו לענוש עליה מייד’.

בספר החינוך מצוה של"ח אחרי שפירט דיני המצווה איך עובר ‘על לאו זה’ הוסיף: ‘אבל אין לוקין עליו לפי שאין בו מעשה. וכמה מלקיות מבלי רצועה של עגל, יש ביד האדון המצווה על זה יחברך ויתעלה’.

יחד עם ההבטחה ‘שהצוהק על אונאת דברים נענה מייד’ וחומר העונשין הצפויים לעובר על ‘אונאת דברים’. דן ה‘חינוך’ על האפשרות שיש למי שמצערם אותו בדברים, להשיב מנה אפיים לפוגע בו. וכותב: ‘ואולם, לפי הדומה, אין במשמע, שאם בא ישראל אחד והתחיל והרשיע לצער חברו בדברים הרעים, שלא יענהו השומע’.

‘שאי אפשר להיות האדם כאבן שאין לה הופכים, ועוד שיהיה בשתיקתו כמודה על החידופין’ קשה להתאפק ולא להשיב ‘ובאמת לא תצווה התורה להיות האדם כאבן שותק למחרפיו כמו למברכיו’.

למרות זאת מביא החינוך כי התורה ‘תצווה אותנו שנתרחק מן המידה הזאת ושלא נתחיל להתקומט ולחרף בני אדם’ כי טובתנו היא להבליג ולא להגיב ‘ובכן יינצל אדם מכל זה, כי מי שאינו בעל קטטה לא יחרפוהו בני אדם, וזולתי השומים הגמורים, ואין לתת לב על השומים’.

גם אם אתה נאלץ להשיב ‘ראוי לחכם שיעיב לו דרך סלסול ונעימות ולא יכעס הרבה, כי כעס בחיק כסילים ינוח, וינצל עצמו אל השומעים מחירופיו וישליך המשא על המחרף, וזהו דרך המובים שבבני אדם’.

ומביא לזה החינוך מקור: ‘ויש לנו ללמוד דבר זה, שמותר לנו לענות כסיל, לפי הדומה, מאשר התירה התורה הבא במחירת להקדים ולהורגו, שאין ספק שלא נתחייב האדם לסבול הנוקין מיד חברו, כי יש לו רשות להינצל מידו, וכמו כן מדברי פיהו אשר מלא מרמות וחוך, בכל דבר שהוא יכול להינצל ממנו’. עד כדי כך.

עם כל זה מביא החינוך ‘יש כת מבני אדם שעולה חסידותם כל כך שלא שלא ירצו להכניס עצמם בהוראה זו להשיב חורפיהם דבר’ ועליהם אמרו: הנעלבין ואינם עולבין, שומעין חרפתם ואינם משיבין עליהם הכתוב אומר ואוהביו כצאת השמש בגבורתו’.

שאינו רוצה ליקח משפיל לו מקחו לומר שאינו שוה כל כך, ואחרים שומעים ונמצא גורם לו פסידא. ואפילו לא היה אדם שם, מכל מקום הוא מטריחו ומצערו שחשב למכור ולא מכר". וראה ביאור הדברים וסיכומם להלכה ולמעשה, בספר לרעך כמוך, ועי"ש שחילק בין בירור והשוואת מחירים אצל בעל הבית שאסור, לבין בירור אצל המוכרים, שאין בזה איסור אונאת דברים, ובביאור אופנים נוספים שאין איסור אונאת דברים בהשוואת מחירים ללא כוונה לקנות.

ז. מכנה שם לחברו. בסוגיית הגמרא (ב"מ נח ע"ב) מובא: "הכל יורדים לגיהנם חוץ משלשה שיורדים ואין עולים", ובכללם "המלבין פני חברו ברבים, והמכנה שם רע לחברו", ואמרו שם: "מכנה היינו מלבין, אף על גב דדש ביה בשמיה". ופרש"י: "כבר הורגל בכך שמכנים אותו כן, ואין פניו מתלבנות, ומכל מקום זה להכלימו מתכוין". דין זה נפסק בשו"ע (שם סע"ה) 'יזהר שלא לכנות שם רע לחברו, אע"פ שהוא רגיל באותו כינוי, אם כוונתו לביישו אסור". וראה פרטים נוספים בדינים אלו בספר לרעך כמוך (9) - מה הדין כאשר חברו אינו מתבייש בשם, האם מותר לכנותו בשם זה. וכן בירור המותר והאסור בקריאה ב"שם חיבה", כינוי על שם מום באדם, שיבוש בקריאת שם חברו, ומכנה שם בדרך בדיחותא [ועי"ש שהביא בשם החזון איש שאין להורים לקרוא שם לילד שעלול להתבייש ולהצטער בו].

חומר איסור אונאת דברים

מקור האיסור

מובא בגמ' בבא מציעא נ"ח ע"ב המקור לאיסור אונאת דברים, נאמר "לא תנו איש את עמיתו" (ויקרא כ"ה י"ז), ואמרו חכמים שבאונאת דברים הכתוב מדבר היות ונאמר בפסוק אחר "וכי תמכרו ממכר לעמיתך אל תנו איש את אחיו" (שם כ"ה י"ז) שמשמעותו אונאה במכר וממכר הרי אונאת ממון, ומה שכתוב "אל תנו איש את עמיתו" מדובר באיסור אונאת דברים. בשערי תשובה לרבינו יונה שער ג' אות כ"ד מבאר שלשון אונאה האמורה באונאת דברים הכוונה על "צער" והוא מלשון הכתוב "והאכלתי את מוניך את ברשם" (ישעיה מ"ט) וכן נאמר ברחל "ותקרא שמו בן אוני", וכ"כ רש"י עה"ת (ויקרא כ"ה י"ז), בחיי אדם כלל קמ"ג אות א' כתב שגם המצער בדברים וגם המצער ע"י מעשה הוא בכלל האיסור של אונאת דברים, וכן נראה מלשון החינוך במצוה של"ח "מדיני המצוה שלא להכאיב לבריות בשום דבר ושלא לביישם", וכמובן אותו חומר איסור שיש באונאת ממון כן חומר האיסור באונאת דברים. ויותר מאת מובא דברי רבי אלעזר (ב"מ נ"ח) "שגדולה אונאת דברים מאונאת ממון שזה בגופו וזה בממונו", כמו"כ מובא דברי רבי שמואל בר נחמני שאונאת ממון ניתן להשיב ואונאת דברים לא ניתן להישבון. בס' קריינא דאגרתא ח"א סימן נ"ז ממרן הסטייפלר זצ"ל מובא "צריך לדעת כי עוון גדול נורא לצער אדם מישאל אפילו צער קל בדיבור בעלמא נקרא והוא מפורש בתורה". מובא בשו"ע הרב בהלכות אונאה "הצוה על אונאת דברים נענה מיד לפי שהוא צער הלב וקרוב להוריד דמעות".

האם לוקין על אונאת דברים? הרמב"ם בפירוש המשניות מסכת מכות פ"ג משנה א' והחינוך מצוה של"ח כתבו שאין לוקין על איסור אונאת דברים משום שהוא לאו שאין בו מעשה, אולם יעויין במרדכי ב"מ פ"ו סימן ש"ו שמי שהעידו עליו עדים שאונה את חבריו בדברים צוה רבינו"ה להלקותו לפי שעבר על לאו גמור, אולם הב"י בריש טור חו"מ והב"ח (שם) כתבו שאין הכוונה למלקות מן התורה שהרי הוא לאו שאין בו ממש [דהיינו שהוא לאו שאין בו מעשה], אלא כוונתו שלוקה מכת מרדות מדרבנן, אולם בכנסת הגדולה בחו"מ סימן רכ"ח בהגה"ט מעיר על פירוש זה שהרי המרדכי כתב במפורש שלוקה משום **שעבר על לאו גמור**, וכן כתב להעיר מהר"א די בוטון (בעל המגיד משנה) בתשובותיו לחם רב סימן ו' דכוונת המרדכי מלקות ממש ולא מכת מרדות (ע"י בס' ברית יעקב מהגרי"ח סופר שליט"א שהאריך בזה בסימן י"ז).

איסור אונאת קטן

בס' החינוך מצוה של"ח כתב "שלא להונות אחד מישאל בדברים וכו' ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן בזכרים ובנקבות, ואפילו בקטנים ראוי להזהר שלא להכאיבן בדברים יותר מדאי, זולתי במה שצריך הרבה כדי שיקחו מוסר ואפילו בבני ובנותיו של אדם, והמקל בהם שלא לצערן בענינים אלו ימצא חיים ברכה וכבוד". ומבאר בדבריו שאין זה מעיקר הלאו אלא רק משום זהירות. אולם במנחת חינוך (שם) כתב דלאו זה מדובר גם על קטנים, וכן משמע ברמב"ם בהלכות דעות פ"ו הלכה ח' "בין קטן בין גדול" יש בו תשלום בושט כמובא בב"ק פ"ו. וכן פסק הרמב"ם בהלכות ובל ומזיק פ"ג ה"ד ובשו"ע חו"מ סימן ת"כ סעיף ל"ו ובשו"ת בנין ציון סימן קע"ב ובס' תיבת גמא (להפמ"ג) חקירה ה'. בפלא יועץ (ערך בעלי חיים) כתב דצער ילדים קטנים לכ"ע הוא מדאורייתא, ויש להזהר בזה **דחרי קטנים לאו בני מחילה הם** כמובא ברש"י ב"מ כ"ב ע"א ד"ה יתמי לענין ממון ולענין אונאת דברים שחמור יותר מאשר אונאת ממון כמובא לעיל. מובא בס' תולדות יעקב עמ' קס"ב המעשה ממרן הסטייפלר זצ"ל שהיה נדמה לו שפגע בילד קטן והקפיד לבוא אל שמחת בר המצוה שלו, ולאחר ששימח אותו ביקש מחילה באמרו שבמשך שנים המתין ליום זה בו יגיע הילד למצוות, כדי שיוכל הילד למחול לו. וכך דעת מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל כמובא בס' אשרי האיש ח"ג פ"כ אות ד' שאדם שפגע בקטן אין מועילה מחילת הקטן, שהרי קטן אינו בר מחילה (ע"י בחו"מ סימן ר"ס ס"ו), והוסיף שמ"מ יבקש ממנו מחילה בקטנותו (מפני המנהג) ולכשגדיל יבקש שוב. ודלא כדעת הגר"נ קרליץ זצ"ל כמובא בס' חוט שני

דיני יו"כ עמ' ק"א שמחילת הקטן מועלת, ואע"פ שבדיני ממונות אין מועילה מחילתו של קטן ויכול הוא לחזור בו, מ"מ לגבי חטא שבין אדם לחבירו שענין המחילה הוא מה שמסיר את הקפדתו מלבו מועילה המחילה גם בקטן, והוסיף שבמה שמפייס את הקטן נחשב כתשובת המשקל על מה שחטא כנגדו ומתכפר עונו ע"י, ומצוין שכך כתב מרן החזו"א זצ"ל. בס' פתחי חשן ח"ה פט"ו הערה י"ב כתב "ומן הראוי לעורר שיש המזלזלים בצער קטנים והוא איסור דאורייתא".

פרסום חשדות בעיתון

אסור לבייש אדם מישאל, ואף מצות תוכחה לחבר ורע שנצטוו לקיימה אין לעשותה באופן שבו החבר עלול להפגע יתר על המדה (ע"י גמ' ערכין ט"ז ע"ב), וכפי שהסביר בעל החינוך מצוה של"ח "לפי שהבושת צער גדול לבריות אין גדול ממנו על כן מנענו הקב"ה מלצער בריותיו כל כך" ולכן אין לפרס שום חשדות כנגד אישי ציבור וגם לסתם אדם שזה גורם צער גדול לאותם אנשים, וכפי שכבר מובא ברמב"ם הלכות דעות פ"ו הלכה ח' "צריך האדם להזהר שלא לבייש חבריו ברבים בין קטן בין גדול", לא רק הבייש אסור אלא אף הצער דהיינו שלא נאמר לישראל דברים שיכאיבוהו ויצערוהו יותר מאונאת ממון כלשון ספר החינוך מצוה של"ח, דלפעמים מילה אחת שנאמרת לאדם משברת רוחו והרגשתו עד שיהיה קשה לתקן הנזק שנגרם כמובא בגמ' ב"מ נ"ח ע"ב, וכפי שמובא בשו"ע חו"מ סימן ת"כ סעיף ל"ט "והתורה הקפידה הרבה באונאת דברים לפי שהוא דבר קשה מאד ללב הבריות והרבה מבני אדם יקפידו עליהם יותר מן הממון, ולכן מובא בגמ' סוטה ל"ב ל"א "אמר ריב יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי מפני מה תקנו תפילה בלחש כדי שלא לבייש עוברי עברה", וביאר רש"י (שם) "המתודים בתפילתם על עבירות שבידם".

העובר על דברי חכמים

מובא בשו"ע הרב (דיני אונאה וגניבת דעת) סימן ב' אות ל' "כל העובר על דברי חכמים ולא חזר בתשובה מותר לקרותו עברין ואין בו משום אונאת דברים שנאמר ולא תנו איש את עמיתו ופירשו חכמים עמיתו עם שאתך בתורה ובמצוות הזהירה תורה על אונאתו ולא העובר עליה". והעיר בס' אמרי יעקב על שו"ע הרב (שם) איך מותר לעבור על לאו דאורייתא של לא תנו ולצער את חבריו בזמן שהדבר ההוא מותר לעשותו מן התורה, ודווקא באיסור תורה מובן דאז לא שייך לקרוא לו עמיתך שאתך בתורה ובמצוות, אבל בעבר על איסור דרבנן לכאורה לא שייך לומר כן, וצ"ל דהואיל וכל התקנות והמצוות שתקנו חז"ל הוא משום גדר וסייג לחזק את דבר תורה, ומאוד החמירו בהם עד שאמרו חז"ל ברכות ד"ד "העובר על דברי חכמים חייב מיתה" ופרש"י בסוטה ד' ע"ב דכתיב "ופורץ גדר ישכנו נחש" (קהלת י'), א"כ ודאי מי שהוא פורץ גדר חכמים שעשו לקיים וחזקו התורה לא שייך לקרותו "עמיתו" דציווי התורה לא תנו איש את עמיתו לא היתה על איש כזה, שהוא עוקר ופורץ גדר התורה".

להקיץ אדם משינה

אסור להקיץ אדם ישן נגד רצונו דהוא נחשב כ"גזל שינה". והיות ומעיר אותו וגורם לו צער עובר על לא תנו. וכן מובא בשו"ת קרן לדוד סימן י"ח ובס' פתחי חשן פט"ו סק"ג, אולם אם מעיר אותו לצורך מצוה כגון לתפילה מותר להעיר אותו.

אונאת דברים ליראי ה' בלבד

מובא ברמ"א חו"מ סימן רכ"ח ס"א בהגהה בשם הנימוקי יוסף פרק הזהב בשם המדרש וז"ל "ומי שמאנה את עצמו מותר להונותו", וכן מובא בהגהות מימוני על הרמב"ם בהלכות מכירה פ"ד ה"ו אות ד' "ואמר במדרש שאם הונה את עצמו אתה רשאי להונותו שאין קרוי עמיתך", וכן מבאר ביראים סימן ק"פ "ומנין שההונה אותך שאתה רשאי להאנאותו ת"ל עמיתו" והטעם לכך הואיל והוא מאנה אותך הרי הוא עברין שעובר על איסור אונאת דברים ואינו אתך בתורה ובמצוות. יש שכתבו שאין איסור אונאת דברים אלא כלפי יראי ה', אבל אלו הנוהגים שלא עפ"י התורה כיון שבאורח חייהם הם מאנים את עצמם מותר גם לאחרים לאנות אותם, וכלשון הגמ' "עם שאתך בתורה ובמצוות אל תונה", ולומדים זאת דאונאת דברים כתוב לשון ולא תנו איש עמיתו, ואילו גבי אונאת ממון כתוב לשון אחיו, שינוי לשון זה בא לומר "עם שאתך בתורה ובמצוות אל תונה" ז"א איסור אונאת דברים דווקא במי שמקיים תורה ומצוות, דלא כן באיסור אונאת ממון שנוהג אף ברשע שאינו מקיימו [ע"י בבאר הגולה חו"מ סימן רכ"ח אות ה' ובסמ"ג ל"ת קע"א].

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים,
אנו מתחילים אי"ה מוסגרת נוספת של הפצת
העלון במייל,
המעונינים להצטרף ישלחו בקשה
למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

הנושאים הבאים

במדבר - עניני כבוד התורה, ענינא דיומא,
חג מתן תורה.

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

על חמישה חומשי תורה בעימוד חדש ומאיר עיניים
50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה
בעריכה תמציתית וייחודית
להשיג בהנאות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב,
ראשונים, אחרונים, חסידות

פרשת בהר
בחקותי גליון
222

סיפורי הוד

אחר מטתו של מרן פוסק הדור רבי נסים קרליץ זללה"ה

"ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ" (ויקרא כ"ה ב')

חלק ממכתב שכתב רבינו בימי הקמת ה'אוצר בית דין' הראשון לכרמי יין של שביעת

כבוד הרב הגאון...

ש"לכ"ט.

מצאתי חובה לעצמי לפנות לכת"ר כדלהלן:

בקיץ העבר פנו אלי לגבי כרמי היין של יישובי פא"י, לסדר חלוקת יין בקדושת שביעית, כדון, אשר לפי החישוב, אם כל היהודים החרדים בא"י יקחו מהיין, ויכלו לסדר את החלוקה כדון. ביקשו ממני להסכים להקים ב"ד שיטפל בענין, הואיל ולדעתם יהי' עי"ז אימון כל החוגים.

אחרי שישבנו כמה פעמים, והסכימו לקבל כל הוראותי בענין עבודת הכרמים ופיקוח על עשיית היין וחלוקתו, עשיתי דבר שאין זה כלל דרכי וטבעי והסכמתי שישתמשו עם שמי, למען חיזוק מצות שביעית, וחיזוק גיבורי כח שומרי שביעית והקמנו ב"ד וחתמנו הסכם בין בעלי הכרמים דהיינו יישובי פא"י ובין הב"ד, דהיינו הח"מ הרב סילמן והרב אפרתי, במשך הזמן ישבנו יחד עם החברים המסורים לענין, הרבה הרבה פעמים, וכשהגענו לשלב המעשי התנדבו כמה מהעוסקים להקדיש הרבה מזמנם עד שנתארגנו כל סדרי עשיית היין והחלוקה. כל אלו הם אנשים נאמנים אשר עושים מלאכתם באמונה בלי שום ענינים אחרים, רק לטובת שביעית ושתהא חלוקה מסודרת של היין. ב"ד חתם הסכמים עם שליחיו, הן הכורמים והן העוסקים בחלוקת היין והן עם היקב.

נסים קרליץ

שיחה עם הרבנים **רבי אי"ש ינובסקי** רבה בעבר של אגודת הכורמים ו'כרמל מזרחי' ועם **רבי ישראל זיכרמן** שליט"א רבה של אחתת ברכפלד שעמדו לימין רבינו בענייני האוצר ב"ד בימי הקמתו

הרבנים שליט"א: ההרגשה היא שרבינו היה ממלא מקום החזו"א בהתמסרותו למצוות השמיטה. הצורך העיקרי שבגללו רבינו התמסר כל כך ולקח ע"ע את העול הגדול בהקמת האוצר ב"ד היה, מפני שראה את כאב ליבם של מגדלי הפירות והקושי שלהם בקיום מצוות שביעית. הם באו ותיארו בפניו את צערם, כיצד 'נקרע' להם הלב לראות את הפירות נושרים ונרקבים. הדבר נגע מאד לליבו, ורצונו היה לקיים בנפשו "**ושבתה הארץ שבת לה**".

רבי ישראל זיכרמן: זכורני שבמהלך אחד מהסיוורים של רבינו במטעים [שרבינו הטריח עצמו כדי לחזק את החקלאים וגם כדי לעמוד מקרוב על קיום ההוראות], ניגש אליו אחד החקלאים שהתחיל לראשונה לשמור שמיטה וסיפר לו על איזו בעיה אישית. רבינו בירכו בחמימות מיוחדת ואמר לו, "**בזכות מצוות השמיטה שתקיים לראשונה תפטר מכל הצרות**". כמובן שברכת רבינו נתקיימה. אותו חקלאי לאחר זמן נהיה אחד מהרכזים הגדולים של האוצר ב"ד.

זכורני את כאבו הגדול של רבינו בעת דיון על אחד החקלאים שלא נהג כהלכה וגירש מפרדסו אנשים שבאו לקטוף פירות הפקר של שביעית האם נאסרו פירותיו.

על הורתו ולידתו של רעיון האוצר ב"ד, שח **רבי אי"ש ינובסקי** רב אגודת הכורמים והיקב 'כרמל מזרחי' בעבר: כשקיבלתי את תפקידי בברכת גדולי הדור דאז להמשיך דרכו של אבי **רבי ידידיה זצ"ל**, היה לי 'חלום' 'יוצא דופן', להקים 'אוצר ב"ד' ליין של שביעית כדת וכדין. במבט לאחור אינני מבין כיצד הצליח הדבר הבלתי יאמן. היו אז מאבקים ומלחמות קשות מאד מול מפריעים רבים שבדרך. גם מקרב הציבור שלנו, היו כאלו שהרפו ידים ואמרו שאין כל סיכוי להקים מערכת כזו גדולה. אך בסופו של דבר הוקם האוצר ב"ד הגדול והידוע בכל בית יהודי ברחבי ארץ הקודש.

כשנכנסתי באותם ימים למרן הגרי"ש אלישיב זללה"ה הוא התרגש מאד ואף התבטא ואמר לי, "**אם הרדב"ז היה חי הוא היה מנשק אותך...**". (הרדב"ז היה מגדולי הלוחמים נגד ה'היתר מכירה' ורצונו היה עז להקים מערכת מסודרת של אוצר ב"ד).

השלב הראשון היה, עצם הסכמתו של רבינו לעמוד בראש האוצר בית דין. אני חושב שסיבת ההצלחה הייתה בגלל אישיותו הגדולה רבת ההוד של רבינו שעמדה בראש. היא זאת שנתנה כוח להניע את גלגלי המערכת הגדולה הזאת. זכורני השיחה הראשונה שלי עם רבינו על הרעיון. התלוותי אליו לאחר השיעור שהיה רגיל למסור בכולל חזו"א על דיני שביעית. עשיתי קודם 'שיעורי בית', דיברתי עם רבני הישובים שהביעו את רצונם לעודד ולדרבן את הרעיון בקרב החקלאים. כמו"כ דיברתי עם הנהלת 'כרמל מזרחי' ושכנעתי אותם שהדבר כדאי גם מבחינה כלכלית... רבינו שאל **"האם אתה משוכנע שהכורמים והיקב יסכימו לזה?"** וכששמע שהביעו את הסכמתם. הסכים בשמחה להירתם לנושא, ושלא כהרגלו, שהיה כידוע שתקן, כאן ממש התלהב מהרעיון. כך העניין התחיל לרקום עור וגידים. רבינו היה מעורה בכל פרט ופרט. ישיבות ארוכות התקיימו בביתו עם כל הנוגעים בעניין עד שהדבר יצא לדרך. בהמשך רבינו אף יצא ל"שטח" ושום פעולה לא נעשתה בלי הוראתו.

השלב השני היה, ההצלחה במאבק מול כל הגורמים שניסו למנוע את התקדמות האוצר ב"ד. חלק מהמפריעים היו אנשי המחלקה להתיישבות של ה'סוכנות', שבאותם ימים היו אחראים על הכרמים שבשטחם של יישובי הסוכנות. רבינו הורה לעשות זמירה מוקדמת, ולא הסכים להקל בזה. אך אנשי הסוכנות ומדריכי הגפן של משרד החקלאות התנגדו בכל תוקף מבחינה מקצועית להוראה זו. וטענתם בפייהם: זמן הזמירה הינו משמעותי מאד בהתפתחות הגפן. בכל השנים זמנה בסוף החורף כי על ידי הזמירה הגפן מתעורר מתרדמת החורף ומקבל תאוצה לפני הפריחה ומניב תוצרת משובחת. הם טענו שזמירה מוקדמת לפני ר"ה תגרום שהגפן ילבלב מוקדם ושוב יכנס לתרדמת חורף נוספת ויהיה נזק גדול מאד גם ליבול וגם לגפן. הם הזהירו שיצטרכו לנטוע את כל הכרם מחדש כעבור שלש שנים.

השלב השלישי היה, ההצלחה של הכרמים. ולדוגמא, בסוף אותה שנה דיברתי עם אחד ממעבדי הגפן מטעם הסוכנות שהיה אחראי אזורי בשטחם של הכרמים שבפיקוח האוצר ב"ד הלה לא הצליח להסתיר את התפעלותו, כיצד כביש צר המבדיל בין שני כרמים, של ה'היתר מכירה' שנעבד כרגיל, ושל האוצר ב"ד שלא נעשו בו מלאכות, ולא ניכר שום הבדל בתוצרת, ובמקומות מסוימים אפילו דווקא הכרמים ששבתו הניבו תוצרת יותר טובה.

השלב הרביעי היה הצלחת השיווק. אני יכול לשכוח את אחת מישיבות ההנהלה שהחמן אליה אחד מאנשי השיווק הגדולים בארץ שרצינו את עזרתו, והוא ממש ייאש אותנו ואמר, שאין שום סיכוי שהשיווק יצליח. הוא שאל, אתם יודעים מה זה לשווק 2.5 מיליון בקבוקים...?! אך בסופו של דבר הוכח שניתן להקים מערכת גדולה ולהצליח. הדרישה וההתלהבות של הציבור הייתה עצומה. אנשים 'חטפו' ארגזים. היו רכזים במקומות מסוימים שבאו בטענות, למה הם קיבלו פחות ארגזים ממקומות אחרים... זכורני עוד כיצד אחד ממנהלי היקב תיאר לי אז בהתרגשות שנסע בדרכו מהיקב שבראשון לציון לביתו שבירושלים והכביש היה פקוק, עקב שלש משאיות ענק שהובילו משטחים של מיץ ענבים של האוצר ב"ד... זה גם אחד מנסי השמיטה.

יצוין שמצד הנהלת היקב הייתה כאן מסירות גדולה מאוד מאוד. הסיכון היה כה גדול עד כדי שהיו צריכים לקחת ערבויות כדי לשלם את ההוצאות המוקדמות שעדיין לא היה להם כיסוי. היו צריכים לקנות צינורות מיוחדים לפס הייצור של האוצר ב"ד, שכן במפעל היה גם פס ייצור נוסף של 'היתר מכירה'. לכל פס ייצור היו צינורות בצבעים שונים, 'כחול' לאוצר ב"ד, 'אדום' להיתר מכירה, 'ולבן' לשישית. כל המכלים היו במחלקות נפרדות. הדבר שלדעתי נסך בהם רצון לשיתוף פעולה, כי הם ראו את הרצינות של רבינו וכיצד הוא מתמסר בכל ליבו לעניין. הם ראו בישיבות התייעצות את שתיקתו הדרוכה והשתתפותו הפעילה בכל שלב. זה עשה עליהם רושם עצום.

רבי ישראל זיכרמן: אחד הדברים שרבינו התפעל והתרגש מהם מאוד וראה

בזה יד ההשגחה היה, כשקיבל לידיו את דו"ח ההוצאות וההכנסות וראה שהצליחו לשער, כמעט במדויק, את ההוצאות מול ההכנסות. [בשמיטה הראשונה נשאר בקופת האוצר ב"ד סך כשלושים אלף שקל, סכום מזערי ביחס למיליוני השקלים שעברו אז בקופת האוצר ב"ד]. רבינו מאד התרגש וכשדמעות בעיניו התבטא ואמר **"זה אחד מנסי השמיטה"**. ייאמר שבחו של בן רבינו הר"ר מרדכי שליט"א שעמד לימין רבינו ובפרט בניהול עניני הכספים, בחכמה ובמסירות.

הרב זיכרמן מפרט בפרוטרוט את אחד מנסי השמיטה אז בכרמי היין. כיצד ראו בחוש את קיום הברכה, **"וציותי את ברכתי לכם בשנה השישית וגו'."** ומעשה שהיה כך היה, לקראת שנת השמיטה הורה רבינו לעשות זמירה מוקדמת בערב ר"ה של שביעית. וכדי למעט בנזק הגפן הציע רבינו שגם את הזמירה של 'שישית' יעשו מוקדם מהרגיל, כדי שהגפן יקבל את השינוי

בהדרגה. דבר זה היה נגד דעת המומחים שטענו שכבר בשישית יהיה נזק משמעותי ליבול, שאמנם יתפרץ יותר בכמות אך האיכות תרד באופן משמעותי. בסופו של דבר היין הזה של שישית נבחר בתחרות עולמית וקיבל 'שתי מדליות'... כשרבינו שמע מדבר הנס הגדול אמר, **"נס כזה מצוה לפרסם!" יש בכך קידוש ה' גדול מאד**".

כשנשלחתי ע"י רבינו לפקח ולעמוד מקרוב על קיום הוראותיו במפעלים השונים, נוכחתי לראות כיצד רבינו לא וויתר על 'קוצו של יו"ד' בשאר הידורי הכשרות וההלכות. וגם כאשר נתקלו בעניינים הלכתיים אחרים לא התפשר גם אם יצא הפסד לפירות שמיטה, כי התורה של דיני שמיטה, היא אותה תורה של שאר הדינים.

ולדוגמא, זכורני מקרה אחד שהיה נהג משאית גוי שהוביל את הענבים מהכרם. [מכונת ה'בוצרת' עצמה הופעלה רק ע"י יהודי, מחשש 'המשכה' ביין שהצטבר. אבל ההובלה מהכרם ליקב, נעשתה גם ע"י גוי (ויתכן שרבינו הורה שיהיה ליווי של משגיח). וכשהמשאית מגיעה למפעל הגוי מסיים את עבודתו ולא מפעיל שום דבר במשאית], ובטעות התעסק הגוי עם אחד ממכלי יין (ואכהמ"ל בפרטים). ורבינו הורה לא לשווק מהיין אלא לקברו. ואכן מילאו את היין בבקבוקים וקברו אותם.

עוד הקפיד שהבקבוקים יהיו ללא חשש חילול שבת, ולכן קנו בקבוקים מחו"ל ולא ממפעל 'פיניציה' המחלל שבת. [מלבד כשהיו צריכים בקבוקים ייחודים שלא היה ניתן להשיג ממקום אחר, היינו בודקים את המשטחים שאינם מייצור שבת].

גם הקפיד לטבול את הבקבוקים, וכפי הוראתו שאין בזה היתר של 'כלי סחורה'. ואכן באוצר ב"ד הראשון הייתה סיעתא דשמיא מיוחדת, שהצליחו לבנות בתוככי המפעל 'אוצר' מי גשמים שהתחבר לברכת מכונת השטיפה האוטומטית. בשמיטה שאח"כ כבר לא התאפשר הדבר, לכן מכרו את הבקבוקים לגוי, וכל אחד שקנה בקבוק יין, נחשב שאת הבקבוק קנה ישר מהגוי, ולכן לא היה צריך להטביל במפעל את הבקבוקים שהרי עד שהגיעו לצרכן הם היו עדיין של גוי.

הרב זיכרמן עם סלסלת השסק
אצל מרן עם בנו של ר' שמחה

רבינו לא הסכים בשום אופן להסתמך ולהשתמש בקו הייצור ללא הכשרת כל הכלים הצינורות והמכלים. הוא עצמו בא לבדוק מקרוב ונתן הוראות מפורטות כיצד להכשירם ושלה אותי לפקח על קיומם.

את הזגים והחרצנים שנשארו לאחר סחיתתם, הביאום לאחד המשקים למאכל פרות, עד שראו שהפרות החלו להשתולל... מהשפעת היין. ומאז ייבשו אותם עד שלא היו ראויים למאכל כלל ונעשו בהם שימושים אחרים.

זכורני שבשמיטה שנת תשמ"ז נכנסתי למרן הרב שך זללה"ה יחד עם הר"ר **שמחה ברק הי"ו**, מגדולי הפרדסנים שומרי השמיטה. והבאנו לו סלסלת שסק, מראשית פירות האוצר ב"ד. [השסק הוא הראשון מפירות הקיץ]. מרן קיבל אותנו בחביבות ובשמחה. ומיד החל לדרוש ולחקור על סדרי הנהגות האוצר ב"ד. ראשית הוא שאל, איך אני כיחיד הבאתי לו פירות של שמיטה? והשבתי שכשליח ב"ד זיכיתי לו והבאתי לו מזון ג' סעודות. (עי' חוט שני שביעית עמוד שפ"ח). אח"כ החל לברר כיצד מחשבים את הוצאות השדה שנשארים גם לשאר השנים, כגון טפטפות הצללה ועוד? והשבתי, שמחשבים לפי חשבון השנים, ואכן האוצר ב"ד משתתף רק בדמי השימוש של שנת השמיטה.

אגב, מיד כשנכנסתי למרן, אמרתי לו שהבאתי 'ביכורים'... [כוונתי הייתה שאילו היו אלו פירות משבעת המינים וגם לא היו של שמיטה, הם היו חייבים בביכורים] אך הרב שך קפץ מיד והגיב, **"אתה ודאי מתכוון לרש"י המחודש מאד במשפטים..."** (כ"ג י"ט) שכתב שפירות שביעית חייבים בביכורים. ומיד התחיל לדון בעניין הרחב הזה. (עיין דרך אמונה פ"ב מביכורים ה"א). בסוף ציטטתי בפניו את דברי הגמרא (יומא דף ע"א א') **"אמר רבי ברכיה הרוצה לנסך יין על גבי המזבח, ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין וכו'..."**. אך גם את זה דחה בענוותנותו.

כשנפרדנו ללכת, ביקש ר' שמחה ברכה עבור ילדיו שבאו עמו. למרן היה בסטנדר מיני מתיקה שהיה מחלק לילדים, אך פה הוא אמר, **"לילדים של שומר שביעית בהידור, מגיע משהו יותר מיוחד"**, והלך להביא להם שוקולדים מיוחדים מהארון. גם ר' שמחה זוכר את הסיטואציה הזו. והוסיף שבנו שמר את השוקולד וחילק ממנו לכל ילדי החיידר, והדבר היה ל'שיחת היום'...

ברשותי היו מטעים רבים של פירות הדר, אבוקדו ושסק. מסרתי הכל לאוצר ב"ד וקיימתי את הלכות השמיטה במלואם וכהוראות רבינו. יש דרגות בשמירת שמיטה אבל אני שמרתי שמיטה עם כל החומרות. אתן דוגמה כדי להבין מהו גודל ההתמסרות לקיים דיני שביעית בהידור, באחד השמיטות מסרתי את הפירות במחיר חצי שקל לקילו... כאשר יכולתי למסור לגופים אחרים ולקבל חמש שקל...

כל פעם שהגעתי לרבינו הרגשתי את היחס הלבבי והמכבד. אף פעם לא הרגשתי ממנו שום ריחוק. הוא לא הסתכל עלי מלמעלה למטה. לא היה אצלו מושג של 'אני' ו'אתה', אלא 'אנחנו ביחד' חושבים. בשנים האחרונות, כשכבר נחלש מאד, פגשתי את רבינו באיזו חתונה וכשנשאל האם הוא זוכר אותי השיב במאור פנים: **"וודאי שאני זוכר אותך..."**.

ר' שמחה נזכר בסיטואציה מיוחדת ואינו מוותר להשמיעה: כידוע במשך שנת השמיטה הפירות האוצר ב"ד, וכידוע ראש בית הדין היה רבינו זללה"ה. הנוהג בעולם שבאופן טבעי מביאים לראש בית הדין פירות, אשר מגיעים לו כדין. ואכן במשך שנת השמיטה הייתי מביא לבית רבינו ארגזי פירות, לו ולמשפחתו. בסוף השמיטה, בגמר עונת הפירות, ישבתי אצל רבינו, ולהפתעתי פתאום הוא הוציא חבילת שטרות מהכיס ומגישם אלי ואומר: **"זה עבור ההוצאות על הפירות שביעית שהבאת לכאן במשך השנה..."** הייתי בהלם, לא האמנתי למראה עיני. כמובן שסירבתי לקבל, אך רבינו בשלו. עד שבסוף אמרתי שזה יהיה תרומה לכולל [חזו"א].

הייתה שמיטה אחת, ששיווק האשכוליות לא הצליח כ"כ. הציעו לרבינו לעשות מיץ. ולאחר דיון רבינו הסכים. זה היה לפני פסח. לאחר ליל הסדר סיפרו לי שפחי האשפה בב"ב היו מלאים מהבקבוקים הריקים של המיץ... בהזדמנות מסוימת נכנסתי למרן הגרש"ז אויערבך זללה"ה עם ארגז פירות, [אולי זה היה מיץ], הוא שאל **"מאיפה הפירות?"** וכששמע שזה מפירות האוצר ב"ד שמח מאד ואמר: **"על פירות האוצר ב"ד של ר' נסים אין שום פקפוק"**.

נקיות בכספי האוצר ב"ד

סח בן רבינו **רבי שמואל הלל שליט"א** כשהביאו האחראים, חברי הנהלת יקב 'כרמל מזרחי', שלוחי בית הדין לרבינו, ארגז מיץ ענבים ויין מפירות האוצר בית דין, הוציא רבינו כסף מכיסו לשלם את ההוצאות. הנוכחים במקום יצאו בהתפעלות מיוחדת ולמדו פרק במידת הנקיות. כמו כן כשהיו מביאים לפניו אתרוג לסוכות מפירות האוצר בית דין, תמיד היה מוציא כסף ומשלם. גם לא הסכים אף פעם לקבל אתרוג באריזה פתוחה, רק באריזה סגורה. וכפי שהנהיג על פי הוראתו, שאין אפשרות לבחור אתרוגים מהאוצר ב"ד.

משלוחים אלף שקל - למאה שלושים אלף שקל...

כשחגגו את חנוכת בית הכנסת 'צא"י יד אהרון' – בית מדרשו הנוסף של רבינו ברמת אהרון. (תשנ"א). בית הכנסת היה אז עדיין ללא מדרגות טיח ריצוף, ואף ללא חלונות. במקומם פרסו יריעות ניילון... העירייה דאז הפתיעה וסידרה תאורה ארעית ע"ג חוטים... שח רבי יצחק אנגלסברג שליט"א משגיח בשיבת סלבדקא וממייסדי בית הכנסת: בשבת הראשונה כשהגיע רבינו לבית הכנסת החדש, הוא קרא לי אחרי התפילה ואמר, **"תראה, בקופת האוצר ב"ד נשאר עודף [משנת השמיטה תשמ"ז] שלושים אלף שקל וצריך להביאו לצרכי רבים. אני רוצה להביא את הכסף לבית הכנסת כדי שיעשו בזה חלונות"**. שכששמעתי זאת כמובן ששמחתי, אך מיד אמרתי לרבינו: הרב, למה דווקא לחלונות?! הרי חסרים כאן דברים הרבה יותר דחופים... חשמל טיח וכו' וכו' אבל רבינו נשאר בשלו והסביר, **"חשמל, אני רואה שכבר סידרו. ו'טיח' אפשר בדוחק להסתדר גם בלעדיו. אבל 'חלונות' חייבים לעשות שהרי בחורף ישנם רוחות. לכן תזמין חלונות בכסף הזה"**. כשהלכתי להזמין את החלונות, אנשי המקצוע צחקו עלי ואמרו, אי אפשר להתקין חלונות לפני ששמים טיח. אך הרגשתי שאם רצונו של רבינו שבכסף זה יקנו דווקא חלונות, בסוף זה יקרה. ואכן לא עבר זמן רב, ויד ההשגחה סיבבה שקיבלנו בהפתעה גדולה ושלא כדרך הטבע, סכום הגון של 'מאה אלף שקלים' מוועדה 'בין משרדית' בממשלה, בהשתדלותו של ח"כ הרב משה גפני הי"ו, [היינו מתוך שני עמותות בלבד שקיבלו סכום כה גבוה]. היה זה בעיני אות ופלא, כיצד ה' עושה רצון יראיו. וכמאמר הגמרא (סוטה דף י"ב ע"א) **"צדיק בודאי גזירתו מתקיימת, שנאמר (איוב כ"ב כ"ח) 'ותגזר אמר ויקם לך'"**.

לרגל הוצאתו לאור של גליון מס' 100, הגליון מתפרסם במהדורה מקוצרת בתוך 'קובץ גליונות', - ניתן לקבל את הגליון במייל מדי שבוע במהדורה מורחבת ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת.

מים זכים

דורשי רשומות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פכ.)

פרשת בהר - בחוקותי

להשתחוות בצורה כזו, שהרואים יוכלו לחושדו שמתחווה לאבן, וגדר האיסור הוא מפני החשד.

- ג -

ומעתה י"ל, דבהא תליא הפלוגתא בין הסטייפלער להגריי"ש אלישיב הנ"ל, די"ל דהגריי"ש נקט להלכה כדעת הרמב"ם, שאיסורא דאבן משכית הוא איסור בעצם, שאין להשתחוות לה' על אבן משכית, משום דכך העכו"ם משתחווים לע"ז שלהם, וא"כ לפי"ז ס"ל, שמי שנפל ולא הי' בדעתו כלל לשם השתחווה, אין בזה שום חשש של איסורא דאבן משכית וכנ"ל.

אמנם הסטייפלער חשש גם לדעת החינוך הנ"ל, שהאיסור דאבן משכית הוא, שלא להיות במצב כזה, שאחרים יכולים לחושדו שמתחווה לאבן משכית וכנ"ל, וא"כ מבואר שפיר, דהרי מי שלא ראה את רגע הנפילה של מרן הסטייפלער, הרי ראה את הסטייפלער כשהוא שוכב על הרצפה, ולכן חשש הסטייפלער שמא עלול מאן דהו לחושדו שמתחווה לאבן ח"ו, ודו"ק.

- ד -

ויש להוכיח כהנ"ל, שכלפי מה שהאחרים יחשדוהו שמתחווה לע"ז, לא מהני מה שאין כוונתו להשתחווה כלל, ממה שסיפר מרן הגר"א י"ל שטיינמן זצ"ל על מרן החפץ חיים זצ"ל, ומובא בספר 'אילת השחר' עה"ת (פרשת נשא עמ' לד) בזה"ל, 'שמעתי מיהודי ישיש ר' אלי' טובי' ז"ל, שלמד אצל החפץ חיים בתחילת יסוד הישיבה בראדין, שהחפץ חיים נסע לאחר הפסח לורשה, לצורך הדפסת המשנה ברורה, ונזדמן לו ליסוע עמו עד לידא... - והנ"ל סיפר, שבאותה נסיעה הבחין בדבר פלא, דברוסיא לפני מלחמת העולם הראשונה, הי' בכל פרשת דרכים צלב, שהגויים היו משתחווים לו בעברם לידו'.

'והחפץ חיים נרדם בנסיעה, ובדרך שהעגלה מיטלטלת הי' נע ראשו הנה והנה, אבל כשהתקרבו בסמיכות להצלב, ראשו של החפץ חיים עמד ישר ולא זו כלום, ואחרי שעברו מקום של הצלב, שוב נינעע עם הראש, והכל הי' בתוך השינה, דשמו עליו משמים, שלא יראה כמתחווה לצלב ח"ו עכ"ל.

ומעתה אי נימא דבכה"ג שאין כוונתו כלל לשם השתחווה, אין מקום לחשוש שמא יחשדוהו שמתחווה לע"ז, א"כ צ"ע טובא, מה הטעם שעשו מן השמים כזה מופת נפלא, אם אין לו שום ענין ותועלת, והלא אין נעשים ניסים אם אין בהם צורך, - אלא בע"כ מוכח, דהמופת נעשה בכדי שלא יהי' על הח"ח שום סרד של חשד, ומזה גופא חשש הסטייפלער זצ"ל, ונפלא.

להקלטת תגובות והערות: קו 'מים זכים' 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן
רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית
טל': 1515-271-55442 (תא קולי)
פקס: 02-655-0973 (מערכת נסיונית)
דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

לא תעשו לכם אֱלִילִים וּפֶסֶל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְיֵמוּ לָכֶם וְאָבֵן מִשְׁכִּית לֹא תִתְּנוּ בָאָרֶצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם: (כו, א.)

הנה בספר 'תולדות יעקב' (עמ' רד) מסופר על מרן הסטייפלער זצ"ל בזה"ל, 'באחת השבתות יצא ללכת לביהכ"נ לתפילת שחרית... באמצע הדרך עבר רבינו במקום צר, אשר בצידי אחד צמח אילן גדול, ובצד האחר חנתה מכונית, והשביל צר מאוד ביניהם'.

'בצעדו בשביל הצר מעדו קרסוליו, ותיכף תוך כדי איבוד משקל גופו, לא איבד רבינו את משקל רוחו, ועל אף שבאופן טבעי היה עליו להיאחז בידיו בצדדים, חשש רבינו להשתמש באילן בשבת, ומצד שני חשש לגעת במכונית, ותוך כדי נפילה תפס בשתי ידיו זו בזו ונפל על הארץ, כך שכב רבינו כמה רגעים, עד שנתאושש וקם, ולא רצה להיעזר באיש'.

'ב"ה יצא רבינו שלם בגופו וברוחו מהנפילה... לאחר התפילה כששב לביתו אמר, שכל זמן שכיבתו על הארץ, חשש מהאיסור 'וְאָבֵן מִשְׁכִּית לֹא תִתְּנוּ בָאָרֶצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ', שאסור לשכב בפישוט ידים ורגלים על רצפה של אבנים, ומזה חרד רבינו עכ"ל, - [ובדומה לזה, ע"י בדברי הספדו של הגר"ד פוברסקי שליט"א על הסטייפלער, שהובאו בספר 'אשכנזיה דרבי' (ח"א עמ' סא)].

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה בספר 'אבני חן' (ח"ב עמ' תצח) הביא מאביו הגר"י זילברשטיין שליט"א בזה"ל, 'והנה באחד הספרים מסופר, על אחד מגדולי התורה והיראה שנפל על הרצפה, וזעק שחושש מלעבור על לאו של השתחווה על אבן משכית, ומר"ח (שליט"א) [מרן הגריי"ש אלישיב זצ"ל] דחה דבר זה, ואמר שנפילה על אבן משכית, לא נגע ולא פגע בהאי איסורא, - עד כאן מהספר הנ"ל.

ומעתה יל"ע טובא בזה, מדוע חשש הסטייפלער זצ"ל לאיסורא דאבן משכית, ומדוע לדעת הגריי"ש זצ"ל אין שום חשש בזה.

- ב -

והנה בספר החינוך (מצוה שמט) ביאר את גדר האיסור של אבן משכית בזה"ל, 'שלא נשתחווה על אבן משכית, אפי' לשם ברוך הוא... ומשורשי המצוה, כתב הרמב"ם ז"ל, שהוא לפי שהיו עושין כן לע"ז, ישימו אבנים מצויירות במלאכה נאה לפני הצלם, והיו משתחווים עליה לפניו, - והיינו שלדעת הרמב"ם גדר האיסור הוא, שאסור להשתחוות לה' כדרך שמתחווים לע"ז.

אמנם החינוך ביאר את האיסור בדרך אחרת וז"ל, 'ואפשר לומר ג"כ, שהטעם מפני שנראה כמתחווה לאבן עצמה, אחר שהכינה וציירה והיא נאה, יש מקום לחשד... והתורה תרחיק האדם הרבה, מלעשות דבר שייחשד בו, ועוד שלא יכשלו אחריו...', - והיינו שלדעת החינוך גדר האיסור הוא, שאסור

ניתן לתרום להוצאות הפצת העלון, דרך עמדות 'נדרים פלוס' - [לעבור לקופות נוספות - להיכנס ל'קרבן צרכי הרבים' - ולגלול למשבצת המצינית: 'עלון מים זכים' - הדברים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את העלון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפ"ש וכדו' (50@), ובכל ענייני העלון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת בהר בחקותי תש"פ • גליון שע"ה

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

מקדש בקרקע ביובל

יִבֹּל הוּא תַּהִיָּה לְכֶם וְשַׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ וְגו' (כ"ה י')

הנה במוכר שדה אחוזה, חוזר השדה בשנת היובל להמוכר. ובמוכר שדה אחוזה בשנת היובל עצמה, אמרינן (גיטין מ"ד ב' לשיטת רב) דמכורה ויוצאה, והיינו דקנין הלוקח נפקע מיד וחוזר השדה להמוכר. [והלוקח איבד את מעותיו שהרי היתה מכירה].

ויש לדון להסוברים (תוספות קידושין ה' א' ד"ה שכן) דאשה מתקדשת בקרקע, מהו בקידש אשה בקרקע בשנת היובל, האם האשה מתקדשת בכך, אע"פ שמיד הקרקע יחזור להמקדש. [א"ה. עיין קובץ שיעורים קידושין אות ג' שמסתפק בזה].

א. מקדש בחפץ מושכר

הנה כעין זה יש לדון עוד, לענין קדושין בכסף או לענין קנין כסף, וחפץ הקנין מושכר לאחר ועל ידי זה ערכו פחות משוה פרוטה. מי נימא דאינה מקודשת, כיון דאם תרצה למכור החפץ לא תקבל פרוטה, או דילמא נימא דמקודשת, דשיימין החפץ כמו שהוא כולו, והרי קיבלה קנין הגוף בכולו.

ב. מקדש במתנה על מנת להחזיר

הנה לכאורה בגוויי הנ"ל מהני הקידושין. והרי כעין זה חזינן שהמקדש אשה במתנה על מנת להחזיר, מקודשת, אע"פ שאם היינו דנים כמה האשה תקבל אם תמכור, הא מפאת התנאי תקבל פחות. חזינן דהשומא היא לא כלפי האדם אלא כלפי החפץ.

ג. אדם אחר זוכה בהכסף

כעין זה יש לדון בכמה גווני בקידושין בכסף או בקנין כסף היכא שמיד בחלות הקנין, אדם אחר זוכה בהכסף מכחו, האם בכהאי גוונא חשיב קנין כסף. ועיין לקמן.

קנין כסף כשחוזר למקנה

הנה יש לעיין האם חשיבא קנין כסף בגוונא דמה שזוכה המוכר בהכסף, הדר זוכה ממנו אדם אחר.

כגון בגוונא דאשה נשואה מוכרת קרקע שלה וזוכה הבעל בקנין פירות בהכסף [קנין הגוף בהכסף שנשאר להאשה הוה פחות משוה פרוטה], או בנערה המוכרת קרקע שלה והאב זכי בהכסף מינה, או בעבד כנעני שמוכר קרקע שלו שאין לרבו רשות בו והאדון זוכה בהכסף.

ויש לדון בכמה הוכחות: [א. מקנין כסף בעבד. ב. מקנין כסף באשה. ג. מקידושין בנערה. ד. מפדיון הבן].

א. לענין קנין כסף בעבד

הנה הקשה בחזון איש (אה"ע סי' קמ"ח לדף כ"ב ב') בהא דאיתא בסוגיא בקידושין (כ"ב ב') דעבד כנעני נקנה בכסף, היאך מהני הקנין בשנותן לו כסף, הא רבו זוכה ממנו בכסף הקנין דמה שקנה עבד קנה

רבו, והרי כתב בקצות החושן (סי' רמ"ט סק"ב) בשם ספר 'לחם רב' (סי' רכ"א) דקנה רבו אף מה שהיה לעבד מקודם, ואם כן אין כאן קנין כסף.

חזינן מקושיית החזון איש לענין נידון דידן דלא מהני, דהרי נוקט דכיון דהכסף חוזר מיד אין כאן קנין כסף.

א. מקח טעות

יש לדחות, דכוונת החזון איש להקשות דאמאי יעשה כן העבד כיון שהכסף לא נשאר אצלו. אך לא משמע כן בלשונו.

מיהו יש לדון דאף אם מהני בקנין כסף אך בלא ידעה שלא ישאר אצלה הוי מקח טעות. [א"ה. ונימא דכוונת החזון איש דלא חל הקנין מחמת מקח טעות ואם כן אין הוכחה כהנ"ל]. וצריך עיון.

ב. אין לו יד

הנה במקנה (קידושין ז' א' ד"ה שם מדין) הקשה היאך עבד כנעני מוכר עצמו בכסף הא כשנקנה אין לו יד. וכתב לתרץ דתחילה קנה הכסף ואחר כך הפסיד ידו. והנה קושיתו אינה קושיית החזון איש אלא דאין לו יד כלל לקבל הכסף.

ג. תירוץ של החזון איש

הנה בחזון איש תירץ קושייתו בכמה אנפי,

א. חדא, דקונה העבד כנעני מאדון אחר, נמצא דאינו נותן כסף הקנין להעבד, אלא נותנו לאדון הראשון.

ב. תו, דקונה העבד מאביו הנכרי, לפי מה שכתב ברמב"ם (ט' הל' עבדים א') דאב יכול למכור בניו שנולדו משפחתו כנענית.

ג. תו, דהקנין על ידי שהאדון מאכיל העבד בשוה פרוטה. [ויש לבאר דכוונת החזון איש דקונה בהנאה שממציא לו האוכל. והוא הדין דמשכחת לן שהאדון מהנה את העבד בהנאה אחרת].

ד. תו, דהעבד אומר שהאדון יתן הכסף לאדם אחר ומהני מדין ערבות. [ועיי' במסכת עבדים (להגאון דרך אמונה פ"ג ה"ו) דהקשה דאם כן נילף דין ערב מהא דעבד כנעני נקנה בכסף, ויש ליישב, דאם מפרש בהנאה שנתתי על פיך, אין צריך לדון ערב מחודש שנחשב כקבל הכסף].

ד. עוד תירוץ על קושיית החזון איש

הנה לכאורה משכחת לן בעוד גוונא, במתנה בהדיא שלא יהא לעצמו רשות בהכסף, וכמבאר בקצות החושן (סי' רמ"ט סק"א) דמהני תנאי שהאדון לא יזכה בהממון, ואע"פ דבריטב"א בקדושין (כ"ג כ') כתב דאין האדון יכול לומר כן לעבדו, אך שאני הכא דהא יהיב ליה מקודם. אך צריך עיון דאולי אין לחלק כיון דמיד נעשה עבדו.

ב. קנין כסף באשה

הנה איתא בבית שמואל (אהע"ז סי' ל"א סק"ה) דמדרבנן אין מקדשין אשה במטבע אלא בטבעת. וביאר בהמקנה (קונטרס אחרון סי' נ' סוף סע' ג') דאע"פ דאיתא במשנה בריש קידושין דאפשר לקדש אשה בכסף ובשוה כסף, היינו דוקא בזמן המשנה דהיו נוהגין לקדש בשעת שדוכין ולהמתין י"ב חודש עד הנישואין, משא"כ בזמן הזה שהקידושין והחופה נעשים כאחד, הרי מיד בקידושין הבעל זוכה

נימא דקנין פירות לאו כקנין הגוף, אם כן מכיון דהאשה זכתה בקנין הגוף, חשיב דיש כאן ה' סלעים והוי נתינה.

לפי זה בגוונא דלאדם אחד יש קנין הגוף, ולחבירו קנין פירות, אם נותן הקנין הגוף לבעל הקנין פירות, חשיב לקנין כסף. [ואכתי יש לעיין לאחר תקנת אושא דאלמוה לקנין פירות דהבעל].

ומכל מקום תיקשי על המקנה דסובר דגם באשה דיש לה קנין הגוף לא חשיב נתינה.

מזיק או גנב

הנה בפשוטו נראה דדין מזיק וגנב וגזלן, איתמר רק לגבי מי שיש לו קנין הגוף בחפץ, ואם לאחר יש זכות שכירות בחפץ, או אפילו קנין פירות למאי דקיימא לן קנין פירות לאו כקנין הגוף, ויזיקוהו פטור המזיק מלשלם לו. [והא דבפרה לכפילא חייב הגנב לקונה, צריך לומר דיש לו זכות גמורה בגוף לענין הכפל].

והשתא יש לעיין, בגנב או הזיק חפץ המושכר, כמה ישלם הגנב או המזיק להבעלים, שהרי אם הבעלים ירצו למכור, הרי יקבלו פחות, כיון שהוא מושכר:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, האם אמרינן דהוי כמו לענין קניינים שהוכחנו לעיל דאזלינן בתר שומת החפץ עצמו, ואם כן ישלם כל השווי. [ואטו נימא דכלפי השוכר, יהא פטור לגמרי, וכלפי המשכיר ישלם פחות].

או דילמא אזלינן כלפי בעליו, דיש לדון דדוקא לענין קניינים אזלינן בתר החפץ, דהתם דיינינן רק על עיקר החפץ, משא"כ לענין מזיק וגנב, דבזה הרי חייב לשלם מה שחסר להבעלים, ואם כן בחפץ המושכר משלם להבעלים פחות.

ב. ערך רק להבעלים

הנה האי צד הראשון הנ"ל, דכתבנו דבחפץ המושכר אזלינן בתר שומת החפץ לענין נזיקין ולא דיינינן לענין הא דחיסר לבעלים, הנה יש לדון כן אף אם נאמר דבחפצים שהשווי רק לבעליהם משלם כל הערך לבעליהם. ועיין. [א"ה. דשאני התם דעיקר החפץ שוה כך עכ"פ להבעלים, משא"כ הכא דההבדל של השכירות אינו אלא קנין פירות בחפץ].

ג. משלם כל הכפל לשומר

הנה לענין נראה להביא ראיה כהצד הראשון דגם במזיק וגזלן אזלינן בתר החפץ עצמו, דהנה איתא במשנה בריש המפקיד (נבא מצינא ל"ג ב') דאם נגנב הבהמה מהשומר, והשומר שילם ולא רצה להשבע, ואחר כך נמצא הגנב, משלם הגנב כפל לשומר, אבל הגיזות והולדות שייכים להבעלים. ומפרשין בגמרא דהבעלים מקנים הבהמה הגנוב להשומר רק לענין כפל דאתי מעלמא, דשבחא דאתי מגופה לא מקני ליה ורק שבחא דאתי מעלמא מקני ליה.

והשתא יש לעיין דבפשוטו משמע דיש לשומר כל הכפל, והרי יש להמפקיד זכות בהבהמה לגיזות וולדות, ואם כן החסירו מן השומר בהמה שאין לו בה האי זכות, ואם כן ישלם הגנב לשומר פחות. אך אם נימא דאזלינן גם לענין מזיק וגנב רק בתר קנין הגוף, הוה אתי שפיר, דזכות הבעלים בגיזות וולדות הוי רק דקל לפירות, ולא הוה כקנין הגוף, והלכך יש לשומר כל הכפל.

ואין לדחות, דהרי איכא צד בהגמרא גיטין (מ"ב ב') דמהני פרה לכפילא, ואם כן נימא דהבעלים אינו מקנה כלל גוף הפרה לשומר, וכל הא דיש לו הכפל מפאת שיש לו קנין הפירות בהפרה לכפילא, ואם כן יש לו כל הכפל, אך הא לא איפשטא אם איכא קנין בפרה לכפילא, (ספיקא דהגמרא בגיטין שם, ועיין תוספות בבא מצינא ל"ג ב' ד"ה כגון), ואם כן אכתי תיקשי כהנ"ל.

[עתה העירוני כי קושיין דידן הקשה הג"ר ישראל גוסטמאן זצ"ל בקונטרסי שיעורים למסכת בבא מצינא].

ד. מזיק קנין פירות

הנה הא דכתבנו לעיל דבפשוטו נראה דדין מזיק איתמר רק לגבי מי שיש לו קנין הגוף בחפץ, משא"כ אם יש לאחד יש זכות שכירות בחפץ, או אפילו קנין פירות, למאי דקיימא לן קנין פירות לאו כקנין הגוף, ויזיקוהו ויפסיד ממנו האי זכות, מכל מקום פטור המזיק מלשלם לו.

בפירות, אם כן כסף הקידושין אינו נשאר אצלה אלא חוזר לבעל, ומשום הכי נוהגין לקדש בטבעת, דמתקדשת בהנאת קישוט דשוה פרוטה.

חזינן מהמקנה דפסיקא ליה כהצד הראשון, דלא מהני בהדר זכי מיניה. ואולי המקנה קאמר רק טעם להא דמקדשין בטבעת ולא מעיקר הדין.

אמנם צריך עיון בדבריו, דהא המקדש קאמר שמקדש בגוף הטבעת ולא בהנאה.

תו צריך ביאור בדבריו, דאם כן טבעת שאולה נמי יועיל, ובפוסקים (ע' רא"ש קידושין סי' כ', ובתשובות סי' ל"ה ב') דנו בלא ידע שהיא שאולה, חזינן דשאולה לא מהני.

ג. נערה המתקדשת בכסף

הנה איתא בגמרא קדושין (מ"ג ב') דפליגי אמוראי אי נערה מתקדשת על ידי עצמה, דר' יוחנן סובר דאינה מתקדשת וריש לקיש סובר דמתקדשת.

וביאר בריטב"א (שם ד' ב' ד"ה ואיצטריך) דסובר ר' יוחנן דלא חלו הקידושין בנתינה להנערה, דהרי האב זוכה בהכסף, חזינן מר' יוחנן דבנידון דידן לא מהני, וכדעת המקנה וחזון איש.

אמנם ביאר בריטב"א דריש לקיש פליג, דאע"ג דאביה זוכה בכסף, מכל מקום חלו הקידושין, דהאב זוכה בהכסף רק ממנה.

חזינן דלריש לקיש בכהאי גוונא חל קנין כסף, וכהצד השני, ותיקשי על המקנה וחזון איש.

וראיה זו אייתי בקובץ שיעורים (קידושין אות ג') ויליף משיטת ריש לקיש, דבנידון הנ"ל דמקדש אשה בקרקע בשנת היובל דמכורה ויוצאה, דחל הקנין כסף, אע"פ דהקרקע חוזרת מיד להמקדש. אך כתב דר' יוחנן פליג מהאי טעמא.

אמנם באמת צריך עיון בדעת ר' יוחנן, דאם הטעם רק מחמת דלא מהני בנערה קנין כסף, מכל מקום אכתי נערה תתקדש בביאה. אלא יש לבאר דמה שכתבו קמאי בטעמא דר' יוחנן דכסף קדושין לאביה, הוה דילפינן מזה דאין לה יד, דאם היה לה יד לקדש עצמה, היה הכסף שלה. מעתה אתי שפיר דגם בביאה לא תתקדש דהרי אין לה זכות לקדש עצמה. [אמנם צריך עיון ממוכרת קרקע שלה דהכסף לאביה אע"ג דיכולה למכור. ויש לדחות].

ד. פדיון הבן

הנה איתא בגמרא קידושין (ח' א') דרב כהנא נטל סודר לפדיון הבן, דאמר לדידי חזי לי סודר כחמש סלעים. והקשו בתוספות (שם ד"ה רב) הא רב כהנא לא היה כהן, ותיצו דהיה לוקח פדיון הבן בשביל אשתו שהיתה כהנת.

ותיקשי היאך הבן פדוי הא מה שקנתה אשה קנה בעלה, נמצא דהבעל מיד זוכה הימנה בקנין פירות ואם כן בציר מה' סלעים. [וכך הקשה בחתם סופר (יו"ד סי' ש"א) בסופו].

אלא חזינן דגם בכהאי גוונא חשיב נתינה, וכהצד השני הנ"ל, ותיקשי דברי המקנה וחזון איש דלעיל.

א. לדידי שוה

אמנם בגוונא דהגמרא דנתנו סודר לפדיון הבן, לא תיקשי דבלאו הכי לא נתנו ה' סלעים, ורק מועיל מפאת דלדידיה הסודר היה שוה ה' סלעים, ומתפרש דכיון דשוה לרב כהנא אנן סהדי דשוה גם לאשתו, ואם כן לא איכפת לן שיש לה רק קנין הגוף דמכל מקום שווה לה הקנין הגוף ה' סלעים.

ב. היה לוקח גם ה' סלעים

אך הרי לכאורה משמע מהתוספות דרב כהנא היה לוקח גם כסף של ה' סלעים בשביל אשתו, ובה תיקשי היאך יועיל על ידי כהנת נשואה, הא לדברי המקנה וחזון איש לא חשיבא נתינה דה' סלעים כיון דהבעל זוכה בו מיד, אלא על כרחך חזינן דבכהאי גוונא חשיב נתינה.

ב. שאני קנין פירות

יש לבאר דשאני הכא, דהבעל אינו זוכה אלא בקנין פירות, ואם

הנה ראיתי בשיעורי רבינו שמעון יהודא הכהן (למסכת בבא קמא ס' י') דנקט לא כך, אלא יש בזה חיוב תשלומין והביא כמה ראיות. אך כתב דהשומא אינה של דבר בפני עצמו אלא חייב המזיק לשלם ערך כל הדבר, ואחר כך מתחלקים התשלומים בין בעל קנין הגוף ובעל קנין פירות. [עיי' שם].

אך יש לעיין בהאי חלוקת התשלומין, דהרי בכגון אם יש בנין השוה רבוא, וחדר אחד בו מושאל לזמן קצר, ובשוק אכתי משלמים עליו רבוא, ולשוואל יש זכות של זז, והזיק חדר של השואל, היאך ישלם, דאם יתן רבוא לפני שניהם, היאך יקבל בעל הבנין רבוא ובעל החדר זז, והיאך עבדינן בכהאי גוונא. [א"ה. דהרי שויי של הקנין הגוף לא הופחת כלל מחמת הקנין פירות, ואם כן למה עכשיו בעל הקנין הגוף יקבל פחות תשלומין].

אבל אין להוכיח מינה דאין זכות תביעת נזיקין על שכירות, ואז יהא ניחא דבעל הבנין יקבל כל הריבוא, דהרי בלאו הכי אכתי תיקשי למאן דאמר קנין פירות כקנין הגוף, כאשר לאחד יש קנין פירות ואז הא חשיבא בעלים, היאך יהיו התשלומין.

האחין שחלקו

איתא בגמרא גיטין (מ"ח א') האחין שחלקו לקוחות הן ומחזירין זה לזה ביובל. והיינו שהאחים שחלקו את הקרקעות שקיבלו בירושת אביהם, נחשבים כלקוחות, דהרי הוה כאילו קנו חלקם זה מזה שבאה לידו של זה גם חלקו של אחיו, ואם כן קנה אותה דרך מקח ולא בדרך ירושה. וכיון שכלקוחות הן, מחזירים זה לזה ביובל, כמו שאר לקוחות של שדי אחוזה שהקרקע חוזרת לבעליה ביובל. ותיקשי דלכאורה לשיטת התוספות הוה רק ספק לקוח:

א. מהו שותפות

הנה פלגי רש"י (גיטין מ"ז ב') ותוספות בגיטין (שם ד"ה טבל) בכל שותפות, דעת רש"י דהשותפות היא בכל גרגיר וגרגיר, והלכך בשותפות ישראל ונכרי מצינן להפריש תרומות ומעשרות מניה וביה. אך דעת תוספות (שם) דגדר שותפות הוא דיש כאן מחצית לחד ומחצית לחד ולא ידעין מקומן, הלכך אי אפשר להפריש מניה וביה, דחוששין דהוה מן החיוב על הפטור אלא צריך להפריש ממקום אחר. ויש לשאול לדעת תוספות אמאי אחין שחלקו לקוחות ומחזירין זה לזה ביובל, הרי דילמא הגיע לו חלקו ידיה, ובשלמא לרש"י דבכל משהו איכא שותפות אתי שפיר, דודאי הגיע לחלקו גם מחלק אחיו, ואם כן הוה כלקוחות וחייב להחזיר והויין שותפין כבתחילה, אבל לתוספות הוה רק ספק ונימא המוציא מחבירו עליו הראיה.

ב. מספק חייב להחזיר

הנה נצטרך לומר דמספק יש חיוב החזרה ביובל מחמת חזקת מרא קמא דהמוכר.

אך צריך עיון דהרי אית ליה להלוקח קנין הגוף לעולם, ורק יובל הוא אפקעתא דמלכא, ומאי שייך הכא חזקת מרא קמא להמוכר.

אמנם בגמרא גיטין (כ"ה א') אמרינן דמהא דמחזירין אין ראייה דאין ברירה, דאימא לחומרא, [ופירש רש"י, מחזירין חומרא היא ואם כן גם אם ספק מכל מקום אזיל לחומרא], חזינן דמספק מחזירין.

ג. ספק ספיקא

הנה אכתי צריך עיון דלתוספות הוה ליה ספק ספיקא, דילמא יש ברירה דהוה ספיקא דדינא אי יש ברירה או לא, ואף אם תמצי לומר דאין ברירה אכתי יש לומר דילמא הגיע לכל אחד ואחד חלקו.

אמנם בשאגת אריה (ס"ז) כתב דבכהאי גוונא לאו ספק ספיקא הוי דשני הספיקות הוה חד ספק, דאם אתה אומר ספק דילמא יש ברירה ושרי על כרחך טעמא דשרי משום דכיון דיש ברירה אמרינן דלכל חד הגיע חלקו, ואם כן אי אפשר לך לומר אם תמצי לומר אין ברירה דילמא הגיע לכל חד חלקו דהיינו הך, ועל כרחך צריך אתה לומר אם תמצי לומר אין ברירה ולא הגיע לכל חד חלקו, אם כן וודאי אסור כיון דלא הגיע לו חלקו. ולענין צריך עיון בזה.

ד. לפי זה ליישב שיטת הגר"א

הנה דעת הגר"א (ח"י"מ ס"י שמי"ז ס"ק ט"ו) דשיטת הרמב"ם דבספק

ספיקא מוציאין ממון, ומשום הכי אע"פ דבפשיעה בבעלים השומר פטור מלשלם, מכל מקום בספק אם חשיב פשיעה בבעלים, השומר חייב, דאיכא ספק ספיקא לחומרא, ספק אם פשיעה בבעלים פטור (שמסתפק בהכי בתוספות בבא מציעא צ"ה א') וגם ספק אם הכא חשיב פשיעה בבעלים.

ולכאורה תיקשי מספיקא דהגמרא (בבא בתרא פ"ג ב') בג' אילנות נטועים כשורה, האם קנה קרקע, או דילמא רק בבי' אילנות כחצובה, ופסק ברמב"ם (פכ"ד מהל' מכירה ה"ג) דמספק לא קנה קרקע, והרי גם בבי' אילנות הא דלא קנה קרקע הוה רק מספק, ואם כן איכא ספק ספיקא, ספק דבבי' אילנות קנה קרקע, וספק דהכא חשיב ג' אילנות, והרי להאמור בדעת הגר"א בספק ספיקא מוציאין ממון.

ולמה שכתב בשאגת אריה אתי שפיר, דהרי הכא נמי ב' הספיקות הוי שם אחד, דהרי להצד דבמכר ב' אילנות קנה קרקע, היינו אותו צד דחשיב ג' אילנות וקנה קרקע, דהוי אותו צד שהלוקח קנה קרקע.

אך צריך עיון אם הדבר מוסכם, דלכאורה יש לדון דבכהאי גוונא באמת הוה ספק ספיקא.

ה. שותפין שחלקו

הנה כתב בקיצור הלכות לתרומות ומעשרות (פ"י"ח אות ה') דבשותפין שחלקו, יש לחוש דמפריש מלקוח על שאינו לקוח, ותליא בפלוגתת רש"י ותוספות בגדר שותפות, דלרש"י הרי בכל גרגיר הוה לקוח בחלק ממנו, אמנם לתוספות דילמא החלק שמפריש ממנו אינו חלק שלו אלא הוה בו לקוח, וחלק השני הוה חלק שמעולם היה שלו. וכתב להחמיר לחוש כהתוספות.

[וסתם דאיירי בכל גוונא, בין קודם מירוח ובין לאחר מירוח. וצריך עיון דקודם מירוח לרוב הפוסקים לא הוה לקוח].

שותפין שנדרו זה מזה

הנה איתא במשנה בנדרים (מ"ה ב') השותפין שנדרו הנאה זה מזה, לתנא קמא השותפין אסורין ליכנס לחצר של השותפות, דאין ברירה וכל אחד מהם בשל חברו הוא נכנס, ולרבי אליעזר בן יעקב מותרין ליכנס, דיש ברירה וזה נכנס לתוך שלו וזה נכנס לתוך שלו.

והנה אמרינן דאע"פ דאנשים לא מקפידין על דריסת הרגל בחצר שלהם, ואיכא בזה ויתור, מכל מקום אם ויתור אסור במודר הנאה ואין ברירה, אם כן אסורין ליכנס לחצר.

[וכך הוא לתנא קמא, וגם לרבי אליעזר בן יעקב אם נימא דאין ברירה. דהנה קיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב דמותרין ליכנס, וטעמיה משום דיש ברירה. והקשו קמאי (ר"ן שם ד"ה ואיכא) הא קיימא לן דבדיני דאורייתא אין ברירה, והרי הכא איירי באיסור דאורייתא דנדרים. ותיירץ רבינו תם (בר"ן שם) דהכא הלכה כר' אליעזר בן יעקב דמותר ליכנס לחצר, ולא מטעמיה, דאיהו סבר דיש ברירה וויתור אסור במודר הנאה, ואנן סבירא לן דאין ברירה אבל עכ"פ סבירא לן דויתור מותר במודר הנאה, ושותפין מותרין על דריסת הרגל בחצר שלהם].

מעשה תיקשי, הא איסורא דויתור רק מדרבנן, (כמבואר ברשב"א נדרים שם, וברמב"ן בבא קמא הובא בשלמי נדרים, וביד רמא הובא בתשובות פני יהושע ח"י"מ ס"י צ"ה) והרי איכא ספק שמא אותו חלק שנכנס בו היה שלו מעולם, ואם כן נימא דספיקא דרבנן לקולא.

והנה קושיא זו היא דוקא לתוספות הנ"ל דבכל שותפות איכא ספק שמא אותו חלק הוא שלו מעולם, אמנם לרש"י לא קשה, דאין כאן ספק שזה שלו מעולם אלא ודאי דבכל חלק וחלק איכא שותפות. ויש לדון ליישב בכמה אנפי:

א. הולך בכל החצר

וכי תימא דאיירי דהולך בכל החצר, ואם כן ודאי נכנס בחלק שאינו שלו, אך לא משמע כן, דהרי אמרינן דאין להכנס לחצר כלל.

ב. ויתור אסור מן התורה

וכי תימא דתוספות בגיטין (שם) דסברי דבשותפות איכא ספק שמא אותו חלק הוא שלו מעולם, סברו כרמב"ם דויתור אסור מן התורה, כדדיק בקרן אורה (נדרים ל"ב ב') דכך הוי שיטת הרמב"ם.

אמנם אכתי לא יתיישב לדעת הרשב"א (גיטין שם) דסבירא ליה כותוספות בגיטין וגם סבירא ליה (נדרים שם) דויתור אסור רק מדרבנן.

כאסור דרבנן שנתערב עם היתר חד בחד, דאמרינן (שולחן ערוך יו"ד סי' קי"א) דתרווייהו אסורין משום איקבע איסורא, וטעמא דמילתא דאם נתיר חד נתיר גס השני והוה תרתי דסתרי.

ואם כן לדעת מקור חיים נתיישב קושין, דהא דחצר יש חלק שאסור עליו אלא דלא ידעין איו, ואם כן יש לאסור אף מקצת.

ז. יש לו מתירין

הנה אגב אורחא, כתב עוד במקור חיים, דלא אמרינן לקולא בדרבנן דילמא הגיע לו חלק המותר, דהא חזין (עירובין ל"ז ב') דבקנה עבדו ועבור עם הארץ, אינו יכול ליתן לו בלי לעשר, ולא אמרינן דילמא הגיע לו חלק שלו, אע"פ דהוה רק דמאי דרבנן.

ובמגן אלף דחה דהתם יש לו מתירין, ותליא בפלוגתא הגרע"א (תניינא סי' קכ"ח) וחזון איש (מעשרות סי' ז' ס"ק ט"ז) אם ספק טבל חשיבא יש לו מתירין, דהגרע"א סובר דאין לו מתירין, דהא מפסיד התרומות ומעשרות, משא"כ בחזון איש סובר דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי להצד דטבל לא מקרי הפסד, ולהצד דחולין באמת לא קא עביד מידי. ונראה כונתו דמכל מקום להצד דחולין הא דאינו אוכל התרומה אינו מצד הדין. [וכן מביא הגרע"א מהפלתו].

שומע מכלי זמר שנאסר

הנה יש לדון מהו בכגון השומע כלי זמר ואינו יודע כלל ששומע הקול מכלי שהוא שותף בו ושותפו אסור עליו הכלי בקונם. נמצא שנהנה מקונם בלא כוונה להשתמש בשותפות.

א. חייב להפרישו

הנה יש לדון האם יש חובה להפרישו מאיסורא, דהרי בשלמא אם היה משתמש בעצמו בהכלי, אם כן לרבי אליעזר בן יעקב אומרים דיש ברירה ומשתמש בחלק שלו בהשותפות, אמנם הכא הרי אינו מתכוון להשתמש בהשותפות, ואם כן נימא דנהנה מחלקו של חבירו ואסור מחמת הקונם.

ב. אינו חייב להפרישו

או דילמא נימא דאינו חייב להפרישו, דגם בכהאי גוונא חייל כאן דינא דרבי אליעזר בן יעקב דיש ברירה, דאמרינן דיש ברירה דעכשיו הוא זמנו להשתמש בהכלי.

ג. נראה יותר לקולא

היה נראה יותר להצד שאסור, כיון דאינו משתמש בהחפץ רק שומע הקול, ואם כן ליכא למימר דינא דברירה. אך באמת נראה יותר לקולא, דאף הנה חשיבא שימוש. וצריך תלמוד.

עניני שבת

ב. חלק מהזכוי בטעות

וכי תימא דאם היה יודע לא היה מזכר הכל אלא משייר לעצמו ונמצא דחלק מהזכוי בטעות, וממילא נשאר חלק מהחלה לעצמו. אך צריך עיון אם אמרינן לה, והרי אם היה משאיר החלה בדירתו בשעת כניסת השבת הוה שפיר דמי. אלא נימא דכיון דדעתו היתה שהחלה תהא אצל החמות שוב חוזר להיות מקח טעות.

אך צריך עיון אם מבטלינן בכהאי גוונא משום מקח טעות. וכן צריך עיון אם מבטלינן רק לחצאין.

ג. מזכה לכל מי שצריך

עוד יש למידן קצת, דהנה היכא שאומר שזוכה לכל מי שצריך, אף שלפי דעתו לא צריך לפלוני כי סבור שלא יהא בשבת בבנין ואשתכח שהיה בשבת בבנין, יש לומר דמועיל, דהרי קאמר לכל מי שצריך, ואם כן יש לומר דאם היה יודע דצריך לעצמו היה משייר ואם כן נכלל בזה באומרו שזוכה לכל מי שצריך. אך כל סברות אלו צריכים ראיה גדולה.

ג. דבר שיש לו מתירין

וכי תימא דאסור מפאת דהוי דבר שיש לו מתירין, דבכהאי גוונא אמרינן דספק דרבנן לחומרא, אך התינח אם איירי בנודר, אך לגיסא בגמרא (נדרים נ"ו א') דאיירי בנודר, נמצא דאין לו מתירין, כמו שכתב הגרע"א (קמא סי' ס"ה) בשם תשובות מהרי"ט (ח"א סי' ה') באחד שהדיר חבירו מנכסיו ונתערב, דאמרינן דבטל ברוב ולא חשיב הנדר דבר שיש לו מתירין להמודר, מכיון דהמודר אינו יכול לישאל עליו ולא מקרי נדרים דבר שיש לו מתירין רק לנודר עצמו.

ד. מיתסר בשאר פעולות דספיקא דאורייתא

אולי נימא דכיון דמיתסר בשאר פעולות בחצר דאינם ויתור מפאת ספיקא דאורייתא דאיסור נדר, מיתסר נמי בויתור [כגון ליכנס לחצר], אע"פ דויתור הוה רק איסור דרבנן.

אך הא חזין בשיטת רבי אליעזר בן יעקב דלא אמרינן הכי, דהנה ברשב"א ורמב"ן ורמה (נדרים מ"ו ב') תירצו הך דרבי אליעזר בן יעקב, דאע"פ דקיימא לן דאין ברירה בדיני דאורייתא, מכל מקום קיימא לן כרבי אליעזר בן יעקב דמותר להכנס להחצר, מכיון דהכא הוה רק דיני דרבנן, דויתור אסור רק מדרבנן ובדיני דרבנן אמרינן ברירה, אע"פ דלענין מילי דאורייתא לא הוה שרינן. ואולי יש לחלק.

ה. עיקרו דאורייתא

עוד יש לדון דויתור הוי עיקרו דאורייתא, [א"ה. דהוה חומרא באיסור נדר דאורייתא], ואזלינן בספיקו לחומרא.

אך צריך ראיה, והרי אי נימא כדברי הר"ן (פ"ג דגיטין) דטעמא דיש ברירה בדיני דרבנן היינו מפאת דספיקא דרבנן לקולא, הרי איתא ברמב"ן רמ"ה ורשב"א הנ"ל דבויתור יש ברירה מכיון דהוה רק איסור דרבנן, אם כן חזין דאזלינן בספק ויתור לקולא. אך לא אדע מהו שיטת הרמב"ן רמ"ה ורשב"א בטעמא אמאי בדיני דרבנן יש ברירה.

ו. פלוגתא שאגת אריה ומקור חיים

יש ליישב קושין, דהנה דן בשאגת אריה (סי' צ"ז) בשותפות ישראל ועכו"ם בחמץ שעבר עליו הפסח, וחלק הנכרי מותר וחלק הישראל אסור, והנה מה שלקח הנכרי ודאי מותר דיש ברירה בדרבנן לקולא, ואמרינן דהגיע לנכרי החלק שלו שמותר בהנאה.

וכתב בשאגת אריה דגם מה שלקח הישראל מותר, דבדיני דרבנן אזלינן בכל גווני לקולא, ואמרינן גם לאידך גיסא דלקולא אין ברירה, והגיע לחלק הישראל החלק של הנכרי שמותר בהנאה.

והיינו לשיטת תוספות דבכל שותפות איכא ספק של מי החלק, ואמרינן ספק דרבנן לקולא, אמנם לשיטת רש"י אינו כן, דהרי בכל חלק וחלק הא מעורב חלק הישראל.

אמנם במקור חיים (סי' תמ"ח ביאורים סק"ב) כתב דאינו כן, דהרי ידעין דיש כאן חלק ישראל שאסור וחלק נכרי שמותר, והוה ליה

זיכה כל העירובי חצרות

עובדא הוה באחד שזיכה חלה לעירובי חצירות לכל זיירי הבנין, ותמיד היה מזכה כל החלה לכל הזיירים של הבנין, [דהרי אם זייר אחד אין לו חלק בהעירוב, אם כן לא מהני העירוב לכולם], ואע"פ דלדידיה אין חלק בעירוב, הא קיימא לן (שולחן ערוך סי' שס"ו סע' ג') דבית שמניחין בו את העירוב אין צריך ליתן פת.

והנה בפעם הזה התארח אצל חמותו הדרה באותו בנין והוריד אליה את כל המאכלים וגם את החלה של העירוב.

והשתא יש לעיין אי מהני, דנמצא דאין העירוב של כולם כיון שאיהו לא שייר לעצמו ואין העירוב בביתו.

א. חלה אחרת

וכי תימא דמהני מה שהיה לו חלה אחרת באותה דירה, אך הא לא התכוין בהעירובי חצירות לעצמו, וגם לא היתה העירוב באותה חלה, ואם כן לכאורה לאו שפיר דמי.

ניתן לקבל מידי שבוע

את הגליון במייל:

L5703949@gmail.com

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

פרשת בחוקתי

בדין אין מלינים את המת בירושלים

איסור הלנת המת בירושלים - גם כאשר כבודו להלינו

א] בקללות שפרשת בחוקתי, נאמר (כו, כה) 'ושלחתי דבר בתוכם, ונתתם ביד אויב', ובפשטות אינו מבואר מה השייכות בין הדבר שיהיה בתוכם לזה שיינתנו ביד אויב. וביאר רש"י ומקורו בתו"כ 'ושלחתי דבר בתוכם - ועל ידי הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם, לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת לקברו, נתנים ביד אויב'.

והנה בגמרא בב"ק (פב, ב) אמרין שאין מלינים את המת בירושלים - גמרא. ובשיטה מקובצת (שם) הקשה 'ומאי אירא ירושלים, והרי הלכה רווחת שאסור להלין את המת, והמלין את מתו עובר בלאו שנאמר וכו' כדאיתא בפרק אלו מגלחין, ועוד מאי קאמר ואין מלינין בה את המת - גמרא, ופירש רש"י מסורת בידנו ואין טעם לדבר, ומאי גמרא דקאמר הא קרא הוא וכדאמרין. ושמא יש לומר דבירושלים אין מלינין ואפילו לכבודו דאלו בעלמא לכבודו מותר, עכ"ד.

ועל דרך זה כתב הכלי חמדה (על הפרשה) ליישב את דברי התו"כ הנ"ל, דלכאורה יל"ע בדבריו למה הוצרך להעמיד את הפסוק בירושלים משום שאין מלינים את המת בירושלים, הא תיפוק ליה שיש איסור דאורייתא בכל מקום להלין את המת.

ולפי השיטה כתב הכלי חמדה ליישב, דודאי איירי הכא שלא היו יודעים שהגויים אורבים להם מבחוץ, שאל"כ הרי זה פקוח נפש גמור ובוודאי שלא היו יוצאים לקברו חוץ לירושלים, אלא שהיה להם רק חשש רחוק שמא יפלו ביד האויבים שבחוץ, ובמצב כזה לא שייך לאסור מחמת האיסור דאורייתא להלין את המת, שכיון שיש חשש שהמת יתבזה, בזה כבוד המת הוא להלינו בעיר ולא להוציאו, ולכן בכל המקומות היו מלינים את המת, ורק בירושלים שנאמר דין מיוחד משום קדושת ירושלים שלא להלין את המת, א"כ דין זה הוא אפילו כשיש ביזיון למת כאשר מוצאים אותו ואין מלינים אותו, ולפיכך בירושלים היו מוציאים את המת גם כשהיה להם חשש שהאויב אורב להם בחוץ, ואז היו ניתנים ביד אויב.

והנה ברש"י בב"ק (שם) כתב 'אין מלינין בה את המת - מת בה אדם באותו היום קוברים אותו מיד'. ומשמע מדברי רש"י שהאיסור להלין את המת בירושלים אינו דין רק שלא להשאירו לילה, אלא וכלשון רש"י 'שבאותו היום קוברים אותו מיד', היינו שגם בתוך אותו היום ממהרים בקבורתו שלא להתעכב. ויש להתבונן מה המקור לדין זה, ומה הכריח את רש"י לחדש שיש דין למהר בקבורה ולקברו מיד.

וכתב הכלי חמדה שרש"י בדבריו בא לתרץ את הקושיא של השיטה, מה נתחדש בירושלים יותר מכל מקום שיש איסור דאורייתא להלין את המת, ולזה חידש רש"י שבירושלים יש הלכה מיוחדת למהר בקבורתו ושלא להמתין עד הלילה, וזהו חידוש שלא נאמר מצד הלאו של כל תלין והעשה של קבור תקברנו, שהלאו והעשה מדברים על הדין להלין את המת בלילה, אך הדין למהר לקברו מבעוד יום, הוא חידוש מיוחד שנאמר רק בירושלים.

איסור להלין את המת בירושלים - חיוב לקברו מחוץ לירושלים דווקא

ב] אלא שהקשה בכלי חמדה למה הוצרכו בירושלים להסתכן ולהיכנס לספק פקו"נ, הרי היו יכולים לקבור אותו בירושלים, ואע"פ

שבשיטה מקובצת (שם) הביא מהאבות דר"נ שאין קוברים את המת בירושלים חוץ ממלכי בית דוד בלבד, מ"מ היו יכולים לקבור אותם ע"מ לפנותם אחר המלחמה שהרי זו קבורה זמנית, ולמה הוצרכו להסתכן כדי לא להלין את המת בירושלים, ועוד הקשה שהרי לשיטת ר"ח יוצאים ידי חובת קבורה מדאורייתא גם כשמניחים אותו בארון, והדין קבורה בארץ הוא דרבנן, וא"כ למה לא היו מניחים אותו בארון.

וכתב לחדש, שגם זה בכלל עיקר ההלכה שנתחדש שאסור להלין את המת בירושלים, היינו שבשאר המקומות האיסור הוא להלין את המת, ובוזה שפיר ניתן לקבור אותו גם באופנים האלו, אך בהלכה שאין מלינים את המת בירושלים נאמר שלא להשהות את המת כלל בירושלים, ואף לא לקברו באופנים הנ"ל, והרי גם ההלכה שאין בית קברות בירושלים שייך הוא לקדושתה וכבודה המיוחדת של ירושלים, ולפיכך בירושלים נאמר שאסור להשהות את המת בכל גווי.

ולפי דברי האבות דר"נ אפשר לבאר עוד בדברי רש"י והתו"כ, שמא שהיו מוציאים את המת מירושלים, לא היה זה משום האיסור להלין את המת, שהרי לזה ניתן להניחו בארון או לקברו לזמן ובתנאי שיוכלו להוציאו אחר המלחמה, אלא שמפני קדושת ירושלים נאמר שאסור לעשות בה בית קברות בכל גווי, ולכן אסור לקבור שם את המת גם באופנים הללו, וא"כ מחמת שלא היה להם אפשרות קבורה בירושלים היו מוכרחים להוציא את המת לקברו מחוץ לירושלים [ועי' בזה עוד להלן (אות ה)].

ובעיקר הדבר שאין קוברים את המת בירושלים, כתב הכ"ח בשם גיסו לבאר את הענין, דהא קיי"ל (ב"ק פב, ב) שירושלים לא נתחלקה לשבטים וכנ"ל, וא"כ כל חלק בירושלים שייך הוא לכל כלל ישראל, ולפ"ז מבואר שלפיכך אי אפשר לקבור את המת בירושלים, שכיון שיש לכל ישראל חלק בה א"כ צריך רשות מכל ישראל לקבור בה כל מת, וזהו שכתב האבות דר"נ שלא היו קוברים בירושלים רק את קברי המלכים, שזהו דין מיוחד השייך לכל כלל ישראל, ודו"ק.

אימתי עובר על איסור הלנת המת

ג] והנה בעיקר האיסור להלין את המת יש לדון אימתי עובר איסור זה, ולכאורה כיון שנאמר (דברים כא, כג) 'כי קבור תקברנו ביום ההוא', ובכל מקום הלילה הולך אחר היום שלאחריו, א"כ היה נראה שכל שהתחיל הלילה כבר עבר גם על כל תלין, וא"כ צ"ע דברי הכלי חמדה הנ"ל (אות א) שבעלמא האיסור להלין את המת הוא כשמלינו בלילה, ורק בירושלים נאמר דין לקברו באותו יום ולא להמתין ללילה.

אכן בספר פרדס יוסף (פרשת בשלה) הביא בשם הגאון בעל האבני נזר שכתב שאע"פ שבכל מקום היום הולך אחר הלילה שלפניו, מ"מ כיון שמצוות קבורת מת נלמד מעגלה ערופה, ובעגלה ערופה כפרה כתיב בה כקדשים, ובקדשים הלילה הולך אחר היום שלפניו, א"כ ה"ה הכא הלילה הולך אחר היום שלפניו, והיינו שלא עובר את הלאו והעשה אלא רק כשלא קבר כל הלילה [וכ"ה בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' שי"א) והובא בפתחי תשובה (יו"ד סי' שני"א סק"א), ועי' בזה בשו"ת דובב מיישרים שיובא בסמוך].

ובזה מבואר דברי הכלי חמדה הנ"ל בביאור דברי רש"י בב"ק, שמחמת הלאו של כל תלין אינו עובר אלא כששונה מלקבור אותו כל הלילה שלאחריו, ורק בהלכה של אין מלינים את המת בירושלים נאמר לקבור באותו היום עצמו. ואע"פ שבדין קבורה נאמר שהלילה הולך אחר

עליו על מה שלא קברו ביום ואע"פ שלא לן כל הלילה וכש"כ הכלי חמדה, או שעובר גם בלינת חלק מהלילה וכש"כ הדובב מישרים.

טעם שישראל נכנסים לסכנה להוציא מתייהם מירושלים

ה' והנה בגוף דברי התו"כ ורש"י שביארו ש'על ידי הדבר ונתתם ביד האויבים הצרים עליכם, לפי שאין מלינים את המת בירושלים, וכשהם מוציאים את המת לקברו, נתנים ביד אויב', ראיתי בספר טעם ודעת שכתב שלכאורה תמוה הרי פסוק זה נאמר בתוכחה, כשישראל רח"ל עוברים על רצונו של מקום, והיאך מוסרים נפשם על ההלכה שלא לקבור את המת בירושלים, [ולעיל (אות ב) כבר עמדנו בזה שהרי אפילו בחשש של ספק פקו"נ אסור להסתכן].

וכתב לבאר שזהו חלק מהתוכחה, שאפילו כשעונשי השם באים על ישראל, תולים את זה במקרה, ולכן היו בונים לעניין של פקו"נ, וכיון שבית הקברות מחוץ לעיר, היו יוצאים לקבור המת חוץ לעיר כמו בעת שלום, וסומכים על זה שיד הגורל לא תפגע בהם, וזו דרך הרשעים שרואים בהנהגת הטבע מזל וגורל, ולכן אף כשהאויב נמצא סמוך, ממשיכים להכביד את לבם לראות את דרכי העולם כטבע.

והנה לפ"ז מה שעשו כן, לא היה זה מצד הדין, אלא לפי שהמשיכו ללכת עם הקב"ה בקרי, שראו את הכל כטבע ואמרו שכל הצרות מקרה הוא, ולא הבינו שיש כאן עונש, וכמ"ש הרמב"ם (ריש הלכות תענית) 'אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקרי, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות, הוא שכתוב בתורה והלכתם עמי בקרי והלכתי עמכם בחמת קרי, כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו וכו'.

וראה בחידושי מרן רי"ז על התורה (פ' בא) שביאר ע"פ דברי הרמב"ם מה שבמכת ארבה כתיב (שמות י' ג) 'עד מתי מאנת לענות מפני שלח עמי ויעבדוני', ואילו ובכל המכות לא מצינו אלא 'שלח עמי', ולא מצינו הלשון של 'עד מתי מאנת', ולכאורה צ"ב מדוע רק כאן במכת ארבה התווסף הלשון 'עד מתי מאנת'.

וביאר ע"פ דברי הרמב"ם הנ"ל, שעל זה גופא מגיע העונש, על שהולכים בקרי ואין חוזרים בתשובה אחר הצרות, וזהו שאמר משה לפרעה שעל זה גופא אתה נענש עכשיו, היינו על מיאונך לענות מפני ה', אחרי כל המכות האלה שכבר הגיעו אליך, וזהו 'עד מתי מאנת' היינו שמשה התרה בו שיקבל עונש על חטא זה עצמו של הליכה בקרי, ודו"ק.

ומעתה נראה בכוונת רש"י שהוציאו את המת לפי שאין מלינים את המת בירושלים, שהסיבה שהוציאו את המת חוץ לירושלים לא היה משום איסור הלנת המת, אלא מחמת שלא היה בית הקברות בירושלים וכמבואר באבות דר"נ וכו"ל, לפיכך תמיד היו מוצאים את המת מירושלים, אבל מה שעשו כן לא היה ע"פ דין, אלא אדרבה מחמת שהמשיכו ללכת בקרי. ולפ"ז לא שייך להקשות למה הוצרך רש"י לפרש שעשו כן משום שלא היו מלינים את המת בירושלים ותיפוק ליה משום שאיסור בל תלין שנאמר בכל מקום, שהרי כאן מדובר שעשו כן כנגד רצונו של מקום.

היום שלפניו, שמא בהלכה זו שאינה משום עצם דין קבורה אלא משום קדושת ירושלים וכו"ל, בזה הלילה שייך ליום שלאחריו וכשאר דיני התורה, וע"י.

והנה בסוגיא בב"מ (ק, ב) גבי האיסור להלין שכר שכיר, איתא, שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע, יצא ביום גובה כל היום, יצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום. וכתבו תוס' שהטעם שביצא בלילה גובה כל הלילה וכל היום שלאחריו, משום ש'לינה' משמע כל הלילה, וכשסיים עבודתו באמצע הלילה, כיון שהתשלום על השכירות לא לן כל הלילה, אינו עובר 'בבל תלין' בעמוד השחר אלא רק אחר שעבר היום. והקשו בתוס' אמאי גבי לאו דלא ילין חלב חגי עד בוקר (שמות כג, יח) עובר בעמוד השחר שאם העלה אימורים על גבי המזבח בתחילת הלילה והורידן לפני עמוד השחר נפסלין בלינה כמבואר בזבחים (פו, א), ואע"פ שלא היו כל הלילה על המזבח.

וכתבו ליישב ד'מפני שהן ראויין להקריב בתחילת הלילה קרינא ביה לינה אפילו בעמוד השחר', אלא שכתבו דזה דוחק, ועוד שבזבחים (כ, ב) משמע גבי קידוש ידים ורגלים ומי כיוור, שעמוד השחר פוסל בלינה אפילו לא התחיל לינה אלא לאחר תחילת הלילה, והתוס' נשארו בצ"ע.

ואולם בגבורת ארי ביומא (כט, ב) כתב שהאמת היא כפי שהוכיח התוס' מהסוגיא בב"מ ש'לינה' משמע רק כשעבר עליו כל הלילה וכפי המבואר בסוגיא שם, וגם בלינה דקדשים אם לא התקדשו קודם תחילת הלילה, בעמוד השחר אין הלינה פוסלת מדאורייתא, לפי שאין לינה אלא בכל הלילה וכו"ל, ומה שמבואר בזבחים שנפסלו גם כשלא היה זה כל הלילה, הוא דין דרבנן ע"ש.

וראיתי בשו"ת דובר מישרים (ח"א סי' ק"ב) שכתב שלפי המבואר בסוגיא בב"מ וכפי שביאר תוס' שלינה משמע כל הלילה, ובפרט לפי דברי הגבורת ארי שדין זה נאמר בכל מקום וגם בקדשים, א"כ מיושב קושית השטמ"ק הנ"ל מה החידוש שנאמר באיסור להלין את המת בירושלים, דלפי המבואר נמצא שאיסור 'להלין' הוא רק כשמלין כל הלילה, ואילו בירושלים נתחדש עוד שאפילו מקצת הלילה גם אסור להלין.

האם איסור בל תלין הוא על כל לילה ולילה

ד' ואפשר ליישב קושית השטמ"ק בעוד דרך, דהנה בשא"ג (החדשות סי' ו' אות ב) כתב לחקור אם נאנסו ולא קברו את המת, האם עובר בכל לילה ולילה על הלאו של בל תלין, או דילמא שאין עוברים אלא על הלילה הראשון בלבד, שהאיסור הוא בהלנת המת, ואין עובר איסור נוסף על מה שהמאריך בלינתו.

והנה אם נקוט שיש לאו רק ביום הראשון ואח"כ שוב אינו עובר עליו, א"כ אפשר ליישב שכל זה לגבי האיסור בל תלין, משא"כ לגבי הדין שנאמר בירושלים שאין מלינים שהוא דין שנאמר משום קדושת ירושלים, א"כ אפשר שאיסור זה נאמר על כל לילה שהוא מלין את המת בירושלים, וזהו החידוש המיוחד שנתחדש באיסור להלין את המת בירושלים.

ואולם לפי מה שהסיק השא"ג שגם בכל מקום עובר על איסור בל תלין בכל יום, והוכיח כן מהגמרא בב"מ ע"ש בדבריו, א"כ בהכרח צריך לומר כנ"ל, שהחידוש בבל תלין שהתחדש בירושלים שעובר

לע"נ

הרה"צ שמואל חיים ב"ר משה נתן נטע הלוי זצ"ל

ורעייתו

מרת חיה טרילע ב"ר אהרן שמואל ע"ה

נלב"ע כ"ב באייר

ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ

מרת מרים יטל ב"ר משה הלוי ע"ה

נלב"ע כ"ה באייר

ת.נ.צ.ב.ה.

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 247
איר תש"פ

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

25-35 ס"מ. לכן אם הוא בולט 25 ס"מ זה רק ג' טפחים לשיעור רח"נ, ופחות מג' לשיעור חזו"א. אבל אם הוא בולט 35, יש בו ד' לשיעור רח"נ, וג' לשיעור חזו"א, ונכון להזיז אותו שיהיה יותר לכיוון חוץ.

צורת הפתח על שתי הצורות ועל קיר נמוך

דין נוסף שיש לדון בצורת הפתח זו, שהיא מתחילה בחצר א' וממשיכה לחצר ב', והחוט עובר על קיר נמוך שבין החצרות, האם הקיר הזה עושה בעיה, והאם אין חיסרון בכך שהיא עוברת על שתי רשויות. והנה גובה הקיר במקרה זה, הוא בערך ד' טפחים. ההוראה המקובלת מרבני העירובים היא, שאם הקיר נמוך מ"ז טפחים, מחלק את המקום, ולכן אין בעיה בצורת הפתח. [ויש חוששים באופן שהקרקע של חצר א' גבוהה ג' טפחים מחצר ב']. כמו כן אין חיסרון שחצי מהפתח בחצר א' וחצי בחצר ב', כי שינוי הבעלות אינו מעכב, ובסה"כ זה מחיצה להקיף את שתי החצרות יחד, ולעשות את החצר לרשות היחיד אחת. לאחר מכן צריך לזכות פת ולשתף ביניהם, אבל בנוגע לדין רה"ו אין שום הבדל של בעלות.

לחי צר וקטן ביותר, ודין צוה"פ מעמודי הבנין

במקום אחר היה אברך שעשה לחי צר וקצר במיוחד. מתחת הבנין שלו מתקיימים מנינים, והרחבה והחצר אינה מוקפת בצורה מושלמת, לכן הוא רצה לפחות לסדר לעצמו, את המקום

שמתחת הבנין, שיהיה מותר להביא דברים מהבית למקום זה, ויוכל לעמוד שם בזמן התפילה. השאלה שנשאלה האם אפשר שעמודי הבנין והתקרה יחשבו צורת הפתח.

בענין זה יש מחלוקת המשנ"ב והחזו"א. מדברי המשנ"ב (סו"ס שמ"ו) מבואר שאם יש שני עמודים צמוד לשפת התקרה, אפשר להחשיב את התקרה כמשקוף. והחזו"א (סי' קי"א סק"ה) חולק וסובר שהתקרה שהיא שווה עם הרשות [המקום המוקף לעירוב]. אינו יכול להיות המשקוף, אלא צריך שהמשקוף יבלוט מעט כלפי מטה, לחלל הפתח. ולפ"ז בבנינים

שיש קורת בטון שיוצרת וכולטת מהתקרה כלפי מטה, הרי היא כשרה להחשב משקוף. בדרך כלל לא כל העמודים שסביב התקרה בנויים בצורה כזו, אך עכ"פ החלקים שבנויים בצורה זו נחשבים לצורת הפתח, ומספיק להשלים את השאר. כמובן שכל זה בתנאי שהעמודים צמודים לקורת הבטון, בצורה שאפשר להחשיב את הקורה ממשכה ויושבת על העמודים, [ועי' חזו"א סי' ע' ס"ק בדין מן הצד ביציקת אבן]. אבל בבנין הנ"ל היה בקצה הבנין קורת בטון שיוצרת מהתקרה, אלא שהעמוד היה מחוץ לרווח הקורה, ולא היה מקביל לקורה, [כי העמוד שהיה ישיבה עליו היה שווה עם הקיר, ואם העמוד אינו בולט מהקיר אינו כשר לשמש עמוד או לחי של צורת הפתח]. ולכן לא היה לו עמוד שיעמוד תחת הקורה. אותו אברך חיפש פתרון של לחי מיוחד, שלא יפריע לשכנים ויתחבר בלי ברגים, כי לא רצה לחזור בקיר הבנין, כעבור כמה דקות הוא הגיע עם חתיכה של מקל מטאטא, שאורכה 80 ס"מ בלבד, והדביק אותה לפינת הקיר בצורה מסוימת מאוד, שיהיה כשר גם לרח"נ וגם לחזו"א, מתחתיו עד לקרקע יהיה פחות מג' טפחים גם לרח"נ עד 22 ס"מ, ושגבהו יהיה [ביחד עם הרווח הנ"ל שהוא לבד] שיעור "טפחים גם לחזו"א, שהם 400 ס"מ. [כמו כן היה צריך להקפיד שהמקל יבלוט מהקיר, כדי שלא יהיה אחורי הכותל וכנ"ל, וכן שלא יהיה יותר בפנים על הקיר, כי אז לא יהיה תחת הקורה שבתקרה. אלא צריך שיהיה בדיוק בפניה, וכן צריך שהדבקה תהיה בבחינת ראוי להעמיד דלת (עי' סי' שס"ב סי"א). ואכמ"ל].

עמוד בנין עם הרחבה לחיזוק העמוד

אגב שהזכרנו את דין עמודי הבנין, נציין שאלה שרבים שואלים, האם מועיל לקשור חוט לעמודים וזהו. התשובה היא לא, כי החוט יהיה תמיד מהצד של העמוד, אין אפשרות לקשור את החוט מעל העמוד כי עליו יושבת התקרה, ולכן אינו כשר, עד שיעמיד עמודים אחרים או לחיים מתחת כל חוט וחוט.

מאות עירובים הוקמו בשבועיים אלו!

דבר נדיר ביותר אירע בימים אלו, בעקבות מגיפת הקורונה, מאות עירובים הוקמו בשבועות אלו ברחבי הארץ והעולם! על ידי יהודים יקרים שעושים מניין תפילה בחצרות של הבתים ובתי הכנסת, וצריכים לקחת בשבת חפצים, סידורים וחומשים, כסאות וממחטות, לטח הפתוח, כל דבר כזה יש בו דין טלטול, צריך שיהיה עירוב, ולא סתם עירוב אלא עירוב שאפשר לסמוך עליו. לא בכל מקום יש עירוב מהודר, ולא בכל מקום שאומרים שיש עירוב זה עירוב כשר, לצערנו יש הרבה מגבלות שלא מאפשרות להדר בעשיית העירובים הכלליים, ולא בכל מקום הבדק ידע לשים לב לכל הפרטים ההלכתיים, דבר אחד קטן יכול לפסול את כל העירוב!

משום כך רבים יצאו בערב שבת להתקין עירובים בעצמם, לפי מיטב ידיעותיהם, וביקשו ממוקד העירוב ומשאר העוסקים במלאכת הקודש, שידריכו אותם מה לעשות ואיך לעשות. הם קראו לת"ח מהשכונה, וביקשו שיבוא עם מסכה, והם יעמדו רחוק ממנו שני מטרים, העיקר שהם יקבלו הדרכה והוראה, כדי שידעו לעשות את העירוב כהלכה, שח"ו לא תהיה טעות, הרי כשרות של עירוב זו אחריות.

הרבה קרשים זרוקים, הפכו לחפצי מצוה, ללחיים של עירוב, ולגדרות של רשות היחיד. חוטים ואזיקונים הפכו לאחד ממוצרי הקורונה. בכל מנין נמצא מישהו שדואג לספר תורה, ומישהו שדואג לעירוב פרטי ברחבה. אלפי יהודים התפללו בהלכות העירוב והטלטול, גם אחרי שעשו את העירוב ניגשו אנשים לשאול ולהעיר, והוסיפו בליבון ההלכה. ההלכות שעד כה היו נחשבות למצוות נדירות, הפכו פתאום למוצר מבוקש, ללא חוסר באספקה, כי טוב סחרה מכל סחורה. אין ספק שזו זכות גדולה לעם ישראל, שגם במצבים דחוקים וקשים כאלו, משקיעים זמן ומאמץ רב כדי להקפיד על מלאכת הוצאה. גם במקום כמו חצר שהטלטול ודאי רק מדרבנן, חובה רבה היא להיזהר שלא לטלטל שום דבר. וגם במקום שכבר יש עירוב בשכונה, בכל זאת יש הידור וחשיבות גדולה, שלא לטלטל ברחובות הקריה.

במאמר המוסגר, יש לציין ולעורר שימת לב לדבר חשוב, שתמיד הרבה אנשים חושבים ש"כולם מטלטלים". כעת מתברר שהרבה מאוד מהציבור נמנע כל השנה מלטלטל ברחובות העיר, למרות שאנו לא שמים לב לכך, ואשריכם ישראל שמדקדקים ומהדרים גם במלאכת הוצאה וטלטול, אע"פ שקשה יותר להימנע ממנה.

אילתורים מגוונים ויצירות מתוחכמות של הציבור

מעניין מאוד לראות את האילתורים והמקוריות של כל אחד ואחד, ליצור את המחיצות, לבנות את הלחיים, לקשור את החוטים. אפשר לעשות ספר מהדברים האלו לבד. אנו בטוחים שכל אחד מהקוראים נתקל בכמה מהם. אלא שקוראי העלונים שכבר רכשו ידע רב בהלכות, הבחינו בדברים שאינם כשרה, העירו, שאלו, ולימדו את הסובבים אותם, ובכך זכו גם בלימוד ההלכה לרבים, וגם ב"תיקוני עירובין" כפשוטו.

הנה אחד מהלחיים שעשו אברכים בבני ברק, מלוח ששימש להודעה על חסימת כביש לארוע כלשהו, מצאו אותו זרוק, וקשרו אותו לצינור ביוב שעומד בצידי הבנין. את החוט קשרו בגובה הצינור מהצד שלו, וממילא ודאי שהחוט עובר מעל הלחי. מה עוד יכול להיות בעיה. הם קראו לאחד העוסקים בעירוב שיבוא ויבדוק, אולי יש משהו שלא חשבו עליו. האברכים המתנינו לבדוק עטורים במסכות, כל אחד רחוק מתבירו כפי הכללים, וכך עברו מסביב לחצר, ובדקו ודנו בהלכה. היו שם הרבה נידונים מורכבים דיני פי

תקרה ועומד מרובה, שאין באפשרותנו להעלות אותם כאן על הכתב, אבל נביא דבר אחד שהיה לדון בלחי הנ"ל, שהוא רחב מאוד, ונוהגים להקפיד שהלחי לא יהיה רחב יותר מיד. הבדוק מדד בעזרת מכשיר [הבקבוק והמחט] היכן עובר החוט, ואמר להם שהדבר תלוי בשיעורים השונים. מקור ההלכה הוא מדברי החזון איש (סי' ע' ס"ק י"ח בהערה) שלא יבלוט מכנגד החוט ולפנים ג' או ד' טפחים, משום דאפשר שהוא כפתחי שימאי, [שאין זה צורה תקינה של פתח, כאשר העמוד רחב הרבה יותר מהמשקוף]. והרי הלחי הזה רחב כ 60 ס"מ, והחוט מכונן קרוב לאמצע שלו, א"כ הלחי בולט מהחוט

יש ללמד יותר את העם, מהו טלטול האסור במקום שאין עירוב, וכמה חשוב להיזהר על מעשינו, שלא ניכשל ח"ו בטלטול האסור. דברים אלו נוגעים בתקופה זו לכל הציבור, גם למדקדקים שתמיד נזהרים שלא לטלטל שום דבר מחוץ לביתם, ואינם מקילים לסמוך על העירובים המצויים כיום, כי יש בהם הרבה קולות, ולפעמים גם הממונה על העירוב אינו בקי מספיק בפרטים שמעכבים את כשרות העירוב. אבל בתקופה זו של מגיפת הקורונה שלצערינו נמנע מאיתנו להתפלל בבתי הכנסת, והתפילות מתקיימות בחצרות ובמקומות פתוחים, ומתוכם יש מקומות שאסור לטלטל בהם מעיקר הדין, ויש מקומות שדינם תלוי במחלוקת, לכן צריך לדעת היטב מה מותר לטלטל ומה אסור, ואיזה פעולה נחשבת הוצאה מרשות לרשות. לתועלת הענין נעמוד כאן על כמה דוגמאות של שאלות שהגיעו למועד העירוב, וחלקם ביארנו בהרחבה גם בשיעורים היומיים בטלפון.

שאלות רבות שמתעוררות בתפילה במקום ללא עירוב

שאלה ששאלו כמה פעמים ממקומות שונים, שעושים מנין בחצרות וחלק מהחצרות אינן מוקפות דין, ולכן כדי שיהיה לאדם סידור וחומש, הפתרון הוא כפי שבארנו בעלון הקודם, לקחת את הסידור והחומש לפני שבת, ולהניחם [בתוך שקית] במקום שבו הוא אמור לעמוד מחר להתפלל, באופן שלא יצטרך להזיז את הסידור ד' אמות מהמקום שבו הונה. ואם אינו מוציא מהד' אמות, מותר להשתמש ולזוז מעט, להרים ולהניח, אפילו במקום שהוא רשות הרבים מן התורה. וכך עושים הרבה אנשים שנהגים לטלטל, כאשר המקום אינו בעירוב מהודר. אבל יש דברים שאסור להעביר גם בתוך ד' אמות, כגון כאשר עומד ברחוב ליד גדר של חצר, ולחצר הוא יש גדרות כשרות, כלומר שהיא רשות הרבים, ומניח את הסידור בתוך החצר, או מחביא בתוך החצר ובשבת מוציא ממנה לחוץ, יש בזה איסור הוצאה מרשות לרשות, שהוא נאסר גם בתוך ד' אמות, ואפילו בלי לזוז ברגליו אם מעביר מרשות לרשות.

לפי כללים אלו מתעוררות שאלות רבות מעשיות לכל מי שמתבונן במעשיו בזמנים אלו, האם מותר להניח את הסידור על כל מיני מקומות, והדינים משתנים מאוד לפי ההגדרה ההלכתית של המקום שהוא עומד בו. כמו כן כשיש שתי חצרות סגורות כל אחת בפני עצמה מה מותר להעביר מחצר לחצר, ומתי יכולים לערב יחד. בימים אלו מתעוררות שאלות גם בסעיפים שתמיד היו נראים רחוקים מהמציאות, ורבים היו מדלגים עליהם, כעת צריכים לחזור וללמוד אותם בעין כדי לדעת לענות נכון למגוון השאלות.

הנחת סידור וחומש על הגדר בשעת התפילה

והנה בענין הנחת הסידור על הגדר, יש להבדיל בין המקרים דלהלן. באופן שהאדם עומד ברחוב, ודינו של הרחוב יש אומרים שדינו ככרמלית, ויש אומרים שהוא רשות הרבים, [תלוי במחלוקת אם יש רשות הרבים כשאין שישים ריבוא]. והגדר גבוהה י' טפחים ויש בה רוחב ד' על ד' טפחים, הרי עליה נחשב רשות היחיד, כמו שכתב השו"ע (סי' שמ"ה ס"ב) שעומד גבוה י' ורחב ד' על ד' דינו כרשות היחיד. ולפי"ז אסור למי שעומד ברחוב להניח על הגדר, כי הוא מרים מהרחוב שהוא רה"ר או כרמלית, ומניח ברשות היחיד. ואם רוחב [עובי] הגדר פחות מד' טפחים, א"כ המקום שעל גבה אינו כרמלית, והוא מקום פטור, כמבואר בשו"ע (שם סעיף י"ט), ואז מותר להניח על הגדר ולהוריד ממנה, [אמנם רק בתוך ד' אמות, כדי שלא יהיה מעביר בכרמלית גם בלי עקירה, ואכמ"ל].

אבל יש אופנים שגם גדר שאינה רחבה נעשית רשות היחיד, על פי מש"כ השו"ע (שם סעיף ג') שכתלים המקיפים את רשות היחיד, גם על גביהם יש דין רשות היחיד, וביאר המש"ב משום דאמרין מיגו דלאחרים עושה מחיצה, הוא עצמו לא כל שכן. ולכן באופן שגדר עושה דין רה"ר לחצר, יש עליה דין רה"ר אפילו שאין לה רוחב ד' טפחים. וא"כ כשהאדם עומד מחוץ לחצר במקום שאינו בעירוב, והמקום הזה הוא כרמלית או רשות הרבים, אינו יכול להניח על הגדר או להרים ממנה, כי הוא מעביר מרה"ר לכרמלית ורה"ר.

[ואם החצר מוקפת רק בג' מחיצות, או ד' מחיצות שיש בהם פירצה שפוסלת את החצר, והחצר היא כרמלית, יש לדון אם מותר להניח על גדר זו, כי מהתורה היא יוצרת רשות היחיד ויש לגדר דין רה"ר מדאורייתא. ולכן תלוי מה דין המקום שעומד האדם עם הסידור מחוץ לחצר, אם עומד ברשות הרבים, אסור להניח על גדר שיוצרת רשות היחיד מהתורה, ואע"פ שמדברנו החצר אסורה. אבל אם עומד בכרמלית מותר להניח על גדר כזו, כי אע"פ שהיא עושה את החצר רה"ר דאורייתא, הרי מדברנו היא כרמלית, והרי כל האיסור להניח על הגדר כשנמצא בכרמלית הוא ג"כ דרבנן. לכן יש להתייחס למצב שלה מדברנו. דין כעין זה מבואר בגמ' ובשו"ע (סי' שמ"ו ס"ג) לגבי כרמלית של קרפף, ובמשנ"ב הסתפק אם זה נאמר גם לגבי כרמלית של ג' מחיצות, והחזו"א דממה אותם שגם בזה נאמר מהתורה, ונראה לומר שבמקרה זה של הגדר מותר לכו"ע, כיון שעל גבי הגדר יהיה רק דין מקום פטור, שהרי מדובר בגדר גבוהה י' טפחים, וכרמלית אינה תופסת אלא עד גובה י' (שו"ע סי' שמ"ה ס"ג) ומודדים את ה' מהקרקע. ואף לדעת השו"ע (שם סט"ז) ומשנ"ב ס"ק ס"ה) שבגג של בית מודדים מהקרקע הגג ולא מהקרקע שלמטה, בכל זאת בגדר שאין בראשה רוחב ד' טפחים, אין לה שיעור קרקע, ולכן גם לדעת השו"ע ימנע מהקרקע של החצר, ויציא שהגדר היא למעלה מ' והיא מקום פטור, שמותר לעמוד בחוץ להניח על גבי הגדר. ואחרי שהגענו לחשבון זה, יהיה מותר גם להרים ממנה ולהניח עליה. ויש עוד להאריך בזה, אך הדברים מורכבים, וכתבתי בקצרה למעיינים].

מחמת קוצר המקום, המשך הנידונים בענין זה, בעז"ה בגליון הבא

אבל יש מקרה שאירע בכמה בנינים ישנים בבני ברק ובעוד שמותמות, שהיה צורך לחזק את העמודים של הבנין, ועשו הרחבה לעמוד, שמתחילה בתוך הקרקע עד גובה מטר וחצי בערך. בבנינים אלו אפשר לקשור חוט מסביב לעמוד בחלק הצר, ואז הם מכוונים מעל החלק הרחב, והוא יכול לשמש כעין לחי, [ויש להקפיד שהחוט יהיה בצד הפנימי של העמוד, כדי שהלחי לא יהיה רחב מכנגד החוט ולפנים בשיעור הנ"ל].

התקנת עירוב בשבוע זה לשכונה שהיתה ללא עירוב

בשבוע זה התחילו בסניעתא דשמיא בהתקנת עירובים ברחבי הארץ, על ידי צוות "מועד העירוב". אחד מהמקומות שעסקו בבניית העירוב בשבוע זה, הוא אחד מהישובים באזור קרית מלאכי, וכלו דתי. בשנים האחרונות החלו בו בבניית שתי שכונות חדשות, ועדיין חלק גדול אינו בנוי, אבל בחלק הבנוי כבר גרות לא מעט משפחות. לשכונות אלו לא היה עדיין עירוב כלל, וא"כ אותן משפחות אינן יכולות להוציא שום דבר מהבית.

במקומות אלו יש גם חצרות גדולות שהגדרות של החצר אינן גבוהות, או שהן פתוחות בצד של הרחוב חלק רחב מאוד, וא"כ בבתיים אלו אסור גם להוציא מהבית לחצר שום דבר, וכן שלא לטלטל בחצר עצמה יותר מד' אמות, [שהם בסה"כ פחות משני מטר (לשיעור רח"ט), פחות מהשיעור שנקבע להתרחקות של אדם מאדם בהגבלות הקורונה]. אם יושבים בחצר צריך להיזהר לא להזיז כסא למרחק של שלוש או ארבע פסיעות, ולא להוציא מהבית ספר או שתיה, פשוט כלום. זה דבר לא קל, ובמיוחד זה לא ידוע, שכאשר אין עירוב יתכן שאפילו בחצר הפרטית אסור להוציא שום דבר, ואסור להזיז בתוכה.

לצערינו אנשים אינם יודעים את חומרת הדברים, יש מהם שסבורים שמסתמא יש עירוב בכל מקום, ואפילו בשכונה חדשה שבאמצע בניה, שאין בה אפילו עמוד אחד של עירוב, הם בטוחים ואפילו לא שואלים, ואולי אפילו לא מאמינים, כשישישו אומר להם שכאן אין עירוב, הם עונים אנחנו סומכים על כל העירובים וזה בסדר. כמו כן יש מהם שיודעים שאין עירוב ולא יודעים מה אסור לטלטל, לא יודעים שלקחת טלית ביד נחשבת לטלטול. וטיול עם עגלה ותינוק, גם זה לא ברור כלום. בשעה שהיינו ביישוב פגשו אותנו עובדי אורח, ושאלו למעשינו, וכולם הודו ושיבחו והמריצו כמה חשוב שעושים את העירוב, כי הם רואים איך אנשים לוקחים חפצים ועגלות ילדים, וכשלים רח"ל בטלטול האסור.

עקב התעוררות של מישוה מהתושבים, שגרם לחץ על ועד הישוב, קראו למועד העירוב שיקים את העירוב מיד, ושהיה מוכן כבר לשבת הקרובה. מדובר בפרויקט של עשרות עמודים, וזה מבצע לא קל בפרט בלי הכנה מראש, ובמיוחד בימים אלו שרבים נמנעים ממצאת מביטם. אך בגלל שידענו את המשמעות של שכונה בלי עירוב, כמה מכשול שיש בזה אפילו שמדובר בציבור שומר שבת, לא דחינו את הבקשה, והתחלנו מיד במאמץ להקמת העירוב.

בשלב ראשון הגיעה משאית עם ארבעים עמודים חדשים, לאחר מכן הלחימו להם ראשים טובים, עם V מקצועי. למחרת הגיעו הצוות, ובובקט [טרקטור] מיוחד שמונסה בהתקנת עירובים, עם מקדח וכף מיוחדת. והעבודות נערכו בכמה צוותות.

בחפירת הבורות, בהבאת העמודים לבורות, ציקת בטון לכל בור, העמדת העמודים בצורה ישרה, ולמחרת לאחר יממה מהציקה, ניתן להתחיל בקשירת החוטים. ובסניעתא דשמיא לאחר השקעה מרובה סיימו את קשירת החוטים ביום שישי לאחר השעה שתיים עשרה בעהריים. העוסקים המסורים פנו לחזור לביתם לאחר חצות, בשמחה של מצוה, על הזכות שיש להם לזכות עוד שכונה בעירוב חדש ובשמחה שבת.

לקחת את הילד על הכתפיים כשאין עירוב

אחד מהתושבים שגר בשכונה הזו, עצר לידינו וסיפר שהוא שאל את חבריו האם לפחות יכול לקחת את הילד על הכתפיים בשבת. וחבריו ענה לו שמותר. לאחר מכן בשבת הגיע אליו החבר אל פתח ביתו, דפק בדלת וביקש לתקן את הטעות. אסור לטלטל את הילד גם על הכתפיים, ואפילו בכרמלית דרבנן אסור, וביקש את סליחתו שהטעה אותו בהלכה.

והנה איננו יודעים מה היתה הטעות שלו, האם הוא סבר שזה נקרא שטלטול למעלה מ' טפחים מהקרקע, או מדין חי נושא את עצמו. אבל שתי הסברות אינן נכונות. א. דברים שלוקח בגופו נחשבים כמונחים ברגליו, וכמו שאמר רבא, שהמעביר דרך עליו חייב, שכן היה משא בני קהת במשכן, שנאמר בכתף ישאו. ב. המשנ"ב (סי' ש"א ס"ק קנ"ד) מאריך לבאר שיש איסור של חי נושא את עצמו גם בכרמלית, וכותב שהעולם אינם נזהרים בזה בכך שנושאים בניהם על הידים ועל הכתפיים, וכתב שצריך להזהיר אותם, והוסיף שאנשים לא מאמינים לחומרת האיסור עד כדי שלפעמים זה בגדר שלא ישמעו ומוטב שהיו שוגגין ואל יהיו מזידין.

לכן מצוה גדולה היא לעשות עירוב במקומות שאין בהם עירוב, או לדאוג לתיקון העירובים במקומות שהם פסולים, וכן לדאוג שהמפקח עליהם יבין וידע את ההלכות, כי יש בזה הצלה גדולה מחילולי שבת רבים, גם לציבור ששומר שבת וככיכול נזהר, אך אינו יודע נכון כיצד להיזהר. ובמקביל לכך

ברכת יוסף

קהילת "ברכת יוסף" – גבעת שאול ירושלים

גליון 5 – בהר בחוקתי תש"פ

מתורתו של מורנו הגאון רבי יהודה הכהן רפפורט שליט"א

בגדר לאו דאונאת דברים

שיעור הדאשון של מורנו הרב שליט"א בבית הכנסת – ליל שבת קודש בהר תשע"ט

לאו דלא תונו

הוצרך פסוק ממשלי, ובהכרח שאין בהקנטה זו משום לאו דלא תונו.

דיוק במשנה ב הזהב

והנראה בהקדם, דקדוק נכבד בדברי המשנה ב"מ [נ"ח ב'], שאמרו שם, כשם שאונאה במקח וממכר, כך אונאה בדברים, לא יאמר לו, בכמה חפץ וכו', אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו וכו', אם היה בן גרים, לא יאמר וכו', וכן שם בגמ' כיצד וכו', מנו כמה אופנים של אונאה, ולכאוי מה יש לפרט אופני אונאה, הרי הכלל פשוט, שכל שמקניטו בדברים, עובר בלאו דאונאה, ולכאורה גם מזה מוכח, שלא בכל ענין שייך הלאו.

תוספת ראייה (מד) הרמב"ם והחינוך

וכן מצינו ברמב"ם [פ"ד מהלכות מכירה ה"ב], שהביא את אופני האונאה המובאים בגמ', וסיים "וכן כל כיוצא באלו הדברים", ומבואר בלשונו, שיש כאן סוג של דיבורי אונאה, וצ"ב.

ביתר ברירות חזינן בס' החינוך [מצוי' של"ח], שאף שכתב שם, שראוי להזהר בכל אופני הצער לכל אדם, אבל סיים וז"ל, ועובר על זה והכאיב את חברו בדברים, "באותן שפירשו חכמים בחולה ובעל תשובה ובכיוצא בהן", עבר על לאו דלא תונו עכ"ל, וחזינן להדיא, שיש ענין דווקא בדוגמאות אלו ובכיו"ב, ולא בכל צער בדברים, וצ"ב.

הערה במיקום ההלכות בדברי הר"ם

עוד יש להעיר, מדוע כתב הר"ם לדיני אונאת דברים בהלכ' מכירה, נהי שבמשנה ובגמ' נאמרו בפרק הזהב, [ביותר, הרי בפרק הזהב נשנתה המשנה דאונאת דברים, בתוך משניות מלפניה ומאחריה, העוסקות באונאת ממון], וזה היה אפשר ליישב, מחמת הלימוד מהלאו יתירא, הנמצא ב אונאת ממון, אבל בסידור ההלכות, היה לו להר"ם לכותבם בהלכ' דיעות, יחד עם שאר הלאוין הדומין לו, כמו איסורי לה"ר ושקר, או בהלכ' נזקי ממון, כי מוזיק ומצער את השני בכך, אבל לא בהלכ' מכירה.

[אגב יש להעיר, שהר"ם שם העתיק להכתוב, לא תונו וגו' אני ה', והחסיר המילה האחרונה בפס', דלא כתב אלוהיכם, ואולי טעות סופר היא, וצ"ע].

שני סוגים בדיבורים המצעים – מדברי הר"ם והחינוך

ונראה לבאר ולקבוע גדר הלאו, עפ"י משי"כ הר"ם בס' המצוות [ל"ת רנ"א], וז"ל הוזהרנו מהונות קצתינו וכו', והוא שנאמר לו מאמרים יכיעיסוהו ויבהילוהו, "ולא יוכל לעמוד מפני שיתביש מהם", וכן הוא בד' החינוך שם שבי' "ואין בו כח להעזר מהם",

בפרשת בהר [פכ"ה י"ז], נאמר, "לא תונו איש את עמיתו", ופרשו חז"ל, דהיינו אונאת דברים, ולכאורה כל שמצער את חברו בדברים, הוי בכלל הלאו, וכן כ' רש"י, כאן הזהיר על אונאת דברים, שלא יקניט איש את חברו בדברים וכו', אמנם מצינו בד' הפוסקים, שלא כל הקנטה בדברים כלולה בלאו זה, וכמו שיבואר בע"ה.

תמיהה (בד) הד"ם – שמחלק בין סוגי גידופין

כתב הד"ם בטור חו"מ [ס"י ת"כ סק"ה], והביאו הסמ"ע [שם ס"ק נ"ו], בשם מהר"ם מריזבורק, שאם קרא לחבירו, עובר על חרם, או מלשין, או גנב, או רשע, יורד עמו לחייו, ופירש ר"י שמוותר להכותו, דעבר על לאו דלא תונו, אבל אם קראו כלב, או טמא, או שאר חירופין, אין בהם דין, אלא צריך לפייסו עכ"ל.

ויל"ע למה אין לאו דלא תונו, בכל אלו מיני החירופין, הרי הקניטו בדבריו וגרם לו צער, ולא מסתבר שדברים שמצעים ביותר כלולים בלאו, ובצער קטן אין לאו, שהרי הפסוק לא חילק בזה, וגם לכאורה לא שייך לומר כללים, בדבר המסור לטבע כל אדם ואדם, מה מצערו יותר.

גם יש לידע, עד כמה שאין לאו דלא תונו, מהו דין הפיוס ומה מקורו.

תמיהה (בד) הפ"ם על מקניטו בדברים

עוד מצאנו בפמ"ג באו"ח [ס"י תר"ן], על הדין שעבירות שבין אדם לחבירו, לא סגי בודיו, אלא צריך לפייס את חברו, ובעבירות שבין אדם למקום, סגי בתשובה, ואף בעבירות שבין אדם לחבירו, לא סגי שיפייס בלבד, אלא צריך גם תשובה ווידוי, שהרי יש בזה גם לאו של בין אדם למקום, ככל לאו אחר, ועל ד"י הוסיף הפמ"ג, שהמקניט את חברו בדברים, אי"ז עבירה שבין אדם למקום, אלא רק עבירה שבין אדם לחבירו, וסגי שיפייס, וכיון שמחל לו, לא צריך יותר שום דבר, לא וידוי ולא תשובה עכ"ל.

והרי התמיה עולה מאיליה, היכן נעלם לאו דלא תונו, ומ"ש מלאו דגזילה, שלא סגי במחילת חברו, וצריך גם וידוי ותשובה, וכן קשה כנ"ל מהו דין הפיוס ומה מקורו.

ונראה שמקור דברי הפמ"ג, מהגמ' ביומא [פ"ז א'], אמר רבי יצחק כל המקניט את חברו אפי' בדברים, צריך לפייסו, שנאמר, בנאם ערבת וכו' עיי"ש, ומגמ' זו גופא יש ללמוד דאין בכך לאו דלא תונו, דאי מקניט בדברים עובר בלאו דלא תונו, מה חידש רבי יצחק, ומה

ומבואר שיש דברים שיכול לעמוד בהם, וכן יש בו כח להעזר מהם, ועל כאלו דברים אין את הלאו דלא תונו.

אמר לחבירו דברים מצערים- וחבירו לא נצטער- אי עבר על הלאו ונראה ביאור דבריהם, דהנה יש להתבונן בעיקר מהות הלאו, ונקדים ציור למעשה, אדם שאמר לחבירו, דברים המצערים כדי לצער, וחבירו לא שם ליבו לכך, ולא נגרם לו שום צער, האם עובר בלאו דלא תונו, דבלאו דלשון הרע, בכח"ג שדיבר לשה"ר על חבירו, ולא נגרם לחבירו שום צער, וודאי שעובר איסור לשה"ר, שגדר הלאו הוא עצם מעשה דיבור הלשון הרע, אף שיתכן שטעם האיסור מפני הצער שעלול להיות לחבירו, אבל אין זה נוגע לצורת עבירת הלאו.

[יש לציין שבמק"א (קונטרס על סדר דברי הח"ח בפתיחה), ביארנו שהאיסור דלה"ר אינו לגרום צער ע"י דיבורו, אלא עצם הדיבור הרע, ורק שיש פעמים שהמודד לדיבור רע הוא, אם יכול הדיבור לגרום נזק או צער לחבירו, ע"י רמב"ם סוף הלכ' טומאת צרעת, וע"י רמב"ם הלכ' דעות פ"ו, שאם דיבר דיבור שלא נראה כלפי חוץ כלה"ר, אפילו שהוא כיוון להזיק, אי"ז אלא אבק לה"ר, ויל"פ עפ"י הנ"ל, ובספר חפץ חיים נדחק בפי' הרמב"ם].

אבל בלאו דלא תונו, יש לומר, שכל צורת הלאו, הוא הצער שנגרם לחבירו ע"י דבריו, ולא עצם מעשה האונאה שמצידו, ודמי ללאו דגזילה, שהוא על הפסד השני שע"י גזילתו, וממילא נפ"מ, שאם מאיזה סיבה, [אפי' צדדית], לא נגרם צער לחבירו, אין שייך לאו דלא תונו.

להמת) הקשר בין אונאת ממון לאונאת דברים

ובזה יבואר, דלא לחינם נאמר בתורה בפרשת בהר, הלאו דלא תונו דאונאת דברים, בסמוך ללאו דלא תונו דאונאת ממון, וגם במשניות נשנו דיני אונאת ממון ואונאת דברים, במקום אחד, בבבא מציעא בפרק הזהב וכמו שהערנו לעיל.

ולכן גם הר"מ כתב הלכות אונאת דברים, בהל' מכירה יחד עם אונאת ממון, ולא בהל' דיעות, ששם כל דיני לשון הרע, נקימה ונטירה, ושאר דינים כיוצא"ב, ומבואר בזה, שלא דאונאה הוא הצער וההזיק, ולא המעשה אונאה, ודמי ללאוין דגזילה וגניבה. [אמנם עדין צ"ב, למה כתב בהלכ' מכירה, ולא בהלכ' נזק"מ, ויבואר לק'].

לאו דלא תונו אי הוי לאו שא"ב מעשה

עוד יש לבאר עפ"י הנ"ל, דהנה המרדכי כי שהעובר על לאו דלא תונו לוקה, כיוון שלא ניתן להישבון, ובגליון הרעק"א על הרמב"ם [פ"י"ב ממכירה ה"א], הביא שבתשובות לחם רב, תמה, הרי הוי לאו שאין בו מעשה .

ונרא' דלהמבואר יש לומר, שכשם שכי' התוס' ב"מ [צ' ב' ד"ה רבי יוחנן], שלא דלא ימיר וכדו', חשיב לאו שיש בו מעשה, אף שרק מדבר בפיו, כיון ששייך גם בזה, הא דאמרו עקימת שפתיו הוי מעשה, כיוון שע"י הדיבור איתעביד מעשה, וכ"כ שם בעדים זוממים, שע"י דיבורם נגמר הדין, כך יש לומר, בלאו דלא תונו, שענינו התוצאה של הצער, וא"כ ע"י דיבורו איתעביד מעשה, ולוקה כלאו שיש בו מעשה, וא"ש דברי המרדכי.

לפי הנ"ל ביאור דברי הר"מ והחינוך

מעתה יש לומר, שכשם שמצינו בגמ' ב"ק [צ"א א'], שהמבעית את חבירו וחרשו פטור מדיני אדם, כיוון דאיהו דאבעית נפשיה, והיינו שאין הכרח במעשיו שהשומע יבהל, ומעורב בסיבת הנזק, פחדו של השומע, וממילא סרה התביעה מעל המבעית, כך יש לומר באונאת דברים, שלא כל דיבור שציער את השני, יש תביעה על האומרו, שיש מקרים שיכולים לומר לשומע, לא היה לך לשים לבך לדברי המצער, ויכול היית להשליכם לאחר גוון, וא"כ אתה גרמת לעצמך את הצער, ואיהו דאזיק אנפשיה.

אמנם יש דברים, שדרך כל אדם להקפיד עליהם, וראוי אכן להקפיד ע"י, ובכאלו דברים יש לאו דלא תונו, ובה יבוארו דברי הר"מ והחינוך שהדגישו, שעובר רק בסוג דיבורים, "שלא יכול להעזר מהם", ולא יכול לעמוד מפניהם, ועל כן באו חז"ל במשנה

ובבריתא בגמ', ופרטו כמה וכמה דוגמאות, ללמדנו, מתי יש טענה למתאנה על המאנה, ומתי לא.

לפי הנ"ל ביאור דברי הפמ"ג דלעיל

ובזה יבוארו דברי הפמ"ג שהבאנו לעיל, [וכן הגמ' ביומא פ"ז א'], שמקניטו בדברים, לא נחשב לאו של בין אדם למקום, והיינו שלא עובר בלאו דלא תונו, ולהאמור כוונתו, באופן שהיה יכול להעזר מהם, ולא היה צריך לשים לב, אלא שיש כאן פגיעה המצריכה פיוס בעלמא, וגדריה יתבארו בע"ה לקמן, ועכ"פ עבירת לאו דלא תונו לא קימת בכח"ג.

[אלא שעדין יקשה מאד, למה לא עובר בכך על מצות עשה, ד"ואהבת לרעך כמוך", ויש כאן עבירת ביטול עשה, וחייב תשובה של בין אדם למקום על כך, וצ"ע"ג].

לפי הנ"ל ביאור דברי הד"מ דלעיל

מעתה עדין צ"ל בד' הד"מ והסמ"ע שחילקו, בין קורא לו כלב, שאין בזה לאו דלא תונו, לבין קורא לו גנב, שיש לאו דלא תונו, ולהאמור יש לבאר, שכשקורא לו כלב או טמא, שאין בזה אלא מילת גנאי, ואף אדם לא יחשוב, שהוא כלב או טמא, א"כ אין לו לשים לב לדברי חבירו, ואם לקח לליבו, איהו דאזיק אנפשיה וכמשנ"ת, אבל בקוראהו גנב, או מנודה [עובר על חרם], שדיבורים כאלו יכולים להזיקו, בלי שיוכל להעזר מהם, דהיאך יוכיח לכל העולם שאינו גנב וכדומה, בזה יש לאו גמור דלא תונו.

להמת) ביאור בנוסח המשנה בב"מ

והנה במשנה ב"מ שם פתחו, "כשם שאונאה בממון כך אונאה בדברים", ואף הר"מ העתיק כן בהלכ' מכירה שם, וצ"ב מה באו להשמיענו באומרם "כשם", ועין בב"ח [סי' רכ"ח] שכי', שהכונה לומר שלא נחשוב שאונאת דברים פחות חמורה מאונאת ממון, כי לא מפורשת בכתוב, וקצ"ע הרי יש לאו מיוחד על אונאת דברים, ואך נחשוב שאינו חמור.

להמתבאר יש לפרש באו"א, שכוונת המשנה ללמדנו, שמהות הלאוין שווה במהותה, שכשם שלא דאונאת ממון, הוא לאו על היזק וגזילת השני, כך לאו דאונאת דברים ענינו, על היזק הצער שנגרם לשני, ויש הרי נפ"מ בהגדרה זו וכמשנ"ת.

מעתה יש לחקור, מהו ההבדל בהגדרת הלאוין, בין אונאת ממון לאונאת דברים, ויל"פ בתרי אנפי, א' הבדל בין צער של הפסד ממון וכדו', לבין צער של בושה והכלמה, ב' הבדל בין אונאה הנעשית ע"י מעשה מקח, לאונאה הנעשית ע"י דברים, ולהלן נביא ראיות לכך.

ראיה מדוגמת אונאה בגמ' בב"מ

בגמ' ב"מ [נ"ח ב'], אמרו דוגמא נוספת לאונאת דברים, אם היו חמרים מבקשין תבואה ממנו, לא יאמר להם לכו אצל פלוני, שהוא מוכר תבואה, וידוע בו שלא מכר מעולם עכ"ד הגמ'.

והנה שם אין הדברים גורמים צער בשמיעתם, אלא שע"י דבריו יטרחו לחינם ללכת אצל אותו פלוני, וגרם להם צער הגוף, או אכזבה וכדו', ומבואר לכאורה שגדר אונאה, אינה דוקא הכלמה וביוש, אלא דברים שגורמים הפסד לחבירו, בין שנכלם, ובין שנצטער צער הגוף, ואמנם אין כאן הפסד ממון, אבל כמדומה שטירחה דומה יותר להפסד ממון מאשר לביוש, אמנם אי הנזק שנתאכזבו, ואולי דמי יותר לביוש.

הוכחה מדברי המאירי בב"מ

הנה בגמ' שם אמרו דוגמא נוספת, בתולה עינו על המקח בשעה שאין לו דמים, ובפשוטו נגרם צער למוכר, שחשב הנה בא מישוה לקנות ממנו, ונכזבה תוחלתו.

אמנם המאירי שם כ', שהאומר למוכר בכמה חפץ זה, יש בזה אונאה, שכיוון שרואה המוכר שלא חפץ לקנות, מוזיל את המחיר, ובא לידי הפסד ממון, ולכא"ו מבואר דאף הפסד ממון שבא ע"י דברים, עובר בלאו דאונאת דברים, ולא רק בצער של ביוש וכדו'.

וגם חזינן כדלעיל שגדר הלאו, שיש איסור שע"י דבריו יגרם צער לחבירו, ובהמאירי מוכח, דאף צער הפסד הממון, עושה את דבריו לאונאה.

פניני הפרשה

[מלוקט מספרו של מורנו הרב שליט"א – שיח יהודה עה"ת]

מהות המצות שנתנו בסיני

וידבר ה' אל משה, בזה סיני, לאמר. (בזהר כב, א)

הביא רש"י דברי חז"ל, מה ענין שמיטה אצל הר סיני וכו', אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודיקדוקיה מסיני, אף כולן נאמרו כללותיה ודיקדוקיה מסיני.

יש להתבונן, מה ענין ועדיפות למצוות ולפרטיהן ודיקדוקיהן שנאמרו בסיני, וכי מה איכפת לו, שהיה ה' מצווה עליהם בזמן ומקום אחר, עוד יש להבין, מדוע השמיעו לנו זאת ע"י מצוות שמיטה, שממנה נלמד לכל המצוות, ולא כתבה התורה כן במצוה הראשונה, שנאמרה לאחר מתן תורה.

ונר' בעז"ה לבאר בהקדם משי"כ במק"א, לכאורה שבמתן תורה היה שני ענינים נפרדים, היתה נתינת התורה, והיה את מעמד הר סיני, וכפי שתיארה אותו התורה וציותה לזכרו תמיד, וכמו שאומרים בהגדה ש"פ, אילו קרבנו לפני הר סיני, ולא נתן לנו את התורה, שעצם המעמד של הר סיני הוא דבר בפניע.

ובאמת אי"ז שני ענינים נפרדים שנקלעו למקום אחד, אלא הגילוי הגדול שהיה בעת מתן תורה, שכ"א ראה, כי ה' הוא האלוף אין עוד, ונפתחו לפניהם כל השמים וכו', והדרגא הגבוהה שהגיעו לה, וככתוב בתהילים, אני אמרתי אלוהים אתם, דהיינו שחזרו למדרגת אדם הראשון לפני החטא, ואמרו חז"ל, שפסקה זוהמתן.

כל זה נמצא היום בתוך התורה עצמה, וע"י עסק ולימוד התורה כראוי, מחיה ומתקיים אצלו מעמד הר סיני, ולכן מצינו שכל העוסקים בתורה כראוי, היה אש סביבם כבשעת מתן תורה וכו', שהעוסקים בה כדבעי, מגיעים להדרגא הגבוהה ההיא.

מעתה זה הענין, שכל המצוות כולם ניתנו במעמד הר סיני, בכללותיהן ופרטותיהן, דהיינו שבכל התורה כולה, ובכל פרט ופרט שבה, יש את הכח הנ"ל של מעמד הר סיני.

גם יש בזה ללמוד, כיצד תהיה הנהגת הלימוד תורה בשעת הלימוד, שהרי כך אמרו חז"ל, כשם שנתנתה באימה ובריאה וכו', כך ראוי ללומדה באותה דרגא.

ולכן חשוב לנו לדעת שכל פרט בתורה ניתן במעמד הר סיני, במצב ובדרגא הנעלית שהיו בה ישראל, וכך גם נלמד כל חלק בתורה, וע"י לשון המ"ב [סי' קמ"ו ס"ק י"ט], בהנהגת האדם והרגשתו, בשעת שמיעת קריאת התורה, [אמנם שם איירי בקריאת התורה, ולא בכל לימוד תורה].

והנה בענינא דשמיטה אמרו חז"ל במדרש, ביחס לגדלותם של שומרי שמיטה, שעליהם נאמר הפס', "גבורי כח עושי דברו, לשמוע בקול דברו" וכו', והיינו שלשמירת שמיטה יש צורך בגבורה מיוחדת, המתבטאת בזה שעושים את דברו, לפני שהם שומעי דברו.

והנה פסוק זה נדרש גם על כלל ישראל, במעמד הר סיני, שהקדימו נעשה לנשמע, ויש לבאר שהגבורה המדוברת כאן, היינו לבטל אצל עצמו, כל כח וכל רצון עצמי וכל כולו עשית רצון ה', שלכן אין לו לשמוע לפני הנעשה, שכל הצורך לשמוע, כדי לדון מה כדאי ומה עדיף, אבל המבטל רצונו העצמי, לעשות רצונו ית', אין לו בכלל מה לדון.

כן הוא גם בקיום מצות שמיטה, שבה צריך להפקיר כל סיבת קיומו ופרנסתו, להיות בדרגא זו, האדם נצרך למעין הגבורה ההיא, שאין לו אלא עשית רצונו ית' בלי חשבונות.

השורש למהלך גבורה זו היא, הראיה של מעמד הר סיני, שראו שאין כלום בעולם אלא ה' ית', וממילא מה ענין לחשב חשבונות, וזה הענין בהאש הגדולה שהיתה במעמד הר סיני, וכפי שיבאר.

הנה במצות זכירת מתן תורה, מבואר בטור [סי' מ"ז], שחלק מהמצוה, לזכור את נתינתה מתוך האש, ולכוון על כך בברכת התורה שבכל יום, והוא כי אש מבטאת שריפה וכיליון, שכל עניני העולם הכל כלה ובטל לגבי התורה וגילוי שכינתו כאן, ואין בעולם כלום מלבדו, דברות קולך מתוך האש, וזו הידיעה נצרכת ומחוייבת, כדי לקיים את כל מצוות התורה.

לכן דוקא בשמיטה מדגישה התורה, שניתנה במעמד הר סיני, וממנה נלמד לכל המצוות, שיעשו כולם בזה הבחינה.

טעם השם רבנו תם

ותם לריק כחכם. (בחוקתי כו, ב)

חז"ל בתוי"כ [פ"ה ה"ג] דרשו, דקאי על הפוסק מעות לחתנו, ומתה בתו, שהפסיד הן את בתו ואת ממונו, והתוס' בכתובי' [מ"ז ב'] הביאו, שר"ת תיקן תקנה, שאם מתה הבת בשנה הראשונה ל"ע, שחזרת הנדוניה לאביה.

בהגהות מהרי"ד לתוי"כ [בספר תוי"כ ע"פ הר"ש, שיצא ע"י הח"ח], עה"פ הזה, כי שחלם בלילה, שלכן קוראים לרבנו תם בשם זה, כיון שבתקנתו ביטל את קללת, "ותם" לריק כחכם, [יש להוסיף, שאף שבסוף ימיו חזר בו ר"ת, ונתבטלה תקנה זו, כמבוי' שם בתוס', אבל שמו נשאר כך בפי כל].

והנה אף דרבנו תם, למד ולימד וחדש, והרבה פעלים בתורה, חזינו, ששם נקבע לפי חסדים, שעשה עם כלל ישראל בתקנותיו, וכן הוא לגבי שמו של חוני המעגל, וכן מצינו שרבנו גרשום, נקרא שמו "מאור הגולה", ע"ש תקנותיו, כ"כ בהגה' חשק שלמה מס' ב"ב [ק"ד ב'].

והנה יש לפרש, עפ"י דרכו של המהרי"ד באו"א, דהנה בגמ' שבת [נ"ה א'], אמר שמואל תמה זכות אבות, ושם בתוד"ה ושמואל, הביאו דברי ר"ת לחלק, שרק זכות אבות תמה, אבל ברית אבות לא תמה, ואת זה אנו מזכירין, מעתה יוצא שע"י חידושו של ר"ת, נתברר שלא תם ברית האבות לנו, וא"כ אולי ע"ש זה נקרא רבנו תם.

אגב יש לציין, למשי"כ האו"ז הלכ' תפילה [אות ק"ו, ציין לדבריו בהגה' חשק שלמה בשבת שם], בשם מורו הרב יונתן, שכל מה שתמה זכות אבות, היינו שתועיל מצד עצמה, אבל ע"י התפילה, תמיד אפשר לעורר ולהניצל, ע"י זכות אבות, "שתמיד עומדת", וזהו מה שאנו מזכירין בתפילה, זכור ברית אברהם וכו', בזכות ברית איתנים עכ"ד.

ושמעתי מח"א לבאר עפ"י, הא דאומרים בפיוט, תמכתי יתדותי בשלש עשרה תיבות, ובשערי דמעות שלא ננעלות, בטוח אני באלה ובזכות שלושת אבות, וצ"ב כיוון שתמך יתדותי ב"יג מידות ובתפילה עם דמעות, מה מסיים בזכות שלושת אבות, אבל להאזין ניחא היטב, דע"י ה"יג מידות שהם סדר תפילה, יכול לבוא בזכות אבות.

[עוד בטעם קריאת שמות וכינויים, שמעתי משם ג"א זצ"ל, לבאר הא דנתכנה רבנו גרשום, "מאור הגולה", שהנה כלל ישראל נמשלו לאשה ביחס להקב"ה, כמפורש בש"ש, וכשחטאו יכול היה לגרשם, או ליקח אותה אחרת עליהם, אך כיוון שתיקן רבנו גרשום, שא"א לגרש אשה בע"כ, ושאסור ליקח אשה על אשתו, והקב"ה מקיים את גזירות התחתונים, ולכן לא עזבנו בעל כרחינו, ואף לא החליפנו באומה אחרת, ובזה האיר רבנו גרשום את הגולה, וזה ששמו "מאור הגולה"].

עובדות על הרה"ח יצחק ב"ר משה מנחם הכהן רפפורט זצ"ל נלב"ע כ"ב אייר תשמ"ג – אביו של יבדלח"ט מורנו הרב שליט"א

[נכתב ע"י בנו הגאון רבי יוסף שליט"א בסוה"ס לתשובת השנה]

בביליץ מקום הישוב החרדי שיצאו לו מוניטין ברחבי מדינת פולין נולד אבי מורי ז"ל להוריו הרה"ח ר' משה מנחם הכהן רפפורט ז"ל וזוגתו מרת יוטא ע"ה שמו נקרא בישראל יצחק ע"ש סבו זקנו הרה"ח יצחק הכהן רפפורט ז"ל שהגיע לביליץ עשרות שנים קודם כשעדיין היה המקום רחוק מיהדות והוא שהטביע בו חותמה של תורה ושל חסידות נצר למשפחת כהנים מיוחסת בן אחר בן לרבינו בעל הש"ך. משפחה שתורה וגדולה התאחדו על שולחנה ובניה היו ידועים כלומדי תורה וכתומכי תורה ביד רחבה אולם כבר בימי ילדותו המוקדמים עברו על אירופה משברי הגלים הזידונים של מלחמת העולם השנייה והמשפחה התפרדה הוריו הוגלו לסיביר שם שמרו בתנאים קשים ובמסירות נפש על קיום תורה ומצוות הרחק מהם נשארו ילדיהם אבי ז"ל אחיו הפעוט יוסף ז"ל שהשיב נשמתו לבורא כעבור זמן קצר ואחותו הבכורה טויבא אסתר גריובר ע"ה שהשגיחה עליו במסירות ובנאמנות גם כאשר זכתה המשפחה להתאחד בחסדי השי"ת לאחר שנות האומה לא במהרה באו אל המנוחה ואל הנחלה תחילת דרכם היתה לאנטוורפן בבלגיה באותה תקופה למד אבי ז"ל בישיבה בקאפלען אצל הגאון ר' יצחק קופלמן זצ"ל אשר נטע בו אהבת תורה ויר"ש והראה לו חיבה יתירה כעבור זמן לא רב עלו לא"י ושוב הוצרכו להתחיל הכל מחדש את ביתם קבעו הוריו בר"ג ובתקופה זו למד אבא ז"ל בישיבת סלונים בר"ג אצל הגאון רק שבתי יגל זצ"ל.

לא פעם העדיף להפסיד את הונו אבל לא את תומתו ויושרו אפשר שנקודת ישרות פנימית זו היא המסבירה את טיבו המצניע לכת של אבי ז"ל בשמחה משפחתית או בביהמ"ד תמיד בחר לו למושב את פאתי השולחן והתחמק מעליות ומשאר כיבודים בקידושים שיערכו בביהמ"ד הי עומד ומשמש את האחרים בפשטות ובטבעיות ואולי זו הסיבה להיותו כה חביב על הבריות ונושא חן בעיניהם כנאמר לענוים יתן חן.

דחיל מרבנן ומוקיר רבנן - היה בכל ישותו תמיד התבטל בפני מי שרק היה בו ריח של תורה כל בן תורה שהזדמן לבית מסחרו התקבל בסבר פנים יפות וזכה להנחה משמעותית בלי שיבקש זאת אלא רק בשל היותו בן תורה לפעמים אפילו נתן את הסחורה במתנה גמורה ורק לקח בחכמתו סכום כסף מועט כדי לתת לזולת הרגשה נוחה, וכשהיו מגיעים לביתנו ת"ח יראי ה' ראינו בחוש את הדחיל מרבנן באיזו חרדת קודש היה מקבל אותם ומשמש לפנייהם.

אכא מארי ז"ל החדיר בנו במשך כל השנים יסוד זה של אתנה ושלך שלו נתינת הצדקה שלו היתה באספקלריא שהז"ל האירו לנו יותר משעושה בעל הבית עם העני עושה העני עם בעל הבית מדי רות פ"ה עם היותו תורם ונדבן למוסדות תורה וחסד וליחידים נתן את ההרגשה שחסד עושים עמו המקבלים לכן לא יפלא שפעמים רבות נתן צדקה מעל ומעבר ליכולתו את ביתם הנהיגו הורי ע"ה בצנעה ובפשטות מדהימה בימי השבעה לאחר פטירתם כשהגיעו הרבה אברכים לניחום אבלים התפללו לראות שביתם נאה הרבה יותר מבית הורי ז"ל אולם לגבי אחרים היו פזרנים הכנסת האורחים שלהם היתה לשם דבר בסעודות שבת היו משתופפים תדיר אורחים אנשים גלמודים ובחורי ישיבה חבריהם של הבנים שהתקבלו בחמימות מיוחדת והרגישו ממש כבני המשפחה.

נתנו את ביתם כהפקר לכל אורח כנאמר ויקבר בביתו במדבר (מלכים א' ב' לד) ופרש"י שהי' ביתו הפקר כמדבר סח' לי ידיד דבדידי הוי עובדא שפעם חזרו אבא ז' ואמא ע' מנופש מחוץ לעיר וראו אור דולק בביתם הם לא נבהלו מן האור הבלתי צפוי אלא מיד העלו את ההשערה הטבעית שהזדמן אורח לביתם לקח את המפתח מן השכנים ומשניים להשתמש בביתם פשוט שכח לכבות האור ואכן כך היה כי זאת ההרגשה שהיתה לכל הבאים בשערי הבית כי ביתו כמדבר כולם ידעו שלא רק אוכל מעולה ואוירה חמה ימצאו בבית גם אוויר קשבת של אמא ע"ה מזומנת להם אם בסיפור מצוקה ואם בבקשת עיצה נכונה גם כאלו שבבדידותם או בשונותם מאנשים רגילים לא היה להם בפני מי להשמיע את דבריהם מצאו בה מקשיבה נאמנה שמתיחסת לדבריהם ומתעניינת בהם גם לאחר זמן ברגישות מיוחדת ידעה לחוש מה חסר לזולת להעניק לו את חסרונו בטבעיות ובפשטות ולתת לו הרגשה טובה בבחינת משכיל אל דל'. לדוגמא היא שלחה מידי שבת מנת דג לשכנה אלמנה ובזדזה ששמחה על כך עד מאוד אבל גם השכילה לקבל ממנה חפיסת שוקולד לחלק לנכדים ולתת לה את ההרגשה שגם היא נותנת, וזאת למרות שהשוקולד לא היה בהכרח מקובל ולא היה מה לעשות עימו קשה לפרט דוגמאות מכיוון שלא מדובר במבצעים גדולים חד פעמים שמלווים ברעש ובפרסום החסד התבטא דווקא במעשים יום יומיים לאורך היום כולו ובכל הימים.

תשומת לב מיוחדת ראינו אצל אבא עבור כל קשה יום וגלמוד פעמים רבות ביומא דפגרא היה עולה אבא עם ידי"ץ הרה"ח ר' יוסף ברוך קנל ז"ל לבקר יהודי בודד ומשותק היה משקיע מחשבה כיצד לעזור לאנשים נדכאים ולעודדם פעם הלך לבקר יהודי קשה יום בבית החולים והביא לו בקבוק ליקר משובח במתנה הלה התפלל על בקבוק המשקה המשובח כי הלא אינו יכול לשתותו מטעמי בריאות אולם אבא הסביר לו שהביא את הבקבוק כדי שיוכל החולה לתת במתנה לרופא ואז לזכות ביחס שונה.

הוי מקדים בשלום כל אדם מאמר חז"ל זה קיימו בשלימות אבא ואמא הן את הרישא של הוי מקדים בשלום והן את הסיפא של כל אדם בעיר מגוריהם רמת גן רבים היו השכנים החילוניים אשר בשל הרקע השונה כל כך לא קשרי שיחה ביניהם אולם כל אחד מהם זכה לברכת שלום שנבעה ממעמקי הלב והברכה היתה מלווה תמיד בחיוך מסביר פנים ובימי השבעה עת באו לנחם שמענו מהם איזה קידוש ה' הקרינו אבא ואמא באור פניהם ועד כמה הי' שם שמים מתאהב על ידם מרגש היה לראות בשעת הלוינו את כל אותם אנשים עומדים וממריים בבכי על האדם היקר אשר נלקח זה שזכר כל אחד ואחד פרק מיוחד בקורותיו של אבי ז"ל הוא הפרק שעוסק במסירותו לחינוך הילדים כבר משחר ילדותינו דאג שאברכים בני תורה יבואו ללמוד עמנו בשעות הפנאי בקשה אחת שטח בפניהם אנא הכניסו בהם יר ואהבת תורה בכל יכלתם בכל פעם שהיה באפשרותו השתדל לקחת אותנו לראות צדיקים ויראים וכשעשה זאת היתה אופפת אותו שמחה פנימית ועמוקה.

כשם שדאג לחינוך ילדיו כן היתה דאגתו לכלל הציבור, הורי ז"ל היו מן הפעילים לביסוסו של החינוך החרדי בעיר הקמת מוסדות חינוכים בדרך ישראל סבא בעיר רמת גן היתה קשה מאד באותה התקופה משום שמשפחות בודדות בלבד רצו בכך מכיוון שכך חשב אבא לעבור לבני ברק למען חינוך ילדיו כשם שעשו כמה מידידי אבא לפי הוראת רבו הבית ישראל מגור נשאר ברמת גן והמשיך בעבודת הקודש להקים את מוסדות החינוך העצמאי לבנים ולבנות והרבי אף הבטיחו שיזכה לילדים טובים ואכן אבא היה פטרונם של המוסדות שהשתתף בהקמתם וביסוסם גם כאשר בגרו הילדים ועד לפטירתו. [וראה עוד שם במאמר דברים נוספים]

לתרומות והנצחות ניתן לפנות; 0527680034@okmail.co.il

דבר דבר

מראות מרחק רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 41

כ"ק האדמו"ר מנובומינסק זצ"ל

בבית האדמו"ר זצוק"ל שעמד ושימשו בראותו זכות גדולה לשמש את רבנו ז"ע.

✽

בשיחת רבנו בשיבת נובמינסק כ"ג אייר תשנ"ח אמר:

כולם יודעים ואין בזה כל חידוש, כי היסוד של היידישקייט זה תורה ויראת שמים, ואין בזה ספק לאף אחד, ושצריך להתחזק, זה ג"כ ברור לכל אחד. יו"ל אומרים ארבע דברים צריכים חיזוק, ותורה היא אחד מהדברים שצריך חיזוק, אע"פ שכל אחד יודע שכל העולם זה תורה, וכל הבריה נבראה רק בשביל תורה, אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמת, מ"מ צריך כל אחד חיזוק. כל אחד צריך חיזוק בכל מצב שהוא.

בחורים צעירים אינם יודעים איזה מאושרים הם, מצד אחד צריכים להרגיש איזה אושר הוא להם שהם זוכים לשבת וללמוד תורה, כי לא כל אחד יש לו את האפשרות לזה.

אומרים שיש בעולם חמש מיליארד בני אדם, החלק הגדול הם גוים, ועליהם בכלל אין מה לדבר, והיהודים ג"כ האחוז הגדול רח"ל לדאבוננו, אינם יודעים מה זה תורה, כ"כ נתרחקו, אחרים מתבוללים רח"ל עם הגוים, אחוז קטן נשאר מהיהודים מהיהדות החרדית, וביהדות החרדית ישנם הרבה שאין להם את האפשרות, בגלל פרנסה או סיבות אחרות, לא כל אחד יש לו את האפשרות להיות בבהמ"ד, ולשבת ללמוד.

בחורים שנמצאים ביישיבה, הוא הזמן הכי מאושר, שיכולים לנצל כל רגע מה שיש להם לתורה, כי לא יכולים לדעת מה שיהיה אח"כ, ועכשיו יש להם הזדמנות. מי יודע מה יצטרכו אח"כ אם בגלל פרנסה, או מצבים שונים. וכשאחד יוצא בגלל פרנסה, אמנם הוא מוכרח לכך. אבל יש לו נסיונות גדולים, ובימינו בפרט כשהולכים ברחוב זה נרא ואיום! וצריך רחמי שמים כסדר להינצל, והאדם הכי מאושר הוא, בחור שיכול לשבת ביישיבה וללמוד, הוא ממש מאושר.

ובחור לא מרגיש את זה, ולהיפך יש בחורים שמסתובבים שבורים. אם משום שאינו עולה מספיק אינו מרצה, או כמה מיני סיבות, ויש לו לדעת שהוא צריך להיות "מאושר" שיכול לשבת בגמרא, בלי הפרעות. וצריך להתחזק בזה, ולראות שבכל רגע שיכול לשבת בבהמ"ד וללמוד תורה

קיבל את פני רבינו בדברים הבאים: "אנו יכולים ללמוד מהנסיעה ההיסטורית של גדולי ישראל, כיצד הם מקיימים את דברי רבותינו נפשם עיקר וגופם טפלה, וזה מחייב אותנו כאן בארה"ב להתעורר משום שכאן הגוף עיקר והנפש טפלה וזה חודר רח"ל גם למחנה ישראל. לשמחתנו ישנה התעוררות לתשובה צריך לנצל את ההתעוררות כדי לגרום לכך שיהיה עוד אלפי בני ישראל שיתקדו לתורה, על ידי זה ישתנו פניה של אר"י עלינו לסייע למטרה זו ולא להיות רק עסוקים בעצמנו אלא לחשוב על כלל ישראל".

✽

והאדמו"ר מנובומינסק זצ"ל הוא היה המארח של הנסיעה, ובביתו של האדמו"ר זצ"ל התקיימה קבלת פנים מיוחדת במינה של גדולי הרבנים והאדמו"רים בארצות הברית לרגל הופעתם של רבנו ואדמו"ר מגור שליט"א.

בבית האדמו"ר

וכשהיה האדמו"ר מנובומינסק זצ"ל בארץ הקודש עשה כ"ק אדמו"ר מגור מלווה מלכה בביתו בבני ברק לאות הכרת הטוב לאדמו"ר מנובומינסק שהיה המארח שלהם בארצות הברית, ורבנו הגיע במיוחד לבית אדמו"ר מגור ודיבר שם דרשה.

קבלת פנים לרבינו ולאדמו"ר מגור בבית האדמו"ר

ובנסיעה אחרת אף התארח רבנו ז"ע לילה אחד

ב"ג ניסן תש"פ נסתלק בפתע פתאום ראש הגולה [כלשונו של רבנו ז"ע] הגה"צ רבי יעקב פרלוב זצ"ל האדמו"ר מנובומינסק זצ"ל שהיה ראש מועצת גדולי התורה בארצות הברית, והיה נפשו קשורה בנפש רבנו באופן מפליא ביותר, עד שכמה פעמים שפגשו רבנו ז"ע נשקו על פניו [שזה היה דבר נדיר מאוד אצל רבנו], ואבל גדול ליהודים בכל מקום ומקום שהגיעה השמועה הנוראה והאימה.

כ"ק אדמו"ר מנובומינסק עם רבינו זצוק"ל.

ידידות אמת שררה כל השנים בין מרחן רבנו ראש הישיבה זצ"ל ומרחן האדמו"ר זצ"ל. והאדמו"ר עמד עימו בקשר תכוף, כשאת כל השאלות הקשות הוא העלה על שולחנו של רבינו, ופעמים רבות הם היו מסתודדים ארוכות ביחידות בענייני הכלל והפרט ורבות מהשיחות נשארו נסתרים עד עולם. האדמו"ר זצ"ל ביטל דעתו כליל לדעת רבינו זצ"ל, ולעומתו רבינו הראה לא אחת את הערכתו והערצתו הרבה כלפיו, כשהוא מעלה על נס את אישיותו הרוממה ונקיותו ופקחותו במילי דארעא ובמילי דשמיא. רבינו שהיה כידוע דקדקן גדול ביותר בכל שבת ותואר כינה את האדמו"ר זצ"ל במכתבו אליו: "ראש הגולה", ובמכתב אחר כתב: "ידיד ה' וידיד נפשי". בודדים זכו לתואר כזה מרבינו... באחד הפעמים שהגיע האדמו"ר לרבנו, אמר לו רבנו: 'התגעגעי לדבר איתך'. ואף בחולשותיו היה מתאמץ מאוד ללוותו עד הרחוב.

אכן רב המשותף ביניהם בחובת האדם בעולמו, בנקיות ובטהרת לבם, ובחובת האחריות העצומה שיש להם על עם ישראל.

יהיו דברים הנכתבים כאן כטיפה מן הים בשעת חימום, ועוד חזון למועד בל"ג.

✽

כאשר הגיע רבינו זצ"ל בארה"ב במסעו ההיסטורי לחיזוק תפוצות הגולה, נערך כינוס גדול לכבודו בהשתתפות רבבות בני אדם, האדמו"ר שליט"א

ולעשות מע"ט, שינצל את זה, כי זה הזמן הכי מאושר שבימי חייו, וצריך לנצל את זה כי אין הרבה זמן.

אדם סבור שיחיה לעולם, אבל אינו כן, לא חיים לנצח. גם בחור צעיר, צריך לדעת לנצל את הזמן. לחטוף ולחטוף, ומה שתפס, הרווח! נצחיות, ונצחיות! וכל אחד יראה להתחזק בזה.

ואינני בא לומר חידושים גדולים, כי ידעתי שב"ה לומדים תורה ויש ראש ישיבה גדול. וכל מה שצריך. רק שכבדוני ואינני יכול לסרב. וכל אחד ידע דבר זה שידוע לכלם, לנצל את הזמן.

ויעזור ה' שכולכם תגדלו בתורה ויראת שמים, ויהיה להוריתם נחת ממכם, והקב"ה וכלל ישראל, כולם יהיו מרוצים ממכם.

✿

האדמו"ר מנובומינסק שאל את רבנו למה בדרשות כשישיבים גדולי תורה וגדולי הדור, רבנו לא פותח באמירת ברשות זה וזה וכו'. ואמר לו רבנו: מכיון שעלולה להיות פגיעה הן בתארים הן בהשמטת גדולים, לכן אני מתחיל מיד לדבר את מה שרוצה לומר בלי הקדמה.

בכנס העשור ללב לאחים, לידו רבינו זצ"ל.

✿

בלילה שהיה רבנו בבית החולים בארצות הברית שהיה עמו אדמו"ר מנובומינסק, ורבנו לא רצה לדבר שם בדברי תורה כי חשש שזה מקום שאינו נקי ודיבר עמו הרבה זמן על ענייני ההנהגה של הכלל והפרט, ולמה קיבל על עצמו את עול ההנהגה של כלל ישראל. וכן מדברים אישיים שעבר עליו בצעירותו עוד בגולה.

סיפר האדמו"ר זצ"ל שרבנו ז"ע אמר לו שכהשתתף בחתונת בנו של כ"ק האדמו"ר מגור שליט"א, עמד זמן ארוך אחרי החופה והביט בציבור העצום של חסידי גור, ולבו התמלא גיל וחדווה שאחרי השואה האיומה רח"ל שבו עלו על קידוש השם רוב בנינה ומנינה של חסידות מפארת זו [ובתוכם משפחת זוגתו של רבנו ז"ע שהיו חסידי גור] שוב נבנתה החסידות וכמה צריך להודות על כך לבורא עולם.

פעם אחת כשעבר רבנו ז"ע רדיפות [ודיבר על כך עם אדמו"ר זצ"ל בענין מסוים] אמר לו האדמו"ר זצ"ל שיש לו קבלה מאבותיו עד הבעש"ט ז"ע [זקינו של האדמו"ר בעל התפארת א"ש היה נכד הבעש"ט ז"ע] שמנהיג שיש לו רדיפות זה סגולה לאריכות ימים.

✿

סיפר רבנו: האדמו"ר מנובומינסק שאל אותי בעבר

שאלה מסוג זה: היות ויש בארה"ב הפרדה בין דת ומדינה, וממשלת ארה"ב לא העבירה כספים למוסדות תורה, ולהבדיל גם לא העבירה תמיכתה לבתי הספר הקתולים. השאלה היתה האם מותר לשותף פעולה עם הקתולים, שמא במאבק משותף יהיה ניתן לשנות את העמדה הממשלתית. הקושי הכלכלי העיב מאד על מוסדות התורה ובתי החינוך והיה יכול להיות בכך פתרון מסוים. שאלה זו אינה פשוטה כלל וכלל. יש צד הלכתי להכריע שהדבר אינו אסור, אבל גם קשה מאוד להתיר. בינתים לא נעשה דבר, ובחסדי ד' הסתדרו העניינים.

בשאלה זו פנה גם האדמו"ר לגר"ש אלישיב והוא אמר שזו שאלה קשה וצריך לשאול בשאלה את רבנו ורבנו אמר שצריך לשאול את הגר"ש והגר"ש ורבנו רצו לשמוע מהאדמו"ר בדיוק מה אמר כל אחד ושניהם ביחד עם האדמו"ר ליבנו את כל הצדדים.

האדמו"ר ורבינו אצל הגר"ש אלישיב

גם בעניני חינוך עצמאי היה האדמו"ר זצוק"ל בסוד שיח עם רבנו ז"ע ועם הגר"ש"א בשליחויות וליבון הדברים איתם.

✿

דברי הסיום של כ"ק האדמו"ר מנובומינסק זצ"ל בירחי כלה – תשס"א:

אין לי מה להוסיף על דברי ההתעוררות שראש הישיבה אמר אבל כולנו יודעים שאחד מהרוחניים הגדולים של כולנו בימים האלה היא הזכות לקבל פניהם של גדולי ישראל ושתהיה ההתעלות הרוחנית מקבלת פניהם של גדולי ישראל רצוני שראש הישיבה יידע שהערב הזה בשבילנו כולנו זו התרגשות גדולה וכמו שנאמר קודם שכל הכינוס וההגעה לפה נעשתה בגלל שהרגשנו שיש לו קורת רוח להיות אתנו ביחד ואלו הם הפירות שנהנים מהם בשעת מעשה ובודאי שזו תהיה זכות בשביל הציבור הגדולה שימושה יותר מלימודה שיש לנו את הזכות שגדולי ישראל מגיעים לכאן ומהגים אותנו ומכבדים אותנו מימיכם אנו שותים והקב"ה יעזור קודם כל שראש הישיבה יזכה לאורך ימים טובים ושנים להאיר את כלל ישראל בתורתו וביראתו וכולנו נתעלה מזה והקב"ה יוביל את כולנו ביחד עם המלכים שלנו בראשנו לקבל פני משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

✿

בביקור האחרון של האדמו"ר במעונו של רבנו, העלה האדמו"ר בכאב את נגע האינטרנט הנורא המחולל שמד רוחני, רח"ל, ברחבי ארה"ב. האדמו"ר אמר כי אחרי מלחמת העולם הראשונה ארה"ב הייתה מדבר שממה רוחני, לא נתנו ליהודים שהגיעו לאמריקה לשמור שבת, אילצו

אותם לפרנסתם לחלל שבת רח"ל, לא היה שום דבר, לא מערכת כשרות ולא בתי חינוך לילדי ישראל בדרך ישראל סבא ועל ידי כך אבדו דורות שלמים. היום, ב"ה, אין את הניסיון של שבת ויש מוסדות חינוך טובים וכשרות, אבל היצר הרע אינו נתון מנוחה והוא שלח את פגעי הטכנולוגיה הנוראיים הממיתים חורבן והורסים כל דבר שברוחניות. רבנו התבטא על כך בחריפות רבה ואמר כי 'האינטרנט הוא המסית והמשחית הגדול של דורנו, כמו ההשכלה הארורה שחיבלה בכרם בית ישראל. כל באיה לא ישובו. וצריך לפעול בכל הדרכים כדי שלא נהיה אוטם אזנו מזעקת הדל'.

✿

כשכ"ק האדמו"ר מנובומינסק זצ"ל נשיא אגו"י בארה"ב הגיע לביקור בארץ נלקח ע"י רבינו זצוק"ל בכבודו ובעצמו לביקור ב"שכיית חמדת" – ישיבת ארחות תורה כשרבינו מגיע לשיבה הקד' פותח את דלת בית המדרש ומכניס את האדמו"ר לביקור תוך כדי שהוא מחוה בידו על בני הישיבה שיראה בלימודם.

עם רבינו בארץ ישראל.

✿

מספר הרב ישראל פרידמן, עורך יתד נאמן: באחד הביקורים הגיע האדמו"ר עם בני משפחתו כדי שיקבלו את ברכתו. לאחד מן ביקש הרבי מאורחיו לצאת, וביקש להשאר ב"אדבע עינים". במחווה לא ברורה אמר לי בחום, "ואתה יכול להשאר". נשארתי. הרבי פתח בקושייה בסוגיה מסויימת, כשבמשך דקות ארוכות מדן ראש הישיבה והרבי משוחחים בדברי תורה. הרבי התלהט במהלך השקלא וטדיא ומרן ראש הישיבה השיב בדו"ע אופייני. כך דקות ארוכות, וכשהעקוב הפך למישור, עלתה על פניהם נהרה. הם נפרדו מתוך דברי תורה כשהרבי זצוק"ל עוזב את החדר ופניו אל ראש הישיבה, ובקידה של ממש הולך לאחוריו, וראש הישיבה מלווהו אל הדלת, אל חדר המדרגות, ויורד עמו עד הרחוב... למטה, לפני הכניסה למכונית שאלתי את הרבי זצוק"ל: "ילמדנו רבינו, בשלמא ענייני ציבור הרבים שהרבי מנהל, אני יכול להבין למה "ארבע עינים". זה יכול להיות רגיש. אבל דברי תורה?"

הרבי השיב לי בחיוך עם טמפרטורה גבוהה: "כשאתה נמצא במחיצת רבן של ישראל, לפעמים כל מה שאתה רוצה זה להתדבק אליו. על שאלות מקבלים תשובות. אבל להתחבר אפשר רק בדברי תורה! כך אמד ולא יספ. יותר גם לא היה צריך להוסיף.

הספר כ"ק האדמו"ר זצ"ל על מרח דבנו זי"ע"א

העיד עליו הרב מפונבילז בעודו אברך צעיר שר' אהרן לייב הוא "נסתר שלנו". וכך הקדיש כל ימי חייו אך ורק לתורה, שעסק בתורה מימי נעוריו בבריסק, וכן בשווייץ וכן בארץ ישראל עסק רק בלימוד התורה, וזה היה כל מהותו וחיייו. אלא שבסוף ימיו זכינו לחטוף הצצה בחייו, לראות אפס קצהו ממהותו, עד שנעשה להדוגמא בדורנו, איך נראה יהודי שלא נכנס מעדנים בתוך מעיו.

זכיתי שבנסיעה השניה לארה"ב לן לילה אחד בביתו. ובכל היום כולו היו אנשים נכנסים ויוצאים, ובשעה שתים עשרה וחצי בלילה סגרתי הדלת, והתעוררתי בשעה רבע לארבע בבוקר, ויצאתי וראיתי שהנה הוא לומד כבר עם החברותא שלו מסכת זבחים שהיה עוסק אז בכתיבת חיבורו אילת השחר על זבחים, והיה כבר בתוך גיל שנות התשעים. כנראה שלא ישן הרבה בלילה זו וזה אחרי כל הנסיעות והדרשות וקבלת קהל של עם רב וכו'. הרי האהבת תורה שלו היה בלתי יאומן.

החזון איש שלחו לשיבה בכפר סבא שירביץ תורה שם, והחזון איש היה מבין עליו, וכיבדו והעריך אותו עד למאוד, כי הכיר בו כצדיק נשגב ואיש קדוש. וכל זה היה מפני שהיה פרוש לגמרי מעוה"ז, והיה "עולם הבא"דינער איד", וכמעט שלא אכל ולא ישן, ואכל רק מה שהיה מוכרח לקיום גופו, ונזהר על חומרות רבות כגון גילוי באופן מופלג ועוד רבות כהנה. ועי"כ נתרומם להיות מנהיג ישראל שכל עולם התורה קיבלו את הדעה שלו.

שלימות מורדתו – אהבת ישראל

היה שלם במידות, שלם באהבת ישראל. שמעתי שפעם אחד בא אצלו מנהל מאחד הישיבות שהתלבט בנידון בחור אחד ביישיבתו שהיו עמו הרבה בעיות, ורצה לדון אם לשלחו מהישיבה או לא, והוא שאלה קשה שיש הרבה צדדים לכאן ולכאן, והרי כידוע היו אנשים באים לשאול לו עצות בחינתן, ור' אהרן לייב דן בנידון שעה ארוכה עם המנהל, ובסופו של המשא ומתן שאל ר' אהרן לייב את המנהל "ומה שם אמו", והמנהל תמה לעצמו למה שואל את שם אמו, וענה שאינו יודע שם אמו. אז תמה ר' אהרן לייב "איך אתה חושב לשלח בחור מיישיבתך, והלא עדיין לא התפללת עליו, והא ראייה שאתה לא יודע את שם אמו". ר' אהרן לייב לימד שזה חלק יסודי ועיקרי בהצלחה של ילד שצריכים להתפלל עליו.

הכיר שצריכים שהרבש"ע יקח חלק בעלייתו של אדם, ואנו יכולים לעודד רחמיו וחסדיו של הקב"ה בתפלותינו. היה לו מבט אחר איך להתייחס לאנשים, ואיך להתייחס לדברים, והוא הקשר פנימי שיש לאיש קדוש עם נשמה של יהודי אחר. שמעתי שעדך פעם חשבון הנפש בדיני בין אדם לחבירו והלכות חושן משפט, והיה חושש ממה שאולי קרה הרבה שנים מקודם בשווייץ, שחשש שתלש פרס מפרסם של גוי, כך קיים מאמרם ז"ל (עירובין י"ג ע"ב) יפשפש במעשיו, או ימשמש במעשיו.

חז"ל (תנא דבי אליהו רבה פרק כ"ה) אמרו "לעולם

והפרישות שלו היה יוצא מהתרגשות ומהתפעלות. והיה למקור חיזוק בראותו עד לאיזה מדרגות יכול יהודי בדורנו להשיג.

יתפלל שלא יכנסו מעדנים בתוך גופו

יש הרבה פנים וגוונים שיסולים לדבר מאישיותו של ר' אהרן לייב, איך היה חי ומה פעל, ואיך השפיע על אחרים ועל כל הדור. ונדבר מאחדים מהם.

איתא בכתובות (ק"ד ע"א) "בשעת פטירתו של רבי זקף עשר אצבעותיו כלפי מעלה, אמר רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך שיענתי בעשר אצבעותי בתורה, ולא נהניתי אפילו באצבע קטנה". ובתוס' (ע"ז י"א ע"א ד"ה צנון) הקשו ממה שאחז"ל (ע"ז שם) "זה אנטונינוס ורבי שלא פסקו מעל שולחנם לא חזרת ולא קישות ולא צנון לא בימות החמה ולא בימות הגשמים", וקשה מה "דאמרין שרבי לא נהנה מן העולם אפילו באצבע קטנה". ובביאור הגר"א (אור"ח סי' רל"א) כתב על מה דמבואר בשו"ע שם "בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוין להנאתו, אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב בכל דרכיך דעהו (משלי ג, ו) ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לשם שמים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גוף, יהיו כולם לעבודת בוראך". וכתב ע"ז בביאור הגר"א דבזה מיושב קושיית התוספות. וכוננו דאין ה"נ שאכל רבינו הקדוש צנון וחזרת, אבל לא נהנה מכך לעצמו, אלא היה מכוון לש"ש, וצורך הדיוט שבו נתבטל לצורך גבוה, ונתקדש המאכל.

והנה תוספות בכתובות שם מביא דברי המדרש "עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו, יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו". הרי שאם האדם רוצה לבקש הצלחה בדברי תורה, ורוצה שיחדור התורה בקרבו, יתפלל מקודם שלא יכנסו מעדנים בתוך גופו, שלא ישקע בתענוגי עוה"ז ובחומרות המאכלים ושאר הנאות עוה"ז, דאז יהיה מקום ל"תורתך בתוך מעי" (תהלים מ' ט), שהתורה יכנס להנפשו.

וזהו הביאור דכיון שרבינו הקדוש לא נהנה מעוה"ז אפילו באצבע קטנה, נעשה עי"כ להפצא של תורה, ומכאן זה היה לו השפעה אפילו על אנטונינוס קיסר.

דבר זה הוא מהלימודים היותר יסודיים ונחוצים שצריכים ללמוד מאותו צדיק נשגב וקדוש כר' אהרן לייב, כל ימיו חי בזהירות שלא יכנסו מעדנים בתוך מעיו, ולא היה לא שום שייכות למעדני עוה"ז, לא באכילה ושתייה, ולא בשאר מעדני עוה"ז. כשבאו לביתו ראינו איך שהיה חי, איך היה נראית הדירה, איך היו נראית הכתלים, ואפילו לא ישב על כסא רק על מטתו, כך ישב ולמד כל היום, וכך קיבל אנשים, כך שכל גופו נעשה כלי קיבול להתורה, וכל מהותו נעשה חפצא של תורה, כי לא היה בו רק תורה בלבד, והוא היה יחידי בדורנו שיהיה איש שיתנהג בפרישות כזו.

באמת ברוב ימי חייו היה נסתר, ולא ידענו מפרישותו, ואפילו שמו לא ידעו רוב הציבור, וכבר

יצויין שמיד שהגיע השמועה על הסתלקותו של רבנו זי"ע הלך האדמו"ר זצוק"ל ליישיבה כדי לספוד ולבכות [כך היה נוהג כשהסתלקו גדולי הדור ללכת מיד ליישיבה ולקונן בבכי מר כשכל גופו רועד מבכי על האבידה הגדולה לכלל ישראל, ולאחר זמן היה הספד בשבעה ובשלושים כו', אבל דבר ראשון בשעת חימום היה רץ ליישיבה לקונן מרות, וכך עשה כששמע שרבנו הסתלק, אך בדרך שמע שרבנו ציוה שלא יספידוהו וחזר לביתו, ואחר כך שמע שרבנו הגר"ק שליט"א אמר שאין לשמוע וחייבים להספידו ובירר היטיב הדברים וכשנתברר לו שזה אכן דעת הגר"ק, אירגן הספד גדול ביישיבתו אחרי חנוכה]

הדברים נאמרו במקלות עם ביישיבת נאוואמינסק ובקווינס.

אין לו לעולם שאבד מנהיגו ואין לה לספינה שאבד קברניטה

בראשות ראשי הישיבה שליט"א. תכלית ההספדים ודברי התעוררות הוא כדי שנלמוד מחייו של הצדיק, ואת הירושה שהנחיל לנו הצדיק, כי עכשיו שאין הצדיק אתנו בחיים, אנו צריכים להעביר המורשה שלו בתוך חינו.

איתא בגמרא מגילה (ט"ו ע"א) "ואמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא צדיק אבד לדורו אבד, משל לאדם שאבדה לו מרגלית, כל מקום שהיא מרגלית שמה, לא אבדה אלא לבעלה". הגמרא מלמדת אותנו דבפטירתו של צדיק צריכים להכיר, כי הצדיק עצמו הוא ביישיבה של מעלה, וממשיך בעסק התורה ואומר שיעוריו, אלא שבני הדור מרגישים החסרון. הנה ר' אהרן לייב בודאי אומר שיעוריו למעלה, ודבריו עושים רושם למעלה, אבל כאן מרגיש כל יהודי וכ"ש כל בן תורה שפטירתו הוא אבידה לכל הדור.

מצינו בחז"ל (ב"ב צ"א סוף ע"א) שאמרו "ואמר רב חנן בר רבא אמר רב אותו היום שנפטר אברהם אבינו מן העולם עמדו כל גדולי אומות העולם בשורה, ואמרו אינו לו לעולם שאבד מנהיגו ואין לה לספינה שאבד קברניטה". מתואר בזה האבידה לדור בפטירתו של ר' אהרן לייב, ש"אין לו לעולם שאבדה מנהיגו ואין לה לספינה שאבד קברניטה", שכלל ישראל הוא כספינה הנוסעת במים הזידונים וכמ"ש (ישעיה נ"ז, כ'): "ויגרשו מימיו רפש וטיט", וצריכים אנו לקברניט שיכוון הספינה.

ר' אהרן לייב היה המנהיג והקברניט אשר תורה דרך החיים לדור, ומסר נפשו לכלל בכל מיני אופנים שונים, והיה לו השפעה על כל הדור כולו, והיה מייחדי סגולה שהתרומם מעל כל הרפש וטיט של המים הזידונים דעוה"ז, ולא זו בלבד, אלא שהתרומם גם מעל הספינה של כנסת ישראל הנוסעת בין הרפש וטיט דהאי עלמא, והוא נעשה לקברניט הספינה, והבין את צרכי העולם, הגם שבועלמו הפרטית לא נגע כל זה כמלוא נימא, שהיה קדוש ומובדל, אבל בד בבד היה נועם לבריות באופן מופלא. כל מי ששמע מהחיים שלו, הקדושה, הצדקות, הטהרה

יאמר אדם מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי. ופירשו צדיקים ש"יגיעו" הוא מלשון נגיעה, וזה תכלית ההספד שחיינו והתנהגותנו יקבלו נגיעה באיזהו מהיסודות שר' אהרן לייב חשבם כיסודיים בשלימות החיים.

היה דוגמא למדרגת ד' פנחס בן יאיר עד למדרגת הקדושה

המסילת ישרים יסד ספרו על מדרגת הסולם של הברייתא דר' פינחס בן יאיר, המתחיל מתורה מביאה ליד זהירות עד למדרגת הקדושה שהיא המדרגה העליונה והנשגבה שיוכל אדם להגיע אליה, שיתקדש כמזבח ומקדש ויהיה מרכבה להשראת השכינה, וכמו שהוכיח שם המס"י מחז"ל.

יש לי הרגש, ואני אומר כן מתוך פחד, שמי שמכיר את התולדות וקורות ימי חייו של ר' אהרן לייב, רואים שעבד על מדרגות הסולם של ברייתא זו ועד מדרגת הקדושה, וקיים בנפשו כל המדרגות הללו.

בבחירת רחב"ד שכל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בנ

אמנם עד עכשיו דברנו רק מגוון אחד של אישיותו, תורתו, פרישותו, צדקותו ומידותיו. אבל היה בו עוד גוון. איתא בחז"ל (תענית כ"ד ע"ב) "אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בנ, וחנינא בנ דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת". ועיין ביומא (נ"ג ע"ב) שהכהן גדול התפלל ביום הכיפורים בקדשי קדשים "ולא תכנס לפניך תפלת עובדי דרכים", והקשה שם הגמרא מתפלת ר' חנינא בן דוסא הועיל להפסיק הגשמים, ומתוך הגמרא "אמר רב יוסף מאי אהניא ליה צלותיה דכהן גדול לגבי רבי חנינא בן דוסא". ואם כי בגמרא ברכות (ל"ד ע"ב) איתא דר' חנינא בן דוסא היה רק כעבד לפני המלך, כלפי ר' יוחנן בן זכאי שהיה כשר לפני המלך, עכ"ז היה תפלתו פועלת הרבה יותר מתפלת הכהן גדול ביום הקדוש בקדשי קדשים שהיה דומה למלאך שהיטיב עם כלל ישראל. הרי שזכותו של ר' חנינא בן דוסא גדולה יותר מהכהן גדול, ומזכותו ניזון כל העולם כולו, נמצא שהוא היה המזכה את הרבים היותר גדול בדורו, ואילו הוא עצמו אכל רק קב חרובין מע"ש לע"ש.

ר' אהרן לייב היה בדורנו בדוגמת ר' חנינא בן דוסא, הוא עצמו הסתפק בקב חרובין, הגוף לא תפס מקום אצלו כלל, אבל כל העולם ניזון בשבילו, שמסר עצמו כולו לכלל ישראל, ומכח מה שנעשה חפצא של תורה היטיב לכלל ישראל כ"כ הטבות, ומה גדול היה כח התפלה מאיש קדוש כזה. ומכח זה יש לנו הכרה חדשה במאמרם ז"ל "צדיק אבד לדורו אבד", אבד דורנו נשמה קדושה שכל העולם כולו ניזון ממנו.

פרישה ראשונה ושניה של ק"ש

כשאנו מקבלים עול מלכות שמים בבוקר ובערב

אנו אומרים שני פרשיות, פרשת שמע ופרשת והיה אם שמעו. והם שני דרגות בכלל ישראל. [עיין יסוד הדברים במהרש"א ברכות ל"ה ע"ב ד"ה שנאמר, ונפש החיים שעד א' פרק ח'] פרשה ראשונה נאמרה בלשון יחיד, שהוא ציור החיים של יחידי סגולה שתורתן אומנותן, ואין להם בחייהם שום שייכות וקשר לעוה"ז, וכל חייהם הוא אך ורק בעבודת ה', על כן לא נזכר בפרשה זו שום דבר מעוה"ז, רק כל מצות השייכים לקבלת עומ"ש כמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (שער ג' אות כ"ב).

אבל פרשת והיה אם שמעו נאמרה בלשון רבים, שהוא ציור החיים השייכת לכלל ישראל באופן כללי, ושם לא אמר "ובכל מאדך" שכן בפרשה זו נאמר "ואספת דגנך" כדרשת ר' ישמעאל בברכות (ל"ה ע"ב) הנהג בהן מדת דרך ארץ, ובפרשה זו מצינו שיש מקום גם לירידות ונפילות, שהתורה הצריך להזהיר "השמרו לכן פן יתה לבבכם וסרתם וגו'", שאם יהיה כן יש עונשים של "וחרה אף ה' בכם", ועל כן צריכים לחזק עצמם כמו שכתוב "ושמרתם את דברי אלה על לבבכם", עד שיזכו ג"כ לחיים של "כימי השמים על הארץ".

יסוד החילוק של שני הפרשיות משום דפרשת שמע כתובה בפרשת ואתחנן אחר שמשה רבינו במשנה תורה חזר לפני כל ישראל על מעמד הר סיני ועשרת הדברות, ואז נתעלו ישראל מצרכי עוה"ז ונעקק יצה"ר מלבם, וכמו שדרשו בריש ע"ז (ה' ע"א) אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, אבל פרשת והיה אם שמעו כתובה בפרשת עקב לאחר החזרה על מעשה העגל, דאז נאמר חבלתם מעשיכם, ונתקיים בהם אכן כאדם תמותון, ונפלו ממדרגתם הקודמת לבחי' ואספת דגניך שייצטרכו לעסוק בדרך ארץ, ונתערב בהם שוב יצה"ר והוצרכו לאזהרה השמרו פן יתה לבבכם וסרתם וגו'. אבל גם עכשיו יש יחידי סגולה הנוהגים כרשב"י וחביריו שציור החיים שלהם משתקפת פרשה ראשונה דק"ש. היהודי שאומר קריאת שמע צריך שיהיה נגד עיניו שני ציורי החיים, הן של פרשה ראשונה והן של פרשה שניה. החיים של ר' אהרן לייב בעצמו היה ציור החיים של פרשה ראשונה. אבל באותו עת גם הבין והתניחם והקדיש עצמו למען צרכי החיים של כלל ישראל המתוארים בפרשה שניה דקריאת שמע.

ר' אהרן לייב הקדיש חייו למען בני התורה, ובני הכולל, מליוני דולרים עברו תחת ידי לשיבות וכוללים, הכל עבר תחת שיקול דעתו והחלטותיו בנוגע ישיבות וכוללים או בנוגע לב לאחים וכו', הלא נשא האחריות לעולם התורה. אבל מלבד זה נשא האחריות והקדיש עצמו לחזק את כלל ישראל. דהרי יש לשאול למה נסע לרחבי העולם, לארה"ב, קנדה, צרפת, מקסיקו ורוסיה ועוד, הלא יהודי כר' אהרן לייב שכל ימיו היה פרוש וקדוש ועסק בתורה, היה לו עגמת נפש מהנסיעות, ואני בעצמי שמעתי מפיו שיסורין אלו יצילו אותם מיסורים בעוה"ב, וגם היה דואג על הכבוד הרב שקיבל בכל המקומות, וכבר היה למעלה מגיל שמונים, והפסיד שעות ע"ג שעות של לימוד, ולמה עשה כן?

אי"ז אלא שהיה "כלל ישראל איד", והקדיש עצמו למען חיוזק נפשות ישראל בכל מקומות מושבותיהם, היה לו השפעה עצומה על בני תורה ובעלי בתים ולכל מי שבא בקשר עמו, והרבה חזרו בתשובה, מדרשותיו ודיבוריו והנהגותיו. הרי שמצד אחד חי פרשה ראשונה דק"ש בחייו הפרטיים, אבל מצד שני היה מוקדש כולו לצרכים דפרשה שניה דק"ש, שהם צרכי הכלל.

אגרא דהספד דלוי

אחז"ל (ברכות ו' ע"ב) אגרא דהספד דלוי, התכלית של ההספד הוא להתרומם מחייו של הצדיק. "צדיק אבד לדורו אבד" – צריכים לעשות חשבון הנפש מהו החלל הריק שנעשה בפטירת הצדיק, כמה קדושה היה בעולם בעבודת ה' שלו, שיהודי העובד ה' מתקן עולם שמביא כבוד שמים ורצונו יתברך בהבריאה, ומתחבתינו למלא קצת מהחלל שהשאיר, ולמלאותו בחיים שלנו.

הנה זה חלל והפסד, שאתם השומעים לא תזכו עוד לראות הדירה הקטנה ברחוב חזון איש 5. היה לו אשה חשובה, והורה לה דרכו בחיים. ולדוגמא שמעתי שפעם ראתה תכשיט יפה אצל אשה אחרת, וביטאה הערצה להתכשיט, שאלה האשה אותה "אם כן למה אין הרבנית קונה לעצמה תכשיט זה", וענתה הרבנית "אני מתענגת להביט על התכשיט, מה לי הנפקא מינה על מי התכשיט מונחת" – הרי השקפה זו קיבלה מבעלה הגדול ר' אהרן לייב. מי יתן לנו תמורתו, הרי אנו עומדים כבר בעולם אחר. והגם שהניח צואה שלא להספידו, עכ"ז הורו מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א ועוד גדולי ישראל שיש להספידו, שכלל ישראל, בעלי בתים ובני תורה, זקנים עם נערים צריכים לשמוע הדיבורים של הספד עליו, הרי זאת מוכיח עד כמה יש החלל של מי יתן לנו תמורתו.

יעזור הקב"ה שלא אלמן ישראל שמכינוסים אלו יצמח השתוקקות וצמאון לדבר ה', להחזיר עטרה ליושנה, להחזיר המדרגות העליונות של תורה שהיו בגדולי ישראל שעוד זכינו לראות, וכל אחד כפום שיעורא דלילה יקיים ה"זחי בהם" מען זאל לעבן אין אידישקייט, בתורה ובגמילות חסדים ותפלה, ובכל מה שקובע צורת היהודי כמו שהראה ר' אהרן לייב לנו, וזאת הוא ההיתר בההספד, לזכות לאגרא דהספד דלוי, שמותר לרומם הציבור שידעו מהו קדושת התורה וכל מדה נכונה, ונוכח שיתמלאו בכלל ישראל עוד תלמידי חכמים ומזכי הרבים, ולנגוע במקצת למעשה האיש הקדוש הזה, ונוכח לראות בנחמת ציון וירושלים.

עם רבינו זצ"ל.

דברי חיזוק מהגה"צ ר' יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה לע"נ הרה"ג
ר' יעקב בן ר' שכנא זצ"ל

התחזקות בעניני השעה שאי אפשר להתפלל בבית כנסת וצריך כל אחד להתרחק
מחברו וצריך ללבוש מסיכות

בספר תהילים מזמור ס"ב פסוק י"ג כתוב "ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו"
וצ"ב מה החסד בזה שהשי"ת משלם לאיש כמעשהו ומבאר המצודת דוד כי זה חסד
גדול שהשי"ת משלם מידה במידה שעל ידי זה ימהר לשוב מחטאיו והנה הב"ח בטור
או"ח סימן תר"ע ס"ק ד' כתב וז"ל אבל בחנוכה עיקר הגזירה היתה על שהתירשלו
בעבודה ועל כן היתה הגזירה לבטל מהם העבודה וכו' וכשחזרו בתשובה למסור נפשם
על העבודה, הושיעם ה' על ידי כהנים עובדי העבודה בבית ה' על כן נעשה הנס ג"כ
בנרות, תחת אשר הערו נפשם למות על קיום העבודה, וכו' ע"כ לשונו,

ואמר הגאון הצדיק רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שרואים מדבריו שאם מתרשלים מדבר
מסוים, אזי הקב"ה לוקח לגמרי את הדבר, וכשמוסרים נפש על אותו דבר אזי הקב"ה
מחזירו. והנה אנחנו רואים שהקב"ה לקח מאתנו שאיננו יכולים להתפלל בבתי כנסיות
ובבתי מדרשות, וזהו לרמז לנו שכנראה היה ח"ו זלזול בקדושת בית הכנסת ובתי
מדרשות וכן בתפילה, וכמו שאמרו חז"ל במסכת ברכות דף ו' ע"ב "כרום זלות לבני
אדם" אלו דברים שעומדים ברומם של עולם ובני אדם מזלזלים בהן" ופרש"י כגון תפילה
שעולה למעלה עכ"ל.

ויש לעורר על התפילה שאין מתפללים כסדר הברכות וקרבות ופסוקי דזמרה, אלא
מדלגים ומשלימים אח"כ. והמשנ"ב בסימן נ"ב ס"ק א' כתב וז"ל כי כתבו הספרים
שהמגיד הזהיר לבית יוסף לבוא לבית הכנסת בהשכמה כדי שיוכל להתפלל כסדר ולא
בדילוג, כי העושה כן מהפך הצינורות וכו' עכ"ל. ובמסכת ברכות דף ח. כדאמר רבי
יהושע בן לוי לבניה, "קדימו וחשיכו ועיילו לבי כנישתא כי היכי דתורכו חיי. ופרש"י
מקדמי שחרית מחשכי ערבית כלומר מאריכין בבית הכנסת. עכ"ל ומקדמי שחרית, כדי
שיוכלו להתפלל כל התפילה כסדר וכן גם לא לצאת לפני גמר התפילה, וזה גורם
לאריכות ימים ושנים. ולכן צריך כל אחד להתחזק בזה להתפלל כסדר, מתחילת
התפילה ועד סופה.

וכן להתחזק להתפלל במתינות וכמבואר בשו"ע או"ח סימן צ"ח סעיף ג' וז"ל יתפלל דרך
תחנונים כרש המבקש בפתח ובנחת, ושלא תראה עליו כמשא ומבקש להפטר ממנה
עכ"ל.

ועיין שם בביאור הלכה שכתב וז"ל מה מאד צריך האדם להזהר בזה כי יש כמה פוסקים
המצריכין לחזור ולהתפלל מחמת זה וכו'. עיי"ש וכן יש להזהר בענית הקדיש, וז"ל
השו"ע או"ח סימן נ"ו סעיף א' יש לכוין בענית הקדיש וכתב המשנה ברורה סעיף קטן

א' וז"ל כי אמרו חז"ל, כל העונה אמן יהא שמיה רבה מבורך בכל כוחו קורעין לו גזר דינו ופרשו הראשונים דרוצה לומר בכל כוחו בכל כוונתו ובכל איבריו, דהיינו שיאמרנה בלב ובנפש ולא רק כמוציא בשפתיו ולבו בל עמו וכו' עיי"ש.

ב. בעניין שכל אחד שצריך להתרחק מחברו לפי דברי הב"ח שכל דבר שמתרשלים מזה, אזי הקב"ה לוקח את הדבר לגמרי וכשמוסרים נפש ע"ז הקב"ה מחזיר את הדבר. והנה אפשר שהקב"ה מרמז לנו בזה להתחזק במצוות עשה של "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא י"ט י"ח) ובפירש"י וז"ל אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה עכ"ל וכתב בספר יסוד ושורש העבודה שער א' פרק ז' וז"ל שמצוות "ואהבת לרעך כמוך" יכול לקיים בכל עת במעשה ובמחשבה כיצד אם עושה לרעהו איזה טובה בפועל הוא מקיים מצוות עשה של ואהבת בפועל, ואם רואה או שומע על חברו איזה טובה, והוא שש ושמח בלב שלם ממש כאילו בא לו אותה טובה הרי קיים מצוות עשה זו של ואהבת במחשבה, וכן חס ושלום להיפך רחמנא ליצלן נמצא מצוות עשה זו יכול האדם לקיים בכל עת שתבוא לידו וכו' עכ"ל. ועיי"ש בפרק ז' ו - ח' שהאריך בענין והאור החיים הקדוש כתב וז"ל "ואהבת לרעך כמוך אני ה'". פירוש על דרך שאמרו שבאמצעות יחוד הלבבות מתייחד שמו יתברך להיות שכל ישראל הם ענפי שם הוי"ה ברוך הוא, דכתיב "כי חלק ה' עמו". עכ"ל הק'.

וזו עצה להגיע לאהוב כל אדם מישראל. כשידע שכל יהודי הוא ענף משמו הקדוש של הקב"ה וכן ע"י אהבת כל יהודי זוכים שיתייחד שמו של הקב"ה בעולם. ואפשר לבאר שזה הפירוש שאומרים בשבת בתפילת מנחה "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" שע"י ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ שאוהבים את כל יהודי מישראל מתייחד שמו יתברך אתה אחד ושמן אחד ולכן צריך להתחזק במצוות עשה של "ואהבת לרעך כמוך"

ובפרט לאהוב את כל האנשים שבאם איתם בקשר, ואפילו כאלו שלפי דעתו פגעו בו ויקיים מצוות עשה של בצדק תשפוט עמיתך (ויקרא י"ט ט"ו) ופרש"י וז"ל "הוי דן את חבריך לכף זכות" עכ"ל. וכל הדן את חברו לכף זכות מהשמים ידונו אותו לכף זכות ונזכה לגאולה קרובה ולישועה גדולה אכ"ר.

ג. בעניין שצריך ללבוש מסיכות.

כתוב בספר תהילים מזמור ק"כ ג' מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה ופרש"י וז"ל מה יתן לך הקב"ה. ומה יוסיף לך שמירה ומחיצות הרי את נתונה לפני משתי מחיצות עכ"ל. ובמצודת דוד כתב וז"ל ומה יוסיף עוד הלא כבר נתונה אתה לפני מחומת השפתיים והשיניים, ואם אלה לא הועילו לשומרך מה נוסף עוד שמירה עכ"ל. ואפשר שכיון שאנחנו נתרשלנו בדיבור של לשון הרע ורכילות לכן הקב"ה הוסיף לנו עוד שמירה של לבישת מסיכות על פינו. ולכן צריך להתחזק ללמוד דבר יום ביומו ספר של שמירת הלשון וחפץ חיים על הלכות לשון הרע ורכילות ולקבל על עצמו לשמור פיו ולשונו ונזכה (תהילים ל"ד י"ג) מי האיש החפץ חיים אוהב ימים לראות טוב אכ"ר.

מִרְיָן שֶׁר הַתּוֹרָה הִגְרָ"ח קֵנִיבֶסְקִי שְׁלִיט"א עִבְרָא עַל כָּל הַדְּבָרִים וְנָתַן אֶת בְּרַכְתּוֹ

לעילוי נשמות המתים במגיפה ז"ל

גודל חומרת שיחת חולין בביהמ"ד ובביהמ"ד

כתוב בשו"ע בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטילה ובפמ"ג- גוערים במי ששח שיחת חולין בביהמ"ד עיי"ש ובמג"א (סק"ג) - והאריז"ל היה נזהר מאוד שלא לדבר בביהמ"ד רק דברי תפילה ואפילו דברי מוסר לא דיבר פן ימשך ממנו דברי חול - ומביא הבאר היטב (סק"ה) מהשל"ה דשיחת הילדים איסור גדול בביהמ"ד

ואומר המשנ"ב - קלות ראש- כי הם נקראים מקדש מעט כמו דכתיב ו'אחי להם למקדש מעט' ובמקדש כתיב ו'את מקדשי תיראו' שיהא מוראו של השוכן בה עליו וכתב הסמ"ק שבעון קלות ראש בבית הכנסת נהפכין לבית ע"ג ח"ו. ובסק"ב- ושיחה בטילה- היינו אפילו שיחת חולין שהיא לצורך פרנסה דבחוץ שרי בביהמ"ד אסור ובפרט שיחה בטילה לגמרי דבדאי שראוי למנוע תמיד מזה (פמ"ג) ובזוהר הקדוש פרשת ויקהל הפליג מאד בגודל העון הזה (מלשון הזוהר- מאן דמשתעי בבי כנישתא אנהיג קלנא בשכינתא ועל דא מתעכבי ישראל בגלותא ולית ליה חולקא באלוקי ישראל וכו') וכ"ש שיש לזהר בבית הכנסת ובהמ"ד מעון דיבורים אסורים כגון לשה"ר ורכילות ומחלוקת וקטטות כי מלבד שהם עונות חמורים מאד עוד יגדל העון יותר במקום קדוש כי הוא מזלזל בכבוד השכינה ואינו דומה החוטא בינו לבין עצמו לחוטא בפלטרין של מלך לפני המלך... ובסוף דבריו- ע"כ הירא וחרד לדבר ה' ישם תמיד עיניו ולבו לזה שלא לדבר שום דברים בטלים בביהמ"ד ובביהמ"ד והמקום הזה יהיה מיוחד אצלו רק לתורה ולתפילה **ובשעה"צ** (סק"ב) כותב שלשחוק והתול ושיחה בטילה לא מהני תנאי ומביא מהעולת תמיד דגם בחורבנו לא מהני תנאי

ובחפץ חיים עשין ז' כותב וז"ל - וכל זה אפילו שלא בביהמ"ד אבל אם מדבר לשון הרע ורכילות בבית המדרש או בביהמ"ד עובר עוד על מצות עשה ו'ומקדשי תיראו' ובית המדרש שלנו ג"כ בכלל מקדש הוא כמו שמבואר בפוסקים ונצטוונו בזה הפסוק לירא ממי ששוכן בו ולכן אין מחשבין בו חשבונות כי אם של מצוה כגון קופה של צדקה וכדומה וכ"ש דאסור בהם שחוק והתול ושיחה בטילה ולא מועיל בזה שום תנאי כמבואר בשו"ע אור"ח (סימן קנ"א) ועל אחת כמה וכמה דאסור לדבר בהם לשון הרע או רכילות מפני אימת ה' יתברך השוכן בו לבד מאיסורו החמור העצמי ובה שם מדבר מראה בעצמו שאינו מאמין שהקב"ה ישרה שכינתו בבית הזה ולכן הוא מעיז פניו אפילו לדבר בבית המלך שלא כרצון המלך - ואפילו הלומדי תורה בקביעות בביהמ"ד שהותר להם לאכול ולשתות בביהמ"ד כמבואר באור"ח בסימן הנ"ל מ"מ אם יהיו נכשלים באסור שחוק והתול או לשה"ר ורכילות בביהמ"ד הם עוברים על מצות עשה ד"מקדשי תיראו" לבד מאיסורו העצמי וכמו שכתב המג"א (סק"ב) דאטו התלמידי חכמים אינם מזהיגין על מורא המקדש ולא הותר להם אלא אכילה ושתייה מדחק מתוך שהם לומדים בביהמ"ד אם יצטרכו לאכול ולשתות חוץ לבית המדרש יתבטלו ע"י זה מלמודם ע"ש במג"א ולענין סתם דיבורים שאינם של ליצנות לתלמידי חכמים בביהמ"ד עיין מה שכתבנו בעזרת ה' בחלק ג' **ומביא הח"ח בהגהה** וזה לשון הזוהר הקדוש פרשת תרומה מאן דאישתעי בבי כנישתא מלין דחול וי ליה דאחזי פרודא וי ליה דגרע מהימנותא וי ליה וכו' דאחזי דהא לית אלהא ולא אשתכח תמן ולית ליה חולקא בה ולא דחל מנה ואנהיג קלנא בתקונא עלאה דלעלא [תרגום- מי שמספר בביהמ"ד דברי חול או לו שמראה פירוד או לו שגורע האמונה או לו שאין לו חלק באלוקי ישראל כי מראה שאין אלוקים ואינו נמצא שם ואין לו חלק בו ואינו מפחד ממנו ונוהג בזיון בתיקון העליון של מעלה] וכותב הח"ח עוד הגה"ה ע"ש, **ובבאר מים חיים** מביא שמהיראים (סימן שכ"ד) והסמ"ג והסמ"ק מבואר דמקדשי תיראו זהו מדאורייתא אף בזמן הזה בביהמ"ד שלנו ואפילו לפוסקים דס"ל ד-ומקדשי תיראו עיקרו למקדש מ"מ כולם מודים דאיסור גדול בשיחה בטילה

ובקונטרס 'יון מצולה' (מובא בספר קדושת ביהמ"ד ובביהמ"ד עמ' ז') מתאר מעט מהצרות שעברו בית ישראל בגזירות ת"ח-ת"י ובכתב שם- שנהרגו מאות אלפים במיתות משונות ואכזריות שלא שמעתם אוזן ולא עלו במחשבה... ולא היתה מיתה משונה בעולם שלא עשו להם וכל ד' מיתות ב"ד, וכך היו עושים לכל קהילה וקהילה שהיו מגיעים אליה ואת הס"ת קרעו לקרעים ועשו מהם שקים ונעלים לרגליהם ואת הרצועות של התפילין כרכו מסביב לרגליהם והשליחו בראש כל חוצות את הבתים של התפילין ומשאר ספרי הקודש עשו גשרים ברחובותיהם, אשר כל השומע תיצלנה אזניו משמוע, ובאחד המקומות מרוב ששחטו שם יהודים נהפכו מי הנהר לצבע אדום ועשרות אלפי יהודים מתו מרעב ודבר ומגפות ב"מ... התקיים בהם הקללות שבתורה 'בבוקר תאמר מי יתן ערב' והפסוק 'גם כל חולי וכל מכה אשר לא כתוב בספר התורה הזאת' וכהנה צרות רבות ורעות. עכת"ד **ובקונטרס שי למורא** (ז' כ"ה וז' ע') הביא דידוע שהגאון בעל תו"ש זיע"א התענה וביקש רחמים שיודיעו משמים מה זה ועל מה זה נענשו כלל ישראל בעונשים קשים ומרים כאלו ונגזרה גזירת חרב ואובדן על רבבות אלפי ישראל, והשיבו לו בחלום כי הגזירה באה מחמת שמזלזלין בקדושת ביהמ"ד ומדברים דיבורי חול בביהמ"ד ועל ידי שדיברו בביהמ"ד ובביהמ"ד פגמו באות וא"י של ידבורי' ונעשה דבר ב"מ, וכשנודע לו כל זאת תיקן התינו"ט לעשות מי שברך למי שאינו מדבר בשעת התפילה והיה מעורר ומזהיר הרבה את חומר האיסור לאלו המדברים בביהמ"ד ובביהמ"ד עכ"ד. **ובתשובות והנהגות** (א, קנו) **ובטעם דעת** (פר' קדושים) מביא ששמע מהרב לנדא זצ"ל ששמע מ'האמרי אמת' לאחר השואה האיומה ביהדות אירופה, שיהדות ספרד כמו במרוקו וטוניסיה אף שהנאציים ימ"ש שהו שמה בכל זאת זכו לינצל, ופירש שמשום שלא מדברים בתפילה אצל הספרדים לכן קדושת הבתי כנסיות ומדרשות שלהם מרובה מאוד ובזכותם ניצלו כל היהודים שמה משא"כ אצל האשכנזים בעו"ה ורמז ע"ז הפסוק 'ה' ילחם לכם ואתם תחרישון' אימתי ה' ילחם לכם בזמן שיאתם תחרישון' שאין אתם משיחין בשעת התפילה ואז אתם בטוחים שה' ילחם לכם

והבאר הגולה (יו"ד שלי"ד ס"ק קכ"ב) מביא שהוסיף ר"ת בצירוף שאר רבנים חרם שלא ידברו בביהמ"ד אך ישבו באימה וביראה

והרוקח בתיקוני תשובה כותב- הרגיל לדבר דברים של חול בביהכ"נ ואפילו שלא בשעת התפילה יתענה ארבעים יום וילקה בכל יום ומכאן ואילך ישב במזמור גדול ויתפלל בכוונה ולא ידבר בביהכ"נ כלל (מובא בכה"ח קנא,ה בשם חסד לאברהם)

והבעל הטורים בפרשת כי תבוא (כו,יט) על הפסוק ולתתך עליון על כל הגוים אשר עשה לתהילה ולשם ולתפארת וכו' כותב וז"ל כלומר מה שישאל משבחים ומהללים לשם הוא להם לתפארת והיינו דאמרין עתיד הקב"ה להיות עטרה בראש כל צדיק וצדיק שאותה עטרה שמעטרים להקב"ה בתפילתם מחזירה להם אבל מי ששח שיחת חולין בביהכ"נ מקיפין לו כל גופו בקוצים...

ובספר מקדש מעט להרה"ג ר' נתן געשטעטנר ז"ל מביא מספר נגיד ומצוה (להרב המקובל מוה"ר יעקב חיים צמח ז"ל) כתב- חייב אדם ליכנס במזמור בביהכ"נ כמו שנאמר [בבית אלוקים נהלך ברגש]- ברגש- שירגיש בעצמו איך הולך בבית אלוקים יתברך שמו והדרו מלכו של עולם (ספר כוונות) וראיתי למורי [האר"י] ז"ל נזהר מאוד שלא לדבר בביהכ"נ רק תפילתו לבדו כמעט אפילו דבר מוסר ותשובה לא היה רוצה לדבר פן ימשך דיבור א' של חול באמצע הדברים וכו' ואפילו דיבור של מצוה ימנע בעת התפילה (וכן הובא במג"א קנא סק"ג) ועוד מביא מספר אור צדיקים להרב המקובל רבי מאיר פאפירש ז"ל (עמוד העבודה פרק י"ב) מביא שראה הקדוש האר"י ז"ל לא היה מרים קולו אפי' בתפילתו מגודל הכנעה ופחד הי"ת זולת בשבת היה מרים קולו מעט בזמירות לכבוד שבת...

והגר"א באגרתו כותב- והכל יביא במשפט על כל דבור ולא נאבד אפילו דיבור הקל... וכל כף הקלע הכל בהבל פיו של דברים בטלים ועל כל דיבור הבל צריך להתקלע מסוף העולם ועד סופו וכל זה בדברים יתרים אבל בדברים האסורים כגון לשה"ר ולצנות ושבעות ונדרים ומחלוקת וקללות ובפרט בבית הכנסת ובשבת ויו"ט על אלו צריכין לרדת לשאול למטה הרבה מאוד ואי אפשר לשער גודל היסורים והצרות שסובל בשביל דבר אחד ולא נאבד אפילו דיבור אחד שלא נכתב...

ובדרשות חתם סופר (ח"ב עמ' שט,ב) כתב- הקב"ה ברחמיו וחסדיו השאיר לנו מקדש מעט בתי כנסיות ובתי מדרשות אם אנו נוהגים בהם קודש אזי... התפילות נשלחות לשער השמים אך אם ח"ו אנו נוהגים בהם בזיון ח"ו ומדברים בהם דברים בטלים וההבל של דברים בטלים הוא טמא ומתלבש בו שר של חו"ל והוא גם הוא נעשה בעה"ב בבית הכנסת ר"ל ומקבל התפילות ומכניסם אל החיצונים והו"ל כעובד ע"ז

והצל"ח בדרוש לחנוכה (אות ד') כותב- בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל שזה היה כוונת היוונים והנה בעוונותינו הרבים בעת הגלות אפס להשראת השכינה כי חרב בית מקדשנו והקב"ה ברחמיו השאיר לנו שארית וכתוב ואהי להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ושם השכינה שורה ואלו המדברים בביה"כ אין לך מורד במלכו של עולם גדול מזה וזה מטמא אור הקודש דוגמת היוונים שטימאו המזבח כי זה מעמיד צלם בהיכל כי בכל עבירה נעשית קליפה ורוח טומאה ובעוה"ר נתרפין הדבר מאוד עכ"ל

ובספר שערי חיים (הנספח לספר שערי אפרים) כותב- וראה נא מה שכתב בספר "הישר והטוב" ח"ב דף כ"ו וז"ל הנה הזכרתי שיש כמה עבירות בדורינו אינם נחשבים לעבירה כלל כגון שיחת חולין בביהכ"נ ואמרתי בשם הצדיק הקד' בעל היישיבה משה' ז"ל על הפסוק "ה' ממרום ישאג ממעון קדשו יתן קולו ישאג על נוהו" דמבואר בזה"ק דמשום זה אין ישראל נגאלים על דעבדין קלנא בשכינתא ח"ו והוא מה דמישתעין בבי כנישתא וז"ש "ה' ממרום ישאג" ולמה ישאג והלא בידנו לגאלינו? על זה נאמר "ישאג על נוהו" משום דעבדין קלנא בשכינתא עכ"ל ומביא שכי"כ בספר דרך משה (הנספח לספר הגן לאחד מחסידי אשכנז הקדמונים הדרשן הגדול מו"ה משה בהרב המוכיח מהר"מ הכהן) במאמר ליום כ"ז וז"ל ובעוונותינו הרבים עוון זה מעכב את הגאולה כמבואר בזה"ק וכו' הן המה המדברים בביהכ"נ הקדוש שמזלזלין כבוד הקב"ה בפרהסיא בתוך קהל ועדה וכו' ועל כל קיטרוג וקיטרוג שהשטן מקטרג הקב"ה במידת רחמיו משתיק לו למשל שהשטן אומר ישראל גנבים הם הקב"ה משיב לו מי יאמר אם האומות קיבלו את התורה שלא היו גנבים וגזלנים יותר מישראל, אבל אם מקטרג ואומר שישראל אין להם יראה ומדברים בביהכ"נ לזה אין תירוץ להקב"ה כביכול כי עכשיו ראינו בעוונותינו הרבים האומות עומדים בבית תפלתם באימה ויראה לי דרך הלצה לרמוז בפסוק "ה' ילחם לכם" נגד השטן ו"אתם תחרישון" ר"ל אם אין אתם מדברים בביהכ"נ.

והתשובות והנהגות (ח"א קנ"ז) כותב-...והסוד הדבר שאנו מוצאים במצורע שמדבר לשון הרע ונענש בצרעת הבית עד שנותצים אבני המקום והטעם דכשהאדם מדבר דברים האסורים הבל פיו נבלע בבנין ונשאר ולכך צריך נתיצה כשנגוע בצרעת ועכשיו נעביד ק"ו אם למדת הפורענות נבלע באבנים הלוא מידה טובה מרובה אלף פעמים ובודאי הקדושה נבלע, לכן כל בית אם מדברים שם דברי תורה ומתפללים הקדושה נשארת ונבלעת אפילו באבני הבית ואם ח"ו מדברים דברים האסורים אבני ביתו מעידים עליו שטומאה נדבקת בתוך הכתלים רק לנו לא ניכר בעו"ה... וזהו המעלה להתפלל בבית הכנסת או בבית המדרש המיועד לתפילה או תורה שנתמלאה בקדושה ומקום שמדברים שם דברי הבל הדיבורים נשארים שמה אף שזהו ביהכ"נ או ביהמ"ד ... [ובסוף דבריו- וממוצא דברינו נראה שמעלה גדולה להתפלל במקום שמתפללים ולומדים תמיד שקדושה רבה נשארת שמה וכעין בית המקדש ששכינה שורה שמה, אבל ההולכים להתפלל במקומות בית וועד וכדו' כגון לימים נוראים לבד מאבדים המעלה גדולה להתפלל במקום קדוש דווקא]

ובספר תוכחות חיים להגר"ח פלאגי זיע"א (ח"ב פר' תרומה) כתב- ע"י שנוהג קדושה בביהכ"נ זוכה שה' שומע תפילתו ומצילו מיד האויב שלא יעשה כליה ובסוף דבריו מביא- מי שזוהר שלא לדבר בביהכ"נ שיחה בטילה בחיים חיותו שיראה זרע ויארץ ימים וחפץ ה' בידו יצליח ולא ימות לשחת ולא יחסר לחמו... וכי לאחר מותו תנוח נפשו בקבר...לבטח ואינה לרקבים גופו ועצמותיו...כי אף בשרו ישכון לבטח שלא ירקב בקבר ואפילו במיתתו קרוי חי והריהו בחיים

וארטים לפרשת בהר

כה ד. ובשנה השביעית תיבת שביעית כתובה באופן מלא, ואילו בעבד עברי שיוצא בשביעית כתוב **שבעת** חסר י' (משפטים כא ב). וי"ל, אומר רבי חיים קניבסקי בטעו"ק, שבכל דיני שביעית יש דין תוספת שביעית ולכך כתוב מלא. ואילו בעבד עברי אין דין תוספת על מצוות השחרור דהיינו לשחררו קודם ר"ה, אלא אדרבה הדין הוא שמשתחרר בשופר של יו"כ.

כה ד. שדך לא תזרע. בשמיטה הוא בלשון יחיד, ואילו ביובל בהמשך הפסוקים כתוב לא תזרעו בלשון רבים. וי"ל, אומר רצ"פ פרנק, ששמיטה נוהגת גם ביחיד אך יובל נוהג בארץ רק ברבים, דהיינו כשרוב יושביה עליה, לכן כתוב לא תזרעו.

כה ד-ה. ובשנה השביעית שנת שבתון וכו' שבת לה' את ספיח קצירך לא תקצור, זה לגבי שמיטה. ואילו לגבי יובל כתוב יובל היא קודש תהיה לכם לא תקצור את קציריה.
הנה יש ב. שינויים בין שמיטה ליובל, שמיטה נקראת שבת, ויובל נקרא קודש. שינוי נוסף שבשמיטה איסור העבודה בשדה הוא בלשון נוכח - את ספיח קצירך לא תקצור, דהיינו את הקציר שלך תשבית. ואילו ביובל הוא לשון המוסב על השנה לא תקצור את קציריה, היינו את קיזר השנה. וי"ל, אומר המגן (חכמה), דהנה הגמ' בביצה יז אומרת ששונה קדושת שבת מקדושת יו"ט, שקדושת שבת היא קבועה וקיימת מששת ימי בראשית, היינו שלא צריך לעשות פעולה שהשבת תתקדש. אבל יו"ט, ישראל מקדשים אותו ותלוי בהם הדבר להקדימו או לאחרו. וכמו כן שונה יובל משמיטה אדילו שמיטה היא קבועה וקיימת כל שנה שביעית, אפילו אם לא ספרו את מניין השנים, ואילו יובל תלוי בישראל ואם לא תקעו וכו' אז הוא מותר בזריעה. וכעת הכל בהיר וברור. שמיטה נקראת שבת כי היא כמו שבת שחלה מאליה ואיסורה הוא בכל מצב, לכן כתוב את ספיח קצירך לא תקצור בלשון נוכח. ואילו יובל הוא נקרא קודש כיו"ט הנקרא קודש, כי שניהם חלים ע"י שישראל מקדשים אותם, ואיסורה הוא בלשון שמוסב על השנה, כי רק אם קידשת את השנה אז הוא אסור אבל הספיח עצמו לא אסור מעצמו כלל.

כה י. וקראתם דרור בארץ לכל יושביה יובל היא תהיה לכם וגו' ואיש אל משפחתו תשוב. לכאוי יש כאן כפילות בפסוק. כי הרי הכל הולך על שילוח עבדים, גם וקראתם דרור לכל יושביה, ואח"כ שוב ואיש אל משפחתו תשוב והיינו העבדים, ולמה נכתב פעמיים? וי"ל, אומר הגרי"ז ע"פ הגמ' ברי"ה ח' עה"פ וקידשתם את שנת החמישים שנה מה ת"ל לפי שנאמר ביום הכיפורים, יכול לא תהא מתקדשת אלא מיוה"כ ואילך, ת"ל וקידשתם את שנת החמישים, מלמד שקדושתה וולכת מתחילתה. מכאן אמר רבי ישמעאל, מר"ה ועד יו"כ לא היו עבדים נפטרים לבתיהם אך גם לא היו משתעבדים אלא אוכלים ושומחים וכו', כיוון שהגיע יו"כ תקעו ביי"ד בשופר מיד היו עבדים חוזרים לבתיהם, וכ"פ הרמב"ם י יד משמוי"ו ולפי"ז תובאר הפסוק כך: וקידשתם את שנת החמישים שנה וקראתם דרור, והיינו שמתחילת שנת החמישים קוראים דרור שלא מעבדים את העבדים, ומסיים הפסוק יובל היא וכו' והיינו שביו"כ שאז קובעים את היובל, אז וישבתם איש אל משפחתו.

כה יד. וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תנו איש את אחיו. יש לעיין לכאורה לעיבת ממכר היא מיותרת, כי היה יכול לכתוב וכי תמכרו לעמיתך כמו שאמר או קנה, ומה אז ממכר? וי"ל שבה לרמז כאן מה שנפסק בשו"ע חו"מ רכז סכ"ג: בעל הבית המוכר את כלי תשמישו ואינה את הלוךח אין בו דין אונאה, כיוון שהוא כלי תשמישו אז הוא מוכרו במחיר יקר, ודין אונאה נאמר רק בדבר העומד למכירה, וזה מה שאמר הפסוק וכי תמכרו ממכר והיינו רק בדבר העומד למכירה אז יש דין אונאה. לויט חן.

כה כ-כא. וכי תאמרו מה נאכל הן לא נזרע וכו' וציויתי את ברכתי בשנה השנייה. קשה אטו ברשעי אסקין - אנשים חסרי אמונה בקב"ה, והלא מאן דיהיב חיי יהיב מזוני. וי"ל, אומר השואל ומשיב, דהנה הטי"ז סימן תעד' מביא מהזהור שאין הברכה חלה על דבר ריקן אלא רק על דבר קיים, דהיינו אם יש קצת אז הקצת מתרבה אבל אם אין כלום אז אין ברכה, (כמו שאמר אליהו לאישה הצרפנית ואלישע לשונמית. מה יש בביתך? ואמרה לו צלוחית שמן א"ל זה יתרבה, והטעם שמיד לא אמר לה שיהיה לך הרבה שמן, גם אם אין לך כלום, משום שברכה חלה רק על דבר קיים) וכעת הכל מובן. וכי תאמרו מה נאכל הרי לא נזרע, ואין הברכה שרואה היא על משחק קיים וכו' לא קיים שום דבר כי בשביעית לא נזרע, ומתרצין וצויתי את ברכתי כבר בשנה השישית שאז זה חל על משהו קיים.

כה מא. ויצאו מעמך הוא ובניו עמו. ואילו בפרשת משפטים ביוצא בשש כתוב רק ויצאה אשתו עמו, מה עם בניו? וי"ל ע"פ חז"ל, הובא ברש"י כאן, שהאדון חייב במזונות ילדי העבד שהיו לו לפני שנהיה עבד, והא וודאי שכל החיוב שלו הוא מכח האבא, והאבא אינו חייב אלא עד גיל 6 (שור"ע ע"ז עא) וא"כ ביוצא בשש אין ילדים שנמצאים תחת חסות האדון כי גם אם היו לו ילדים שהיו בשעת תחילת העבדות הם כבר בני שש ומעלה, משא"כ אצלנו דיני יובל, היציאה יכולה להיות גם קודם שש ולכן הילדים יכולים להיות מתחת גיל 6 לכן כתוב הוא ובניו עמו. חת"ס (ועיין ביקרא דאורייתא על משפטים כא ג שהקשה על אשתו, שלא כתובה כאן).

כה נד. ואם לא יגאל באלה, ויצא בשנת היובל הוא ובניו עמו. אצלנו בנמכר לגוי כתוב רק ויצא הוא ובניו ואילו בנמכר לישראל כתוב י"כ ושם אל משפחתו וכו', ומה הטעם לא להזכירו כאן ושם אל משפחתו? מתרץ המהרי"ל דיסקין ע"פ קידושין כא: אין עבד עברי **כהן** נרצע דבעינן ושם אל משפחתו היינו המוחזק שבמשפחתו, ואם ירצע הוא ייעשה בעל מום ולא יוכל לעבוד במקדש. והנה נפסק להלכה (רמב"ם ביאת מקדש ט יג) שכהן שעבד ע"ז בין בשוגג בין במזיד לא יעבוד לעולם במקדש אפי' אם חזר בתשובה, וכאן הרי מדובר שנמכר לעבודת כוכבים עצמה, שכבר לא יעבוד לעולם (רש"י פסוק מו' בבאור עקר משפחת גר) ולכך הוא לא שם אל משפחתו היינו למוחזק שבמשפחתו - לעבודת המקדש.

וארטים לפרשת בחוקותי

כו ג. אם בחוקותי תלכו. וברש"י שתהיו עמלים בתורה. ולכאוי מניין לפרש שכן הכוונה. וי"ל דהנה איתא במו"ק כח. בני חיי ומוזני לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, והנה התוס' בשבת קנו. ד"ה אין מזל כתבו ע"זי זכות גדולה משתנה המזל. והנה העוסק בתורה בעמל וגייעה זכותו גדולה עד מאוד כדאיתא בזהר פרשת פנחס שהעוסק בעמל התורה לא שולט בו המזל, והנה הוקשה לרש"י איך הובטח לישראל אם בחוקותי תלכו ונתתי גשמיכם בעתם, הא בני חיי ומוזוני במזלא תליא ולא בזכות? לכך פירש רש"י שתהיו עמלים בתורה שאז גם המזל משתנה . אליהו רבה או"ח מז ג.

כו ג-ד. אם בחוקותי תלכו.. ונתתי גשמיכם בעתם. ואומר רש"י בעתם בשעה שאין דרך בני אדם לצאת. ומקשים העולם דילמא בעתם אז כפשוטו בשם שאנחנו נצרכים לגשם: וי"ל, אומר רבי דוד לידא בספרו מרגניתא טבא, דהנה איתא ביומא נג: שתפילת הכהן גדול שלא תיכנס לפניו תפילת הולכי דרכים לא הועילה נגד רבי חנינא בן דוסא שהיה צדיק גדול. והנה כאן מדובר במצב של אם בחוקותי תלכו והיינו שכולם היו צדיקים, ולכך האפשרות היחידה שבטוח יירד גשם זה כשכולם בבתי ואין דרך בנ"א לצאת, כי בלא"ה צדיקים יכולים למנוע, אם יתפללו שלא יירד.

כו ג-ד. אם בחוקותי תלכו.. ונתתי גשמיכם בעתם. בעתם פרש"י בלילי שבתות. והטעם שכתב כן רש"י,אומר רבי יונתן איבשיץ ע"פ המדרש, ששאל האי מינא אלוקיכם שומר שבת הוא היאך מוריד גשמים הרי הוא מוציא מרשות לרשות? ותירו לו ב' היתרוצים. א. שאני הוי"א דכל העולם דליה הוא. ועוד דקיי"ל פותחים אמת הקמים סמוך לחשיכה עברש שבת כדי שייצאו מיים כל השבת, ולכן יכול הקב"ה להוריד גשם בשבת. והנפק"מ בין היתירוצים שלתי' בתרא יכול לרדת המטר רק בליל שבתות שנפתחו מעיינות הגשמים סמוך לחשיכה, אך ביום השבת לא יכול לרדת. ולתירוץ הראשון יכול לרדת כל השבת. והנה איתא בגמ' דיש לכאורה סתירה בין הפסוקים, פעם כתוב השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, וכתיב נמי כי יל כל הארץ וזו סתירה, ומשני כאן כשעוסקים רצונו של מקום וכאן כשאין עושים רצונו של מקום. והנה כאן, כשהולכים בחוקותי ואז הארץ נתן לבני אדם, וא"כ האפשרות היחידה שיירד גשם זה רק בלילי שבתות שאז הקב"ה כבר פתח את אוצרות הגשמים עוד קודם השבת לכך פרש"י בעתם בליל שבת.

כו ג-ד. אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם.. ונתתי גשמיכם בעתם. וקשה הא שכר מצווה בהאי עלמא ליכא וא"כ איך כתב שאם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו ותקבלו שכר ונתתי גשמיכם בעתם וגו'? וי"ל, אומר רבי שלמה קלוגר ע"פ המהרש"א בקידושין דף לט ;, שהטעם שלא מקבלים שכר על המצוות בעולם הזה, פן יהיה אח"כ תוהה על הראשונות וה"ה מאבד למפרע את כל זכויותיו, ואח"כ ייצא שהשכר שקיבל הוא לא בצדק. והנה איתא בסוטה א' ששלמתי חכם שמטיק שמתעצת אליבא דהלכתא ניצל מכל החטאים לגמרי ולא יחטא עוד לעולם. והנה כאן כתיב אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי

פרשת בהר בחוקותי תשי"פ

תשמרו ועשיתם אותם, והיינו שגם יעמלו בתורה וגם ישמרו המצוות באופן הראוי, כי עשייה היא לשון תיקון, באופן זה וודאי לא יבוא לידי חטא, וממילא תוכלו לקבל שכר בהאי עלמא ותזכו לונתתי גשמכם בעתם.

כו ה. ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם. יש לעיין מדוע כתוב כאן לחם בלשון רבים, הרי בכל מקום כתוב לחם בלשון יחיד כמו שמצאנו בזיעת אפך תאכל לחם; **ולחם** בבוקר לשבוע; לא במסכנות תאכל **בה לחם**. ועוד יש להקשות שהיה יותר מתאים לכתוב וישבתם לבטח בארצכם בפסוק הסמוך שכתוב שם ונתתי שלום בארץ; וי"ל, אומר הפרדס יוסף ע"פפסחים מט., כל הנהגה מסעודת הרשות לסוף גולה, והיינו מידה כנגד מידה דהוא עזב שולחנו להנות מהאחר אז הוא יגלה. וא"כ מובן הפסוק כאן ואכלתם לחמכם בדווקא לחם שלכם ולא סתם לחם, אז תזכו לוישבתם לבטח בארצכם ולא תגלו.

כו ה. ואכלתם לחמכם לשובע וישבתם לבטח בארצכם. יש להקשות מה הקשר בין אכילה לשובע ליישיבה לבטח בארצכם. וי"ל ע"פ ברכות ג: שבאו ואמרו לדוד המלך שאין פרנסה, א"ל דוד צאו והתפרנסו אז מזה, אמרו לדוד אין הקומץ משבעת הארץ. אמר דוד לכו למלחמה. והנה כאן הקומץ משבע את הארץ כי אוכל קצת ומתברך במעו (רש"י על ואכלתם לחמכם לשובע) ממילא וישבתם לבטח בארצכם, כי לא תצטרכו למלחמות. רבי שמואל יעקב בורנשטיין.

כו ו. ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריד. הגמ' בברכות נה: אומרת שכל ימיו של דוד לא ראה חלום טוב, ומבארים האחרונים לפי שהיה טרוד במלחמות, לכך בלילה ראה חלומות רעים בענייני מלחמות. ולפי"ז מובנת הבטחת התורה, ונתתי שלום בארץ ולא יהיו מלחמות וממילא ושכבתם ואין מחריד.

כו ו. והשבתי חיה רעה מן הארץ. הקשה הגרא"ז מלצר לשיטת רש"י בפסחים ד: לגבי תשבינו שאור דהשבתה היינו ביטול, ולא ביעור, הא כאן חזינו דהשבתה הוא ביעור, שהרי כוונת הפסוק והשבתי חיה, שלא יהיו חיות רעות, והיינו ביעור? ותירץ רבי בצלאל זיזלטי ע"פ התו"כ שהובא ברמב"ן כאן, אז דפלגי רבי יהודה ורבי שמעון, דרבי יהודה ביאר דהשבתי היינו יעברו מהעולם כפשוטו, ואילו לרבי שמעון משביתן שלא יזיקו. ולפי"ז הכל מובן לשיטתם, דלר"י דהשבתי הוא ביעור דס"ל דביעור חמץ הוא שריפה, לכך כאן ההשבתי הכוונה שהקב"ה יעביר החיות מהעולם לגמרי. ואילו לרבי שמעון שהשבתה דחא היינו שלא יזיקו, הוא כעין ביטול חמץ שמבטל החשיבות שלו, וכחיות שמבטל את ההיזק שלהן. ולפי הני"ל יש לבאר עוד פלוגתת הרמב"ם והראב"ז פ"ב ממלכים ה"א, דלרמב"ם שם לעת"ל עולם כמנהגו נוהג ולא יהיה שום שינוי. ובביאור הפסוק וגר זאב עם כבש הוא דרך משל: והיינו שיהיו ישראל יושבים בין האומות ולא יזיקו להם, אבל לא שיגור זאב עם כבש. ומקשה שם הראב"ז הרי כתוב והשבתי חיה רעה מהארץ, ומאי דכתיב בתורה אי"ז משל, ורק על דברי בנאים שייך לומר דרך משל. וצ"ל שהרמב"ם והראב"ז נחלקו בפלגותא ר"י ור"ש הני"ל, דלר"י הכוונה שלא יבוא חיות רעות בארצכם והוא מפני שיהיו מלאים באדם, וממילא לא יכנסו חיות רעות (כ"כ הרמב"ן כאן) ואין זה שינוי הטבע וכן למד הרמב"ם. אבל הראב"ז שהקשה משם ס"ל כר"ש שהחיות לא יזיקו והוא שינוי הטבע ולכך הקשה על הרמב"ם מהכא. רבי משה גפן.

כו מב. וזכרתי את בריתי יעקב. מדוע הגיע לכאן באמצע הקללות פסוק של נחמה? מתרץ הגידלר הקדוש זצ"ל שזה גם קללה. כי אינו דומה רשע בן רשע שעושה עבירה, לרשע בן צדיק. כי על הרשע בן צדיק יש יותר תביעה בשמים למה עשה עבירות הרי ראה בבית לא ככה, משא"כ רשע בן רשע שעושה עבירה שכן ראה בביתו. וזה מה שהתורה אומרת כאן, אני אתן לך עונש גדול כי אני זוכר שאתה מזרע האבות הקדושים, וגם הארץ אזכור, ואווירה דאר"י מחכים, ובכל זאת לא הלכת בדרך הישר.

כו יט. ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו ויסוף חמישית כסף עירכך עליו וקם לו. הנה כאן לגבי גאולת שדה כתוב שכשהמקדיש פודה אזי **וקם לו**. ואילו לעיל בפסוק טו לגבי מקדיש בית איתא שאם המקדיש יגאל את ביתו **והיה לו**. ויש לעיין למה לגבי שדה כתוב **וקם לו** ולגבי בית כתוב **והיה לו**? וי"ל דבשדה דינא הוא שאם לא גאלה המקדיש ומכר האזבר אז זה לא חוזר לגמרי ביובל. משא"כ בבית תמיד חוזר הבית ביובל לבעלים. לכן בשדה כתוב קיום והיינו שזה מתקיים אצלו. ואילו בבית שזה בלא"ה שלו כתוב והיה לו כבר כשפודה, אבל לקיום גם בלא"ה זה היה שלו.

מאמרי מוסר וסיפורים בענייני הפרשה

לא תונו איש את עמיתו. אחד אונאת ממון ואחד אונאת דברים.

אחד הדברים החמורים ביותר הוא לא לצער את חברו בשום דרך. והיינו לא לומר לו בעבר עשית מעשה לא טוב וכדו' ולא יגרם לחברו שום ביוש ועצר. ויהיה אדם זוהר במיוחד בלצער שמתוך שמדתו מצויה אונאתה קרובה. וידוע הסיפור עם רבי אמי שהיה מגיע כל עיו"כ הביתה, פנם אחר במקצת ודלגו עיניו אשתו דמעות, והוא מת מזה, וברור שאשתו הייתה מצדיקה שיהיה. אלא, אומר ר"ח שמואלבץ, מכיוון שצער אדם זה איש, לא אפי' שהוא לא רוצה זה שורף, כי אש זה מציאות שהיא שורפת, וצער זה אש ושורף ואפי' אם מצער לשיש כפנינה ג"כ זה שורף את המצער. ולכן ראוי מאוד להיזהר בזה. ובחינוך הזהיר ביותר לא לצער קטנים שהם קלי הצער ולכן בעיני חינוך הם רק על אביו ורבו. אבל זר שמצער או מבייש את הקטן מענש ע"כ ביותר כאן בעה"ז. וידוע על הסטיפלצער שבוינקנותו הוא בא לבר מצווה של בחור בגלל שכשהיה קטן הוא ציערו במקצת, והוא חיכה לכישגדל כדי שיוכל לבקש את מחילתו וטרח בכך ביותר. ורבי חיים קניבסקי אומר רבות שהמצער חברו זה מעכב הזש"ק והיינו שמתעכב מללדת עד שיפייסו ורבים הסיפורים על אנשים מעוכבי זש"ק שכשנודע להם שעבר ציערו החבר הם מיהרו לפייסו ונושעו. נביא כאן כמה סיפורים מחומר האיסור של אונאת דברים.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה לפני חג הסוכות בני העיר התקשו למצוא ארבעת המינים לקיים בהם את המצוה. רק לאחר מאמצים מרובים הצליחו להשיג סט אחד ויחיד לכל בני העיר. הביאו את הסט לפני מרן החפץ חיים כדי שיוכה לקיים את המצווה. והנה לאחר תפילת שחרית של החג הראשון, לפני קריאת ההלל, כל הקהל המתין בהתרגשות רבה שיוציא החפץ חיים את ארבעת המינים היחידים שהצליחו למצוא לאחר מאמצים מרובים ויברך עליהם, אך עוברות כמה דקות והחפץ חיים נשאר במקומו, ואינו מברך על ארבעת המינים. כולם התפלאו עוד יותר כאשר סימן החפץ חיים לשלל להמשיך בתפילה. לאחר התפילה נישא אל החפץ חיים ושא"ל אותו מדוע לא ברך על המינים לפני הלל? ענה להם החפץ חיים : "הרי בלתי אפשרי שכל הקהל יברך על ארבעת המינים לפני הלל! שאני אקיים לבד את המצוה:!! וכי אני ואני ומה אני, שאזכה למה שאחרים אינם זוכים! ולתת לחלק מהקהל לברך ולהלל לא, הרי יתכן שיהיה בלבו של אדם טינה על כך שלא זכה לברך על המצווה, ואם כן נמצא שאנעור על איסור תורה! ארבעת המינים בתפילה הוא מדרבנן ואיסור גפיעה ביהודי הוא מן התורה, ובוודאי מצווה מדרבנן נדחת מפני איסור תורה" והחפץ חיים הוסיף : "גפיעה בזולת – זה משחק באש"

סיפר רבי ישראל שנקר זצ"ל סיפור נפלא: מטעמי בריאות היה צריך רבי יהושע לייב דיסקין לשתות את התנה שלו עם הרבה סוכר. יום אחד בעת השיעור הכניס לו השמש כוס תה בטעוות הניח שם מלח במקום סוכר, וכיוון שהשמש ידע שהוא זקוק להרבה סוכר, שם הרבה מלח ... רבי יהושע לייב שתה, ולא ראו עליו שום תגובה חריגה. באמצע נכנסה הרבנית בבהלה ולחשה לתלמידים: אוי ווי, היכן התה? אני מגלה שהשתמשו בטעוה בצנצנת המלח. התלמידים הרגיעו אותה ואמרו שכנראה היה שם סוכר כרגיל. "מהיכן אתם יודעים?" שאלה. כי הרב שתה את התה כרגיל, כמו כל יום בלי תגובה. הרבנית טעמה את הנותר בכוס וצעקה "כן כפי שאני אומרת, את זה פיקוח נפש בשבילי". למחרת שאלוהו התלמידים "לימדתו רבינו, אם זה פיקוח נפש, מדוע הרב שתה?" והרב השיב בפשטות "למדנו, נווה לו לאדם שישפיל עצמו לתוך כבשן האש ולא יליבין פני חברו ברבים".

גם לצער ילד זה אסור. מסופר מעשה שהיה אצל החזו"א: ילד בן שבע התולל בחדר שבו למד החזון איש, ותלמידו של החזון איש העיר לילד שפיסקא, אחרת הוא יספר לרבה שלו. החזון איש פנה לאותו תלמיד והסביר לו שבכך עבר על איסור תורה של 'לא תונו איש את עמיתו' שהרי אסור לצער אדם מישראל והלא לילד יש צער מזה ועל פי הפסוק אין הבדל בין קטן לגדול. התלמיד ניסה להסביר את עצמו, שהרי צריך לתנך את אותו ילד. החזון איש ענה שמצוות החינוך מוטלת על האב ולא עליך. החזון איש הוסיף ואמר לתלמידו: אם הוא מפריע כך אז תצא ותלמד בחדר אחר. אבל לילד אל תפריע. **עוד מסופר** פגע הזמנית את ה"דברי יחזקאל" משנינואם לשינוא הכותב מסדר קידושין בעיר אחרת. הוא הגיע לעיר כמה שעות לפני החתונה. וכדרך אנשים הגדולים הנהגרים בביטול תורה, הלך לבית המדרש ללמוד לפני החתונה. באותו הזמן, השמש יהודי חשוב ומכובד, היה מנקה את בית המדרש וילדים הפריעו לו. אמר השמש לילד שהפריע שייצא והילד לא יצא. אז נתן השמש לילד סטירה, והיה התחיל לבכות ויצא. אחר כך הלך רבי יחזקאל לחתונה, שם כיבדו אותו, שכן היה אדם גדול. בא רבי יחזקאל לסדר קידושין ושאל מי לוקחים לעדים? הרב אמר שהם לוקחים אנשים חשובים, את השמש של בית המדרש ועוד יהודי חשוב. אלא שרבי יחזקאל לא מרצה מהעדים הנבחרים. עד שהשמש טרם את עצמו שאולי זה בגלל שנתן לילד סטירה, אמר לו הרב: בוודאי, אתה פסול לעדות, עשוי צריך לחכות שהילד יגדל ורק אז תוכל לבקש ממנו סליחה.

סיפור מחזק מאד איך צריך לעשות הכל ע"מ לקבל מחילה, סיפר רבי שלום שבדרון על צדיק אחד משכונת שערי חסד בירושלים שהתאלמן מרעיתו. כעבור תקופה התחילו שדכנים להציע לו הצעות לזוג שני. בשכונה התגוררה אלמנה פטפטנית ונוזניקית ידועה. והנה זה פלא שאחת השדכניות העזה להציע את אותה אלמנה צעקנית וטרדנית לאלמן הצדיק, האלמן הציבים להצעה מיד. כולם באו לשכנעו שלא יילך על השידוך הזה שמדובר באישה דברנית, צעקנית, נוזניקית ידועה, היא תעשה כל צרות. הרב לא ענה להם, הוא שתק. ורק אחר ככלום נודה על האזהרות ובכל זאת הוא רוצה את השידוך. עסקנים ורבנים ניסו להזהיר אך הרב בשלו. אחד ממקורביו העז פניו ואמר: כבוד הרב, תגיד לי את האמת, כולם מזוהרים אותה ואתה ממשיך מדוע הרב יצער עצמו כל החיים שישארו לו ענה הרב שלפני תריסר שנים כשאשתו היתה בחיים, באה אותה אישה טרדנית לביתו, כדי לשוחח עם רעיתו. האישה פטפטה בקול רעש גדול ונורא והיא באמת הטרידה וצעקה. באותו יום הוא היה קצר רוח כבר לא היה מסוגל לשמוע אותה, והעיר לה שתנמך את הקול, כדי שיוכל להמשיך ללמוד תורה כראוי. הוא דבר אתה בתקיפות יתר והיא נפגעה מאוד. מיד הרב בקש סליחה אך היא סרבה לסלוח. היא אשה משכנה, בודדה בעולם, בלי בעל, בלי משפחה. הרב ניסה לבקש שוב ושוב אך האישה לא מוכנה לסלוח על החטא הנורא בשל בויגנה והעלבותה. כעת אני חושב, אמר הרב שאם אתחנך אתה איך ודאי תסלח לי על אותו מקרה עגום. מרגש לשמוע את אדם מסוגל לחיות עם אישה טרדנית ומרגיזה רק כדי שתסלח לו על מעשה שהיה לפני 12 שנה. ההרגשה הזאת שהכאב של השני הוא איסור דאורייתא, ליוותה את הצדיקים לאורך כל הדורות.

תושבי ירושלים בשכונת גאולה היו מאושרים ובאו בהמוניהם לשמחת הרבית של התינוק הקטן שנולד לזוג שהאב בן 52 ואשתו בת 46 וכעת בפעם הראשונה הם זכו להיפקד בילד. האב המאושר ביקש את רשות הציבור לדבר והחל לספר: בהזדמנות מרגשת זו ברצוני לספר לכם מה עבר עלינו עד שנפקדו בבן אחרי כ"ח הרבה שנות נשואין. במשך כל השנים עשינו את כל ההשתדלות, הלכנו לכל המומחים, עשינו הכל, אך כל הנסיונות נכשלו. לפני כשנה טסנו לארה"ב למרכז רפואי הטוב ביותר ושם התבשרנו שאין לנו שום סיכוי לילדים. הגענו הביתה. אני נעמדת בפניה אחת ואישתי בפניה אחרת ובכינו והתנתנו לד'. אני פנית לד' ומרתי שד' יודע כמה עשינו כל שביכולתנו אך אני לנו ילדים, אנו גורא עולם האר את עינינו שנעז מדוע אין לנו ילדים, במי פגעת, מי אני עזרת, שכלן נמנע ממנו פרי בטן. כך עמדנו שעה ארוכה ובכינו...ואז פתאום נזכרתי בתמונה מן העבר, נזכרתי שבהיותי בישיבה גדולה, עבדה בישיבה מנקה קשת יום שהיתה מנקה ושוטפנה את הישיבה, ותקופה מסוימת היה היתה מבאה את ילדיה איתה לעבודה. דבר זה הפריע מאד שכן ארבעת ילדיה היו משתוללים ומפריעים. החליטו הבחורים שאין מנוס מלשלוח אליה את אחד הבחורים שיפנה ויסביר לה בנועם כי ילדיה מפריעים להתרכז בלימוד. ואני, מספר אותו אדם, הייתי המבוגר מהבחורים ונבחרתי ללכת לבצע את המשימה. פנית אליה בכבוד והסברתי לה יפה. אך היא אמרה : אני אישית קשת יום ובקושי מתפרנסת, אין לי מי שישמור על ילדי, אני מאתלת כל שלא יהיו כך ילדים, שיפריעו לך ללמוד... מיד כשנזכרתי בסיפור, התקשרתי למזכיר הישיבה ובקשתי את המספר טלפון של אותה מנקה מהעבר. מיד כשנמצא המספר חייגתי, ויהיית את קולה של המנקה, אמרתי שאני בחור מהישיבה לפני 30 שנה, ואני ואשתי רוצים להיפגש איתה בדחייבת. היא הסכימה שגבוא. מיד לקחנו מונית ונסענו לביתה שבת ים. היא הכניסה אותנו יפה וסיפרנו לה שאין לנו ילדים, ואת כל הסיפור שציערתי אותה. היא זכרה את העניין והסבירה שבאותה תקופה עברה תקופה קשה והיא נאלצה לגדל את ילדיה לבד ועל כן זה ציער אותה מאד. ועכשיו כששמעה את הסיפור מתחל לא לבד שלם וזכרה אותו להיפקד בילד. שבנו לביתנו רגועים ואכן אחרי שנה, ללא כל התערבות רפואית כינו לבן ... האחד יהודי זה נענש כ"ח וסבל המון הרי הוא הדור בשאלה: מדוע יהודי זה נענש כ"ח וסבל המון הרי הוא פנה בדרך כבוד ומתוך רצון טוב? השיב לו הרב שלא היה זה מתפקידו של אותו בחור להעיר למנקה, היות והוא לא המעסיק שלה, לכן היה עליו לבוא לראש הישיבה ולבקש ממנו שיטפל בנושא. זה ממש מבהיל כמה צריך להיזהר לא לפגוע בשום יהודי.

ומעניין לעניין לא תנו איש את עמיתו, הכוונה גם לאיסור ממון. על יהירות ונקיות שצריך להיות בממון של השני, בספר קב הישר כתב: "כי עיקר היראה והצדקות היא בממון, וכל אדם שמתנהג ביושר וממנו בכשרות, זהו צדיק גמור". ואיתה הרבה בחז"ל שהקב"ה נענה לאנשי אמונה - אנשים ישרים בממון התפילות שלהם לצדקלות ללא מחיצות, ובתנא דבי אליהו כתב שאדם שמשתמש בממון שאינו כשר סופו שיקחו ממנו את ממונו שלו, וכמו שכתב החינוך שכסף שהגיע שחל ביושר סופו לאבד זאת עיי' חולאתי רעים ושאר אסונות. כמו"כ כתוב בספרים שהאוכל שנקנה בביתו מכסף לא כשר הוא אוכל אסור, שמפטט אם הילדים במאכלות אסורות ומטמטם את ליבם

והופך אותם לשוחדתים במידות, וכמה אדם מוכן להשקיע בשביל חינוך ילדיו וכשמשתמש בכסף לא כשר הכל הנפך לרעה, וגול מקטרג בראש, והדבר הראשון ששואלים אדם בשמים הוא 'נשאת ונתת באמונה'.

מעשה אחד שבא לפני מרן החזון איש, וסיפר לו שלקח חתן תלמיד חכם מופלג וירא שמים. אמר לו החזון איש: "ת"ח יתכן שלקחת, ששאלת עליו ובירת שהוא ת"ח, אך מנין לך שהוא ירא שמים, וכי פנעם התעסק כבר בענייני ממון?" ובענייני גזל יש כ"ח הרבה פרטים כמו גזל זמן, גזל שינה, גניבת דעת, ע"מ להחזיר, שואל שלא מדעת, סעודה שאינה מספקת, וכו' ולכן מי שרוצה חיים מאושרים בזה ובבא עליו להיזהר מאוד בכל ממון שבא לידו. ובעבר הבאנו סיפורים רבים עי"ז ונביא רק את דברי הח"ח עי"ז.

סיפור נפלא שסיפר אותו החפץ חיים: בכפר קטן התגורר איש עם וחסר מזל, בכל דרך ניסיה להתפרנס נכשל. משפחתו גדלה, ילדיו רצו לחם, והוא אין לו מנין להביא. יום אחד החליט האיש לנסות לשנות את מזלו ולהפליג לארץ רחוקה וכך עשה. נפרד בכאב ממשפחתו האהובה ועזב לארץ רחוקה. שנים ארוכות היה האיש בכרך, בעוד שמשפחתו מחכה ומצפה לשובו. בתחילה היה קשה לו בעסקיו, אך אחרי תקופה ארוכה ויסורים ותלאות, החל האיש סוף סוף לראות תוצאות כיצד מתהפך מזלו, ומעניי מרוד שלא ידע צורת מטעב מזה, הפך לעשיר מופלג וצבר הרבה כסף מעסקיו. כל אותן שנים התגעגע האיש כ"כ אל בני ביתו, לראות את פניהם ולשוב לביתו בבטחה. אלא שיום עשה זאת, כי רצה להשקיע עוד בטרם שובו הביתה. יום אחד האיש ישב עם עצמו, והנה עלו ועלו בני משפחתו לגנז עניניו, כאילו הוא רואה אותם. וגל של געגוע עז עלה בו. הוא החליט באותו רגע לחסל את עסקיו במקום, ולחזור לביתו עם סכום כסף גדול, שממנו יוכל לחיות יחד עם בני משפחתו שנים ארוכות ללא דאגה ומחסור. אמר ועשה, תוך חודשים ספורים הצליח למכור את כל רכושו והחל להתכונן להפליג באונייה לביתו. לפני צאתו שלח מכתב ורגש לבני משפחתו, בו הוא בירש להם לעושרו על ידי יציאתו אל הדרך לקראת שובו הביתה. כתב שיבוא בעוד שבעה חודשים, וביקש מבני ביתו לבוא לקבל את פניו בחוף הים, כשהם לבושים בגדיים נאים שירכשו בהלוואה, ויכינו את הבית ראוי.

הוא נפרד ממכרוו בארץ הרחוקה, לפתע עצר אותו אחד מחבריו ואמר לו : "שמעו נא ידידי, אני רוצה לומר לך שאולי נשארתי חייב למישהו מתושבי המדינה כאן סכום כסף, כדאי לך לברר זאת כי אם לא תחזיר את הממון למי שאתה חייב לו אז לא תוכל להצליח בדרךך. ומכיוון שהדרך רחוקה כדאי לך לעשות זאת עכשיו שחל הצטרף לשוב על עקבותיך". האיש שמע זאת ופרץ בצחוק גדול, ביטל את דבריו וכלל הדברים אל חדרו לאוזניו. בני משפחתו שכקיבלו את המכונת המרגש התמלאו בהתרגשות ובשמחה עצומה. כולם התכוננו לבואו של אבי המשפחה. קנו דברים והתלבשו בהתאם, והמתונו בצפייה לקראת סיום שבעת החודשים שאז יזכו לראות את אביהם. ביום המיועד יצאו כל בני המשפחה אל הנמל, וחיכו לראות את האניה מתקרבת. והנה הם רואים את האניה מתקרבת ועל סיפונה אביהם שכ"כ חיכו לו. ההתרגשות היתה גדולה עד שלפתע התהפכה השמחה לתוגה. אוניית משמר החופים חסמה את דרכה של אוניית הנוסעים על אביהם. בעוד האב מנופף להם לשלום בהתרגשות נעשו אליו כמה שוטרים והודיעו כי אסור לו לרדת אל החוף. השוטרים הסבירו שקבלו ידיעה כי באחת הארצות הרחוקות שהאב התגורר עד עכשיו, אדם גריש נגדו תלונות בגלל חוב ישן שחייב לו ועדן לא נפרט. הם אמרו לו : אתה מתבקש לחזור אל המדינה הרחוקה להחזיר את הגולה אשר גזלת ואז תוכל לשוב ולרדת אל החוף ולהיפגש עם משפחתך. פרץ האיש בבכי מר והתחיל להתחנן על נפשו שיתירו לו לשוב לביתו. הוא איך הציע הרבה כסף לשוטרים שיעבירו סכום גדול בהרבה ממה שהוא חייב, אך שום מילה לא עזרה. היית צריך לעשות זאת וידוע לפני שעזבת את המקום, ואפילו לפני שעלית לנסיעה הזהיר אותך ואתה לא התייחסת לדברים. האב ככה בכה והתחנן על נפשו, ורק לאחר הפצרות רבות הסכימו השוטרים שהוא יעמוד על הסיפון כדי שבני משפחתו יוכלו לראותו, ולאחר מכן הושלך שוב האוניה שעשתה את דרכה בחזרה אל אותה המדינה הרחוקה, וכך הפתה באכזריות מילדיו שכה התגעגעו לראותו... בסיפור זה השתמש החפץ חיים כדי להמשייל את ירידת האדם לעולם הזה כדי לקיים תורה ומצוות, והוא כאורח שעובר למדינה רחוקה, ועתיד לחזור לביתו עם סחורה שקנה בדרך. כשאדם עולה לשמים לאחר סיום תפקידו בעולם הזה, הוא עובר תהליך של זיקוק וזיקוק הנשמה כדי שיוכל להגיע למקומו המובטח לו בגן עדן. אך אם בידו עוון עשק וגזל, לא תוכל נשמתו להגיע אל המנוחה ואל הנחלה, אלא תאלץ להתגלגל שוב לעולם כדי לתקן את אשר עיוות. והחכם עיניו בראשו, לטוהר את עצמו מכל עוון של גזל עוד בחיי חיותו. להחזיר כל פרוטה לבעליה.

על ענייני פרשת בחוקותי שתהיו עמלים בתורה, וכתוב אי"ה בשבוע הבא לקראת חג השבועות.

כה מו. ובאחיהם בניי לא תרדה בו בפרך. רבינו יונה בשערי תשובה שער ג אות ס' פוסק: שכל אדם שמבקש מחברו משהו ויודע שהחבר יעשה זאת רק משום שלא נעים לו לסרב, או שאימתו עליו, לא יבקש ממנו לעשות אפי' דברים קטנים. ואם עושה זאת עובר על לאו דאורייתא של לא תרדה בו בפרך. והגרני"ק ביחוט שני' שבת ג' רמז' כתב לפי' כשמבקש עזרה בבית מאשתו בדברים שאינה מחוייבת לעשות ע"פ דין והיא תציית לו רק בגלל שלא מסוגלת לסרב עובר על לאו דאורייתא, ובפרט מהילדים צריך להזהר לא לרדות בהם בפרך, וצריך לשקול כל דבר אם זה לתועלת ואליה עובר על איסור דאורייתא. רבי דן סגל (שלום אהלך ח"ב עמוד ס') מרחיב בזה ומוסיף שבעל המבוקש באופן כזה הוא גם אכזרי.

כה יד. וכי תמכור ממכר לעמיתך. וברש"י שתמכור ותקנה רק מיד עמיתך ולא מיד גוי. ובפוסקים הוסיפו שגם לא יקנה ממי שאינו שומר מצוות, ובוודאי ממי שמזיד ברשעותו. הח"ח באהבת חסד ה' פוסק שהיות והתורה אומרת לקנות מיד עמיתך היינו אדם שומר מצוות ולא ממי שאינו שומר מצוות, לכן גם כשאצל השו"מ זה מעט יותר ביוקר יקנה אצלו, ורק כשיש הפרש במחיר (ונחלקו הפוסקים מה שיעור

ההפרש) **מותר** לקנות אצל מי שאינו שו"מ, וכשהשו"מ רחוק מביתו דנים בזה בפוסקים. (יעוין שו"ת מהר"ם שיק חו"מ לא. ובשו"ת הרמ"א ס"י ובמנחת יצחק ג קכט. ובשה"ל ירע.)

כה לו. אל תקח מאתו נשך ותרבית. כמה כללים בענייני ריבית מהספר ברית פנחס: כאשר יש לאדם חוב לחבירו והוא מוסיף יותר ממה שהוא חייב אפי' אם החוב פחות משווה פרוטה, זהו איסור ריבית: וכעת נביא סוגי חובות שבהם יש את האיסור ריבית: א. חוב של הלואה או שכירות או מכירה אסור לשלם יותר מהחוב. ב. קיבל מתנה מחבירו מותר לו להחזיר מתנה יותר גדולה אפי' נותן לו המתנה ע"מ שיחזיר לו אח"כ, ואם פלוני התחייב לתת מתנה לחבירו עד זמן מסוים וכשהגיע הזמן לא נתן אסור לתת לו אח"כ מתנה יותר גדולה כי ההתחייבות נהפכה לחוב, ואם בשעה שהתחייב לתת מתנה אמר שאם ייתן ביום פלוני ייתן מתנה קטנה ואם יאחר ייתן מתנה יותר גדולה מותר, ונפק"מ למחנות שהתחייב לתת לחתנו סכום מסוים עד זמן פלוני, וכשאיחר ביקש להגדיל הסכום הר"י ריבית. ג. גם לערב אסור להוסיף עוד כסף מחמת איחור הפרעון. ד. אסור להחליף צ'ק במזומן ביותר מסכום הצ'ק, אפי' מצוין שהסכום הנוסף הוא שכר טירחה או שעושה היתר עיסקה. ה.

הארות בענייני השעה ודברים מגדולי ישראל, ערוך בדרך שו"ת

שהבריא מחוסן או שזה כמו שפעת שחוזרת כל שנה; לא יודעים אם טוב לזה קיץ או חורף, כי יש מדינות שחם בהם ומתים שם המונים; לא יודעים אם יבוא גל שני ומתי, וכן יש עוד מגוון רחב של הכתבים שגם המומחים מודים שאינם יודעים לתת להם תשובות וודאיות.

שאלה: בענייני פתיחת מעונות ומשפחתונים, האם יש לחשוש לשלוח שם את הילדים? **תשובה:** רבי חיים קניבסקי אומר שלא צריך לחשוש יותר ממה שהמומחים חוששים, ואם המומחים מתירים לפתוח מוסד מסוים אפשר לשלוח לשם את הילדים, ולכן אפשר לשלוח למעונות ומשפחתונים. ובוודאי מי ששיש בביתו משהו מבוגר או בקבוצת סיכון עליו להתייעץ עם המומחים בדבר. (אמנם יש הוראות מרבי חיים לפעמים לפרט בגלל כל מיני סיבות, כמו למשל שרבי חיים לא ממחר להתיר לפתוח מקומות של גדולים שלא קשורים ללימוד התורה כמוסדות החינוך לבנות וכדו' כי גם המומחים אומרים שזה קצת סכנה, רק יש אילוצים רבים אחרים שגוברים על סכנה רחוקה).

שאלה: האם הקורונה תשנה משהו מהרגלי החיים? **תשובה:** על זה בוודאי אף אחד לא יודע לענות, אבל כבר כעת יש הרבה קהילות שמתארגנות לנצל את ההזדמנות לשם שינוי אופי השמחות, כך שגם לאחר שהקב"ה יסיר מעלינו את גזירת המגיפה, לא להמשיך את מנהג השמחות ההמוניות שהורגלו בהן, בהשתתפות מאות ואפילו מוזמנים. והרי הדברים ידועים לכל, שאף אחד לא נהנה מהראוותנות הרבה, וגם להמוני המוזמנים (שמעבר למשפחה המצומצמת של אלו שמוזמנים גם לאירוסין) זה טרחה רבה לצאת כמעט כל ערב בחום ובקור לאומי השמחות כדי לאחל מז"ט ולחזור הביתה עייפים ומותשים. ובנוסף, הדבר סתם יוצר עין הרע לבעל השמחה שלא נהנה לרגע בשמחתו כי הוא צריך לקבל את כל אלפיו! המכרים שלו שהוא הזמין אותם כי לא נעים לו' והם הגיעו כי לא נעים להם'. ורבים לא באמת מפרגנים ויש אף שמקנאים, והדבר תלוי רק בנו. ולכן, אולי באמת זו ההזדמנות לשנות את השמחות מרובות המשתתפים, ולרדת לכמות קטנה וסבירה של מוזמנים, שתשתתף ביחד עם חברים שישמחו את החתן-כלה, וזו ההזדמנות גם לבטל את המסיבות הגדולות של אירוסין, בר-מצוות ובריתות. והדרך לעשות זאת היא ע"י להעיר למי שעורך שמחה גדולה מידי, בצורה יפה ומכבדת. וצריך להתמיד בהבעת התנגדות לשמחות ראוותניות, עד שלל הציבור יפנים שאנשים לא מעוניינים עוד באירועים ראוותניים וכך אולי נוכל סו"ס להרוויח מהעניין המעיק הזה.

שאלה: איך מתמודדים עם התקופה הלא פשוטה שעוברת עלינו? **תשובה:** מיישור של לי משהו חמוד

שצריך ולומד ומתפלל כמו שצריך הוא בונה עצמו באופן הכי גדול שיש ומתעלה מכך מאוד, ורבי גרשון אדלשטין עורר שמאוד צריך להזהר שלא תשתכח תפילה בציבור ושלא יכהו הרגשות בזה.

עוד בענייני הפרשה: הרב שטינמן היה תמיד אומר שבשבוע שקוראים את הקללות הוא שבוע שצריך יותר זהירות, והוא עצמו היה משתדל באותו שבוע לא לצאת מביתו מלבד לצרכי מצווה. **רבי חיים קניבסקי** כשהוא קורא את הקללות בשניים מקרא הוא לא אומר זאת מול אנשים שלא יתקללו ח"ו **ויש להוסיף** מה שמקובל מרבי חיים מוולאז'ין שמי שצם בער"ש בחוקותיו ואומר שניים מקרא ואחד תרגום יזכה שכל תפילותיו יתקבלו).

שאלה: בימים אלו של הכנות לקבלת התורה, ימים של השתוקקות לתורה וכל קנייניה, מה יעשה אדם שקשה עליו ללמוד הרבה שעות? **תשובה:** רבי חיים קניבסקי אמר לי פעם שהדרך לצמוח זה ע"י שקדנות, והיינו שבשעות שאדם לומד הוא כולו יהיה בלימוד ולא יהיה עסוק עם עוד עשר עניינים ולא פלאפונים וכדו'. והלימוד צריך להיות בריכוז מלא, ודבר זה מביא לידי התמדה. וכמו שכותב החזו"א במכתב (ק"א ח"ג) שטובה שעה אחת בשקידה והשתוקקות מרובת בעצלתים. ובוודאי מי שיכול הרבה שעות יעשה זאת, אך מי שקשה עליו הריכוז שעות מרובות, יקדיש שעה או שלושת רבעי שעה שבוה הזמן יעסוק כולו רק בלימוד ודו"ז יסייע לו להגיע להתמדה ולשמחת התורה.

שאלה: בענייני הקורונה. למה קוראים לזה קורונה ולמה שינו את שמה לכוביד-19 **תשובה:** יש כמה סיבות לשם קורונה אך הסיבה העיקרית היא שכשמתכלים על הנגיף במיקרוסקופ אלקטרוני רואים תמונה שמזכירה כתר, ומכאן שמו: משמעות המילה "קורונה" בלטינית היא כתר. ואולם ארגון הבריאות העולמי, שהוא המוסמך לקבוע את שמות הנגיפים, החליט לקרוא לו כוביד-19 משום שלדבריו השם קורונה עלול להעליב מדינות או עמים מסויימים או לפגוע במונחים מסחריים. ולכן הכריז שהנגיף ייקרא בשם כוביד COVID-19. האותיות CO בשם מסמנות "קורונה"; VI מסמנות "וירוס"; D מסמנת "disease" (מחלה); והמספר 19 מסמן את 2019, השנה הולועזית שמשמש בסופה זוהה הנגיף לראשונה, בעיר ווהאן בסין. (קורונה בגימ' לא יאה עוד כזה מגיפה כלל.)

שאלה: האם הקורונה נגמרה או עומדת להיגמר, ובכלל, האם ניתן לסמוך על דברי המומחים בעניין? **תשובה:** כבר למעלה מארבעה חודשים מאז שהעולם שמע על הנגיף הקטלני ומחקרים רבים שנערכים בכל העולם כולו מעלים כי אנחנו בעצם עדיין לא יודעים הרבה על הנגיף והשלכותיו; לא יודעים אם מי

שאלות: פרשת בהר פותחת במצוות השמיטה שבאה לחזק את מצוות הביטחון בה'. מהו בטחון בה' ומהי ההשתדלות המותרת? **תשובה:** ההשתדלות מותרת רק כהלכה וכמידת בטחון, ומי שמשתדל שלא כהלכה ודאי שלא יצליח, וכן מי שמשתדל יותר מידי מראה שאינו בוטח מספיק והקב"ה אומר לו תסתדר לבד, חלילה. והחזו"א אמר פעם לרבי שמשון קרליץ שההשתדלות לקבל תפקיד היא לבקש פעמיים בלבד, ואח"כ יתפלל. והביטחון בה', אומר הגאון, צריך להיות בדרך של כגמול עליו אמו היינו כמו שתניק לא חושש שיחסר לו חלב למחר, כך על האדם לא לחשוש מזה כלל. והרב שטינמן כתב לרבי דוד אבוחצירא שבדורות הסטנולוגי שהכל בלחיצת כפתור יש תפקיד יחודי יותר מהדורות הקודמים והוא לבטוח רק בה' ולא בבשר דם, ורק בורא עולם בכוחו להציל אותנו ולפעול ישועות, וכמו שרואים בקורונה. וכן אמר החזו"א לרבי אלעזר צדוק טורצ'ין צ"ל שיהודי חייב לקחת אתו את הרבשי"ע לכל מקום בו הוא הולך, והיינו כאשר הוא קונה נעליים הוא צריך להתפלל שה' יצליח לדרכו והוא יקנה נעליים טובות, וכך בכל עניין ועניין אף צריך לפנות להקב"ה ולדבר עמו כבן אל אביו וכך גם יהיה לו ס"ד כי הבוטח בה' חסד יסובבנהו, וגם תתגבר אצלו מידת הביטחון בה'. **יודועה הסגולה** של רבינו חיים מוולאז'ין, שבכל עת צרה וכדו' ישים מבטחו בה' ויאמר אין עוד מלבדו יזכה לראות ישועות... ואנשים רואים ישועות גדולות ע"י סגולה זו בראיונות לעבודה, במבחנים, ובעיות במיסים, ושלל בעיות שלצערנו לא חסרות.

שאלה: בפרשתנו ואם תלכו עימי בקרי ולא תאבו לשמוע לי, ויספתי עליכם מכה. איך מעוררים את הלבבות בזמנינו להרגיש את דברי הפסוק בחוש? **תשובה:** הרמב"ם פ"א מתעניות כותב עה"פ הזה שכשיש צרות בעולם ולא שבים בתשובה יתווספו צרות חדשות שיהיו קשות מהראשונות. ולענייננו, כעת עם ישראל נמצא בצער ובתקופה לא פשוטה אלפי יהודים מתו בעולם במגיפה האחרונה, והקב"ה הולך עמו ר"ל בקרי, ואם חלילה לא נאבה לשמוע לו אנחנו מסתכנים שמא ילך עמו בחמת קרי, ויכול להיות רעב רעידות אדמה וכדו'. לכן זה הזמן להתחזק לזעוק ולהריע, כי אחרי שכבר הגיע העונש קשה לשנות את הגזירה. והרחבנו בזה לפני שבועיים. **ויש להתבונן** בזה שנגזר עלינו שאין בתי כנסת וא"א ללמוד אותו הדבר והתפילות שונות וכו', וכדי להתחזק בזה כראוי יש בנותן טעם להביא את דברי הרב דסלר במכתב מאליו ח"ג עמוד 133, שיש תקופות שהעולם עושה את המצוות מתוך מצוות אנשים מלומדה, והדרך לבחון אותנו בזה היא ע"י שכולנו מסתגרים בבית, ואז זה שעת מבחן האם אני מקיים את התורה כי זה חובתי וההרגשים שלי, או מתוך שאני הולך אחרי העדר וזה מבחן שלי עצמי בזה, ומי שבתקופה זאת מקיים את התורה כמו

בעניין, טבח אחד הראה לילדו במטבח שלשה סירים. בסיר הראשון הוא שם גזר, בשני ביצה, בשלישי פולי קפה, ואז הוא בישל את זה, לאחר זמן הוא שלף את הגזר ושם בצלחת, לאחמ"כ הוא דג את הביצה מהמים והניחה בקערה, לאחר מכן הוא סינן את הקפה ושם בספל, ואז הוא שאל את ילדו מה אתה רואה! והילד ענה הגזר הפך לךך, הביצה לקשה, והקפה הדיף ארומה נפלאה וטעמו היה טוב ומענג. אמר הטבח לילדו כך בני האדם מתמודדים עם קושי זהה, הנה הגזר היה קשה וכעת ניתן למעוך אותו במצבי לחץ, או כביצה שמקשה את ליבה לאחר כולה, והקפה נשאר ייחודי לאחר שהתבשל הוא נהפך למשובח ביותר. אותו דבר האדם, הוא יכול לבדוק בעצמו איך הוא מגיב כשמגיעה לפתחו איזושהא בעייה, האם הוא כגזר שנראה חזק אך מאבד את הכל פיטורים או מחלה ומוות וכדו', או אולי אפשר להפוך את המצב הקשה לדבר הכי טוב שניתן, כמו הקפה שמגיע לתכונות הטבות שלו כשהוא במצב של שיא

ברתיחה. וצריך לזכור שכל מה שקורה בחיים יש לו סיבה וכל חיסרון צריך לדעת להתמודד אותו ולפעמים אפשר אפילו להתרונן.

שאלה: על מה כדאי להקפיד, כבר בתחילת ימי החזרה לשגרה? **תשובה:** כיוון שבימים אלו חוזרים קצת לשגרה חובה עלינו לזכור את המצווה הגדולה לשמור על בריאות הגוף ולשמוע בקול המומחים לדבר. ומי שבחודשים האחרונים בעקבות המצב הפסיק את השמירה שלו מלאכול דברים שלא בריאים לגוף, וכן מי שהפסיק את הפעילות הגופנית מצוותו היא להחזיר הכל חזרה ביתר שאת ויתר עוז.

שאלה: כתוב בפרשה ואיש כי יקדיש ביתו קודש לה', ואין מקרא יוצא מידי פשוטו. איך האדם צריך לנהוג כדי להתקרב למצב של 'ביתו קודש'**תשובה:** אדם המתנהג בקדושה בתוך ביתו זוכה שתשרה בו

שאלה בחושן משפט

המניין. ואולי, אומר שם הקצות, שבמקום שיש רוב שלא יחייבו אותו ל"א גרמי. ועוד דלא ברי הזיקא. ועוד יש לומר שיש לחייב אותו שהוא נכנס לחצר של השני וכל ההיתר שלהם שייכנס, זה רק אם לא יהיה להם היזיק, וכאן הרי יש להם נזק אז כניסתו מתבררת כגזל ממש. ואולי אם הוא נכנס לדבר מצווה להתפלל בציבור ושיר, וכמו רץ לדבר מצווה שפטור, ואולי יש לדחות שכאן ל"ה מצווה כי הרבנים פסקו שצריך לשמוע למשרד הבריאות. ואולי זה קשור לחמישה שישבו על ספסל אחד ובא אחרון ונשבר יכול לומר היה לכם לקום, וה"ה כאן יכול לומר להם יכולתם לצאת. ואולי אינו דומה משום שהוא בא לרשותם. ומי שרוצה להוציא כאן פסק חייב להיות בקי בחצי ש"ס וכל הפוסקים בשו"ע.

שחוט ואם תימצא טריפה אני משלם לך. לבסוף נמצאה טריפה, אמר חבירו לא התכוונתי וזה אסמכתא, ופטר הרא"ש. ומקשה ע"כ הבי"י למה פטור, שהיה חייב מדין ערב, כי הוא אמר לשחוט וע"פ דיבורו הוא שחט, ומתמצים הקצות ס"ק ד והנתיבות סק"ח שהווי כזרוק מנה לים, ויש בזה מחלוקת אי יש בזה דין ערבות כי לא היה מי שיקבל את זה, וה"ה הכא לא היה מי שיקבל את הבהמה כמו בערב שהלווה קיבל את ההלוואה. וכאן יש לדון האם כשהמדינה מקבלת את הקנס, אי הווי כזרוק מנה לים כי אין מישוהו מסויים שמקבל רק זה נבלע באוצר המדינה וא"כ הוי אסמכתא, או כן שאמרת ששלם לפלוני וחייב מדין ערב. וגם יש לדון האם כאן זה אסמכתא כי לכא' כן, כי זה מאוד רחוק שזה יהיה. והנה הקצות שם אמר שהיה חייב מדין גרמי כי על סמך דיבורי עשית מעשה, וגם כאן על ידיך עשינו את

שאלה שהתפרסמה מהדיין רבי יואל פרידמן: עד לפני כמה ימים היה מותר להתפלל בציבור רק 19 אנשים, מעבר לכך זה היה כרוך בקנס של 200 שקל לכל אדם. והנה באחד ממנייני החצרות היתה קבוצה של 91 איש שהתארגנה למניין, ולפתע הגיע אדם מבחוץ וביקש להצטרף למניין באופן שלא יסכן את הציבור כי הוא כבר היה חולה, וג"כ עמד במרחק משאר האנשים. אלא שדיירי הבניין לא הסכימו משום החשש הרחוק שהם יקבלו דו"ח באם יעבור במקום פקח. אמר האיש במידה שיבוא פקח ויתן דו"ח אני משלם את כל העלויות של כולכם. והם התחילו את התפילה, והנה להפתעת כל באמצע התפילה הגיע פקח ונתן דו"ח של 200 שקל לכל אחד מהמתפללים. הצדדים לחייב: הטור בסימן רו בשם הרא"ש כתב על אחד שאמר לחבירו שחוט בהמה זו, וחברו לא הסכים שמא תימצא טריפה. אמר לו החבר

יש לדון: שו"ת ולא יהיה בכם נגף.

הכנסת, מדוע אין בכך כדי להפוך את הכניסה והיציאה מהבנין לקפדנריה בתוך בית הכנסת? **שאלה ז:** במהלך ימי הקורונה היו זמנים שאסרו הכניסה לגנים ציבוריים, האם הגנים הללו שאינם מוקפים גדר, נחשבים בשבת כבית סאתיים זרוע שפוסלים את ערוב העיר או השכונה?

שאלה ב': מכיוון שיש חולי קורונה שלא מרגישים טעם באוכל, האם יש מקום להחשיבם כמי שבאכילתם יש להם רק הנאת מעיו ולא הנאת גרונו, לגבי יו"כ או מאכלות אסורות וכדו'? **שאלה ג':** דיינים שהקימו בית כנסת ברחבת הכניסה לבניין וכל הנכנסים והיוצאים מהבניין עוברים דרך בית

שאלה א: הנה בביאור הלכה או"ח סימן ר"ט סעי"א הביא שיטות הפוסקים בעניין חיוב בברכת הגומל למי שהיה חבוש בבית האסורים, והביא דעות שאפילו בחבוש מחמת ממון, כיוון שעכ"פ הוא כלוא ואינו יכול לצאת כחפצו, די להתחייב בברכה. האם לדעה זו יש לדון לחיוב גם בחולה קורונה שהיה חבוש במלונית, ולא יכול היה לצאת כחפצו, אם חייב בברכת הגומל כשמתחרר?

חידות

שלום כלול כנגד הכל. ו. כו מב וזכרתי את בריתי מעקב וכו' וברש"י סופרים לאחור. ז. איטר יד או רגל. ח. גיטי נשים ושחרורי עבדים כי לא יודע ממי זה נפל. ט. בזמן היובל אינו פודה עד שנתיים ערכין פ"ט. י. משנ"ב כה ל כשיש קדושה לא יכרוך אלא ילבש מיד של ראש. יא. חלה - חלות לשבת. חלה - השבועה לא חלה. חלה - הבריא נהיה חולה. חלה - הפרשת חלה. יב. קיץ - עונת הקיץ. קיץ - קיץ המזבח. קרבנות כדי שהמזבח לא יהיה בטל. קיץ - דבלה של תאנים. ויאספו יין וקיץ (ירמיהו פרק מ' פסוק י'). רש"י. קיץ - לקיטת תאנים. (נדרים סא: תוס' ילפי שהן נקצצות ביד, לקיטתן קרויה קיץ). חידות לשאלו את הילדים הקטנים: יג. חג השבועות ושמחת תורה שניהם סביב התורה. יד. ובאו כולם שרים ביונה מצא בו מנוח. טו. על התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה. טז. חומש ויקרא. יז. קוראים שתי פרשיות. יח. היום חמישה ושלושים יום שהם חמישה שבועות וזה חל ביום חמישי.

להחזיר אפי' שכתוב ע"י שם: ט. איך יתכן אדם ימכור שדה והלוקח והמוכר ירצו לחזור בהם ולא יוכלו, ואם יחזרו בהם יעברו איסור: י. מתי מניח תפילין של ראש לפני שכורך שבע כריכות על היד? **חידות משמעותיות מילים: יא.** משמעותיות למילה חלה: יב. ד' משמעותיות למילה קיץ: **חידות לילדים: יג.** איזה שני חגים ישנם במשך השנה והם קשורים לאותו עניין בדיוק (לא זכר ליציאת מצרים)? **יד.** היכן יש בזמירות שבת שיר שקשור לחג השבועות? **טו.** היכן מצינו שיש עניין להשתגע? **טז.** מה גומרים אותו השבוע: יז. איזה דבר הוא בדרך כלל אחד, השבוע הוא שתיים וזה פעם שלישית החדש שהוא שתיים: יח. איזה יום השבוע הספירה חמש התנגשה בו שלוש פעמים?

תשובות: א. בכהן דבעינן ושב אל משפחתו. **ב.** כהה מופיע הסיפירה 7 ארבע פעמים. **ג.** אני ה', בסוף בהר. **ד.** ושרבתי גאון עוזכם אומר רש"י גאון זה ביהמ"ק. **ה.** רש"י כו ו

ניתן להשיג

כמו"כ ניתן להשיג במיל 456alon@gmail.com.

מי שרוצה לקבל את העלון **בפקס** יתקשר לטלפון. 03: 6180383

השיעור יימסר אי"ה בשבועות אלו ביום חמישי בשעה 10 בערב. **אפשר** לשמוע בטלפון שמספרו: 0723986757 פתוח לקומות הכשרות. אפשר להאזין גם לא בשעת השיעור.

בבני ברק: בכניסה לביהכ"נ כתב סופר רחוב סוקולוב בבני ברק. **בכניסה** לביהמ"כ המרכזי מניין אברכים 'פרדס כ"י רחוב אבוחצירא 9, **לכמות עבור** מנייני החצרות והמרפסות יש לפנות אלי לטלפון, **0527633431**

היום: י"ז אייר תרצ"ב, יום היארצייט של
מרנא ורבנא גאון ישראל ר' אליהו קלאצקין זצוק"ל
אב"ד ק"ק לובלין
ובעמחה"ס: "אמרי שפר", "אבן פנה", ועוד ספרים רבים

מכתב אשר כתב בזמנו לבני קהילתו, ונכון במדויק לימים אלו
מתומצת - תוך הקפדה לבלי שנות לשון קודשו
מתוך מכתבו המלא, בספר מלואים לדבר הלכה עמ' 126.

קול קורא לאחינו בית ישראל תושבי עיר לובלין, אדר א' תרע"ו.

הנני פונה אליכם כעת מפי כתבי, מפני שאין ביכלתי לדבר אליכם כעת, מעל במת בית הכנסת, כי מסבות המחלות
השוררות אצלנו כעת, אי אפשר לקבץ המון עם ביחד, כי יוכל ח"י להזיק לבריאות הנאספים.

הנה עת צרה הוא עתה לנו, האויר מלא רעל, ובכל העיר שורר מחלות מתדבקות, קדחת (פלעק טיפוס) ועוד חולאים
שונים ה' ירחם. וכבר נתפרסמו החוקים לשמירת קדחת הבריאות (היגענא).

אמנם, לדאבונו, ישנם הרבה, אשר לא ישמרו את החוקים הסנטיים, אם מסבה שלא ישימו לב לדעת גודל ערכם, או
מסיבת עצלות וקריירות רוח. ולכן אחשוב לחובה להעיר אתכם, כי גם עפ"י חוקי תורה מחויב כל אחד לשמור את החוקים
הללו, ומי שעובר עליהם, ובזה יוכל להביא עצמו ושכניו לידי סכנה, עונו גדול מנשוא.

חז"ל אמרו, כי כל הרפואות ואמצעי ההיגענא, המה מאת הבורא ית"ש, ועלינו לבקשו שהרופא ישיג את שורש המחלה
(דיאגנוז), וימציא לה את התרופה הראויה, וכמ"ש (מדרש שמואל פר יד) **אנוש כחציר ימיו וכו' יעו"ש.** כן הביאו חז"ל גם האזהרות
ושמירות הבריאות אשר שמעו גם מהמתוקנים שבאומות העולם (עין דף כ"ה), וכן הביאו וחשבו את כל מיני החולאים המסוכנים
שהנשאל עליהם מגונה (א"ח שכיח) כן אמרו, שבשעת הדבר, רח"ל, אם יבא איש ממקום הדבר רח"ל יוכל ח"י להביא אותו
המחלה, למקום אשר בא שמה (עין תענית כ"א, כתובת עין, ייד סי' קמ"ו).

ובעניי יפלא, על אשר אצטרך להזהיר על דברים כאלו, הנוגע לחיי עצמם ובשרם, והכי אצטרך להזהירם על דבר הנוגע
בממון, והיתכן, אשר בני אדם לא יתנו ערך לבריאותם וחיותם כערך ממון, וממנם יחיה חביב עליהם יותר מגופם.

חז"ל אמרו, "גם את העולם נתן בלבם, אלולי שהעלים הקב"ה מבני"א יום המיתה, לא היה אדם בונה בית ולא נוטע
כרם, שהיה אומר, למחר הוא מת וכו', לפיכך, העלים ממנו יום המיתה (ילקוט קהלת רמז תתקס"ח). ואפשר שבזה צפונה הסבה אשר
כל איש ברא יסיד דעתו, ואף בעת הדבר רח"ל, כל אחד יחשוב אשר אליו לא יגיע, אמנם כן, מתנה טובה הוא מאת הבורא
ית"ש, אשר נתנו בלבבות בני האדם, למען יעסקו ביישובו של עולם.

אבל חלילה לנו להשתמש במתנה טובה זו לרעה, להסתכל בשויון רוח, ולהתנהג בעצלות על הדברים הנוגעים לחיי
נפש, ולשכוח כי האדם יקח אתו במותו רק מצות ומע"ט שנחל בחיים, ובמצב כזה הנהו יותר שפל במדרגתו, גם מהבעלי
חיים, אשר ישתמשו בהרגשות אשר חוננו בהם מאת הבורא ית"ש, להשמר ממחלות, ולקיים בריאותם (עין מדרש רבה אחר פרי כ"ב, ב"ק
ל"ה, ועוד בבמה מקומות).

כן עלינו לשם לב את גודל וחומר העון מחלול השם, אשר גם תשובה ויוה"כ ויסורים אינם מכפרים, ובאם אנחנו, בני
ישראל, נתנהג שלא כשורה, אזי מלבד העון הפרטי שיש בזה, עוד יש בזה עון חלול השם בעיני העמים אשר אנחנו מתגוררים
בתוכם (ועין מה שכתבתי בספר אבן פנה סי"ה, על הכתוב, "כי גדול שמי בגוים ואתם מחללים אותי", עמש"ש).

והנה בעת צרה כזו אשר עינינו תלויות להסדי הש"י עלינו לרחם על העניים, וכמ"ש "כל המרחם על הבריות מרחמין
עליו מן השמים" (שבת דף קנ"א).

והנה חז"ל אמרו (אבות פ"ה), "הדבר מתרבה בעון מעשר שני", היינו, שהתפשטותו הוא עונש, על שאינם זכירים במתנת
עניים, ולדאבונו, אין לנו אמצעים לרפאות מחלת השמנת הלב, ואלה אשר ערלה אזנם ונטמטם הרגשותיהם, ולא ירגישו
בצרת חבריהם, ירעילו גם את חבריהם שיאבדו גם המה הרגשת האנושית, ובשעה כזו, יבא הדבר רח"ל להזכיר את העשירים
השוכנים באח"י שן וכו'. ויתקיים בנו מ"ש והסרתי מחלה מקרבך אמן.

דברי המצפה לרחמי שמים
אליהו קלאצקין אב"ד דפה

היום

תזכורת

מצרפים 6 יחידות

שהם הלואה של מאתיים וארבעים אלף ש"ח

לחתונה

התכנית הכדאית ביותר לחתן ברוגע:

מסלול	גילאים	מס' יח'	סך תרומה חודשית	מספר תשלומים	סכום כולל של התרומה	סך הלואה	חוזר חודשי	מענק
כריסה מורחבת	ילדים עד גיל שלוש (לא כולל)	1	50 ₪	192	9,600 ₪	40,000 ₪	260 ₪	6,400 ₪
		2	100 ₪	192	19,200 ₪	80,000 ₪	520 ₪	12,800 ₪
		3	150 ₪	192	28,800 ₪	120,000 ₪	780 ₪	19,200 ₪
		4	200 ₪	192	38,400 ₪	160,000 ₪	1,040 ₪	25,600 ₪
		5	250 ₪	192	48,000 ₪	200,000 ₪	1,300 ₪	32,000 ₪
		6	300 ₪	192	57,600 ₪	240,000 ₪	1,560 ₪	38,400 ₪

ההצטרפות לילדים עד גיל 3 בלבד

מצטרפים עכשיו והגביה תתחיל רק בעוד 3 חודשים
לא צריך לצאת מהבית, ניתן להצטרף דרך הטלפון!

הטבה מיוחדת
עקב המצב

שותפות חסד באלפי הלוואות
נקי ומהודר מחשש ריבית בפקוח צמוד
תכנית כלכלית אמינה ובדוקה

הלוואה גדולה של 240,000 ₪

כריסה ליותר מ-150 תשלומים

מענק מיוחד של 38,400 ₪

0733-74-7069

להצטרפות
התקשרו

רכז נציגים: הרב אברהם ארנפרוינד 4150605@gmail.com

והגמ"ח המרכזי
ש"ע"י גמ"ח לבית ישראל (ע"ר)

בברכתם ובעידודם של גדולי ישראל שליט"א